

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Факультет педагогіки, психології та соціальної роботи
Кафедра музики

**Особливості художньо-виконавської інтерпретації музичних творів у
роботі з вокальним ансамблем учнів середнього шкільного віку ЗЗСО**

Кваліфікаційна робота
Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконала:

Здобувачка 2 курсу, групи 636 мм
спеціальності: 014 Середня освіта
(Музичне мистецтво)

Абужорой Віолета Костянтинівна

Керівник: канд. пед. наук.

доцент Вишпінська Ярина Маноліївна

До захисту допущено:

Протокол засідання кафедри № ____

від “ ____ ” _____ 2023 р.

зав. Кафедри _____ доц. Лісовий В.А.

Чернівці – 2023

АНОТАЦІЯ

Абужорой В. К. Особливості художньо-виконавської інтерпретації музичних творів у роботі з вокальним ансамблем учнів середнього шкільного віку ЗЗСО. – Рукопис. Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності 014 (Середня освіта «Музичне мистецтво»). – Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. – Чернівці, 2023. 126 с.

Зважаючи на необхідність оновлення українського суспільства та його духовного відродження, у контексті розвитку педагогічної науки, важливими є завдання посилення взаємозв'язку між культурою та освітою, як глобальних передумов формування особистості. Тому, необхідними виступають аспекти розвитку вокальних здібностей учнів, як засобу для самовираження та актуалізації потягів і навичок художньо-виконавської інтерпретації музичних творів у роботі з вокальним ансамблем учнів середнього шкільного віку.

Теоретичний розділ роботи присвячений вивченню музичних здібностей школярів як психолого-педагогічна проблема. Детально розглянуті вокальні здібності та умови їх формування в учнів середнього шкільного віку в процесі художньо-виконавської інтерпретації музичних творів. Також окреслено специфіку організації та напрями діяльності студії вокального ансамблю школярів як форми музично-виховної роботи учителя музичного мистецтва ЗЗСО.

Уявлення про можливості художньо-виконавської інтерпретації як форми музично-творчої діяльності школярів і керівника вокального ансамблю більш глибоко окреслені в другому розділі кваліфікаційної роботи. Тут розглянуто питання практичної реалізації комплексного використання традиційних та інноваційних методів формування вокальних навичок у вихованців студії вокального ансамблю. Також складено методичні рекомендації щодо комплексного використання традиційних та інноваційних

методів формування вокальних навичок у вихованців студії вокального ансамблю, де більш конкретизовано сучасні напрями, методи і методики провідних вокалістів-виконавців і педагогів вокалу щодо розвитку природньої вокалізації і технічних можливостей голосу в учнів середнього шкільного віку, засобів покращення звучання їх голосу та вдосконалення навичок вокальної імпровізації.

Інноваційні методи навчання є ефективним засобом розвитку вокальних здібностей вихованців студії вокального ансамблю. Вони дозволяють досягти більш високих результатів у навчанні і підвищити творчий потенціал виконавця.

Для підтримки і розвитку вокальних здібностей учнів ми опиралися на використання сучасних технологій навчання. Наприклад, застосування мультимедійних засобів, віртуальних співочих студій, програм для відеоаналізу співу, впровадження інтерактивних форм навчання: використання методів групової роботи, проектної діяльності, тренінгів тощо. Це дозволило сформувавши методичні рекомендації щодо комплексного впровадження навичок художньо-виконавської інтерпретації музичних творів у студії вокального ансамблю учнів середнього шкільного віку.

Отже, традиційні та інноваційні методи можуть успішно використовуватися в процесі художньо-виконавської інтерпретації музичних творів. Традиційні методи допомагають учням розвинути вокальні навички та вміння необхідні для якісного виконання музичних творів. Інноваційні методи дозволяють учням розвивати творчі здібності та здатність до самостійного осмислення музичного твору.

***Ключові слова:** музичні здібності, вокальні здібності, музичні твори, художньо-виконавська інтерпретація, вокальний ансамбль.*

ABSTRACT

Abuzhoroi V. K. Features of artistic and performing interpretation of musical works in the work with the vocal ensemble of secondary school students of general secondary education. Qualification work for the master's degree in speciality 014 (Secondary education "Musical Art.") - Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi, 2023. 124 p.

Given the need to renew Ukrainian society and its spiritual revival, in the context of the development of pedagogical science, it is important to strengthen the relationship between culture and education as global prerequisites for the formation of personality. Therefore, it is necessary to develop aspects of students' vocal abilities as a means of self-expression and actualisation of the desire and skills of artistic and performing interpretation of musical works in the work with a vocal ensemble of secondary school students.

The theoretical section of the paper is devoted to the study of pupils' musical abilities as a psychological and pedagogical problem. The vocal abilities and conditions of their formation in secondary school students in the process of artistic and performing interpretation of musical works are considered in detail. The specifics of the organisation and directions of activity of the schoolchildren's vocal ensemble studio as a form of musical and educational work of a music teacher of general secondary school are also outlined.

The ideas about the possibilities of artistic and performing interpretation as a form of musical and creative activity of schoolchildren and the vocal ensemble director are outlined in more depth in the second section of the qualification work. It deals with the practical implementation of the integrated use of traditional and innovative methods of forming vocal skills in vocal ensemble studio students. Also, methodological recommendations for the integrated use of traditional and innovative methods of forming vocal skills in students of the vocal ensemble studio have been drawn up, which more specifically describe modern trends, methods and techniques of leading vocalists and vocal teachers for the

development of natural vocalisation and technical voice capabilities in secondary school students, means of improving the sound of their voice and improving vocal improvisation skills.

Innovative teaching methods are an effective means of developing the vocal abilities of the students of the vocal ensemble studio. They help to achieve better learning outcomes and enhance the performer's creative potential.

To support and develop students' vocal abilities, we relied on the use of modern teaching technologies. For example, the use of multimedia tools, virtual singing studios, software for video analysis of singing, the introduction of interactive forms of learning: the use of group work methods, project activities, trainings, etc. This made it possible to formulate methodological recommendations for the comprehensive implementation of skills of artistic and performing interpretation of musical works in the studio of a vocal ensemble of secondary school students.

Thus, traditional and innovative methods can be successfully used in the process of artistic and performing interpretation of musical works. Traditional methods help students to develop vocal skills and abilities necessary for the quality performance of musical works. Innovative methods allow students to develop their creativity and the ability to comprehend a piece of music independently.

Key words: *musical abilities, vocal abilities, musical works, artistic and performing interpretation, vocal ensemble.*

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ВОКАЛЬНИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ СЕРЕДНЬОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЧЕРЕЗ ЗАСОБИ ХУДОЖНЬО-ВИКОНАВСЬКОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ	11
1.1 Музичні здібності та психолого-педагогічні особливості розвитку учнів середнього шкільного віку.....	11
1.2 Вокальні здібності та їх розвиток в учнів середнього шкільного віку в процесі художньо-виконавської інтерпретації.....	24
1.3 Специфіка організації та напрями діяльності студії вокального ансамблю школярів як форми музично-виховної роботи учителя музичного мистецтва ЗЗСО	33
Висновки до розділу 1	45
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ВОКАЛЬНИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ СЕРЕДНЬОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ У ПРОЦЕСІ ХУДОЖНЬО-ВИКОНАВСЬКОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ	48
2.1 Особливості формування в учнів середнього шкільного віку навичок художньо-виконавської інтерпретації у діяльності вокального ансамблю.....	48
2.2 Використання традиційних та інноваційних методів розвитку вокальних здібностей вихованців студії вокального ансамблю, як основи для втілення художньо-виконавської інтерпретації музичних творів	60
2.3 Методичні рекомендації щодо комплексного впровадження навичок художньо-виконавської інтерпретації музичних творів у студії вокального ансамблю учнів середнього шкільного віку	80
Висновки до розділу 2	93
ВИСНОВКИ	96
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	103
ДОДАТКИ	108

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасний етап оновлення українського суспільства та його духовне відродження ставлять перед педагогічною наукою завдання посилення взаємозв'язку між культурою та освітою. Це впливає з акценту на цінність людської особистості, гуманістичного світогляду та національної ідентичності молодого покоління. У цьому контексті сучасні школи відводять важливе місце музичному вихованню дітей. Музичне виховання сприяє розвитку загальних психічних функцій, таких як сприйняття, мислення, пам'ять, уява та воля, а також сприяє формуванню емоційної чутливості та морально-етичних цінностей дитини.

Одним з основних завдань педагогів у закладах загальної середньої освіти - це розвивати музичні здібності учнів, щоб вони могли успішно виявляти себе в різних аспектах музичної діяльності і краще розуміти мову музики. Це допомагає спрямовано впливати на формування їх музичного смаку, інтересів і потреб.

Стан висвітлення дослідженості проблеми у науковій літературі. Різні аспекти розвитку людських здібностей були предметом досліджень філософів, психологів та педагогів, таких як Я. Коменський, О. Леонт'єв, О. Лук, І. Песталоцці, Ж. Руссо, З. Фрейд та інші.

Вчені, такі як Є. Алмазов, А. Варламов, Л. Венгер, Н. Ветлугіна, А. Катинене, В. Крутецький, А. Ларіонова, А. Маслова, В. Морозов, Н. Орлова, Г. Ревеш, М. Румер, Б. Теплов, В. Шацька, Б. Яворський та інші провели дослідження щодо можливості навчання у формуванні музичних здібностей, станів та закономірностей цього процесу.

Розвиток музичних здібностей відіграє важливу роль у підготовці учнів до стимулювання художньо-естетичних уподобань та їх здатності до художньо-творчої діяльності.

У ЗЗСО відбувається інтенсивний розвиток вокальних здібностей учнів. У середньому шкільному віці у них вже формуються голоси,

розвивається музичний слух і естетичне сприйняття музики. Одним з ефективних способів розвитку вокальних здібностей учнів є вокально-хорова діяльність.

Вокальний ансамбль - це творчий колектив, який об'єднує учнів за їхнім спільним інтересом у сфері музичного виконавства. Робота у вокальному ансамблі сприяє розвитку в учнів таких важливих якостей, як командна робота, взаєморозуміння та співпраця.

Проблема розвитку вокальних здібностей учнів у процесі художньо-виконавської інтерпретації як засобу творчого впливу на діяльність вокального ансамблю недостатньо представлена у науково-методичній літературі. Саме тому ми обрали тему нашого дослідження: «Художньо-виконавська інтерпретація музичних творів у роботі з вокальним ансамблем учнів середнього шкільного віку ЗЗСО».

Метою дослідження є визначення ефективності засобів художньо-виконавської інтерпретації у процесі розвитку вокальних здібностей учнів середнього шкільного віку в діяльності вокального ансамблю.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі **завдання**:

- Проаналізувати наукові дослідження з проблеми розвитку вокальних здібностей учнів середнього шкільного віку.
- Розглянути особливості організації та напрями діяльності вокального ансамблю школярів у ЗЗСО.
- Узагальнити особливості формування в учнів середнього шкільного віку навичок художньо-виконавської інтерпретації у діяльності вокального ансамблю.
- Розробити методичні рекомендації щодо комплексного впровадження навичок художньо-виконавської інтерпретації музичних творів у студії вокального ансамблю учнів середнього шкільного віку.

Об'єктом дослідження виступає робота вокального ансамблю учнів середнього шкільного віку ЗЗСО.

Предметом дослідження є особливості художньо-виконавської інтерпретації музичних творів у роботі вокального ансамблю учнів середнього шкільного віку ЗЗСО.

Методи дослідження:

- теоретичний аналіз наукової та методичної літератури з проблеми дослідження;
- до методів теоретичного пізнання ми відносимо методи - аналізу, синтезу, узагальнення, аналогії, класифікації та моделювання, що узгодили та визначили напрями теоретичного опрацювання наукового, психолого-педагогічного та методично-виконавського обґрунтування розділів дослідження;
- традиційний музикознавчий аналіз вокальних творів у процесі виконання та художньо-виконавської інтерпретації у роботі з вокальним ансамблем учнів середнього шкільного віку;
- закріплення вокально-технічних навичок у процесі розвитку художньо-виконавських умінь учнів щодо відтворення музичних творів.

Наукова новизна та теоретична значущість дослідження:

Визначено поняття художньо-виконавська інтерпретація музичних творів у процесі роботи студії вокального ансамблю, розроблено алгоритм дій щодо використання традиційних та інноваційних методів роботи у розвитку вокальних здібностей школярів.

Практична значущість роботи полягає в розробці методичних рекомендацій щодо комплексного впровадження навичок художньо-виконавської інтерпретації музичних творів у студії вокального ансамблю учнів середнього шкільного віку.

Апробація дослідження відбувалася на науково-практичних студентських конференціях:

1. Абужорой В.К. Робота над різними видами техніки у класі фортепіано з учнями середніх класів мистецьких шкіл.

Студентська науково-практична конференція ЧНУ ім Ю.Федьковича. Чернівці, 20-21 квітня 2021 року.

2. Абужорой В.К. Художньо-виконавська інтерпретація музичних творів у класі музично-інструментальної підготовки як складова фахового розвитку майбутнього музиканта-педагога. Студентська науково-практична конференція ЧНУ ім Ю.Федьковича. Чернівці, 25-27 квітня 2023 року.
3. Абужорой В. Вишпінська Я. Художньо-виконавська інтерпретація музичних творів як засіб розвитку вокальних здібностей учнів ЗЗСО. Міжнародна науково-практична конференція пам'яті професора Андрія Кушніренка. *Удосконалення професійної майстерності педагога-музиканта в умовах полькультурного освітнього простору.* Чернівці, 22-23 листопада 2023 року.

Структура роботи: робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Обсяг основного тексту роботи складає – 107 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ВОКАЛЬНИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ СЕРЕДНЬОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЧЕРЕЗ ЗАСОБИ ХУДОЖНЬО-ВИКОНАВСЬКОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ

1.1. Музичні здібності та психолого-педагогічні особливості розвитку учнів середнього шкільного віку

Головна мета Державної національної програми "Освіта" (відомої також як "Україна XXI століття") полягає в створенні життєздатної системи виховання. Ця система спрямована на надання можливостей постійного духовного самовдосконалення особистості і формування інтелектуального та культурного потенціалу, розглядуваного як найвища цінність для нації [28].

Концепція Нової української школи ґрунтується на визнанні необхідності тісної співпраці між шкільною освітою та позашкільною освітою. Головна мета цієї співпраці - виявлення і розвиток індивідуальних здібностей та талантів кожної дитини. Таким чином, «Концепція художньо-естетичного виховання школярів» закладає фундамент для високого рівня художньо-естетичної освіти та вихованості дітей і молоді України.

Художньо-виконавська інтерпретація музичних творів у роботі з вокальним ансамблем учнів середнього шкільного віку ЗЗСО є важливим аспектом музичної освіти. Вона дозволяє учням розвивати свій творчий потенціал, емоційну чутливість, а також естетичний смак. Інтерпретація музичного твору розглядається нами як процес його творчого осмислення та відтворення виконавцем. Вона включає в себе не тільки правильне виконання твору з технічного боку, а ще й художню виразність.

Розвиток художньо-виконавської інтерпретації музичних творів у роботі з вокальним ансамблем учнів середнього шкільного віку ЗЗСО - це важливий процес, який дозволяє учням розвивати свої творчі здібності, емоційну чутливість, а також естетичний смак.

Процес формування музично-естетичних уявлень та поглядів у підлітків, які їм допомагатимуть сформулювати критерії естетичних цінностей, а також готовність і вміння впроваджувати елементи прекрасного в їхнє життя, розпочинається зі сприйняття навколишнього середовища. Таким чином, виховання музикою є нероздільним від соціального та загального психічного розвитку учнів і проводиться в контексті формування цілісної особистості кожної людини [29, с. 60].

Взаємодія підлітків середнього шкільного віку з музичним мистецтвом може бути досягнута, якщо вони набудуть навичок незалежного сприйняття мистецтва, глибокого аналізу та оцінки його елементів, а також здатності до творчої інтерпретації. Це дозволить їм бути активними учасниками цього процесу, розвивати самостійність і виявляти відповідну активність.

Середній шкільний вік (10 – 15 років) – складний відповідальний період становлення особистості, в якому формується соціальна спрямованість і моральна свідомість: моральні погляди, судження, оцінки, уявлення про норми поведінки, запозичені у дорослих.

У середньому шкільному віці у дітей відбувається активний розвиток музичних здібностей. У цьому віці у дітей формується музичний слух, голос, естетичне сприйняття музики.

Музичний слух у середньому шкільному віці розвивається у двох основних напрямках:

- Диференціація музичних звуків - здатність розрізняти висоту, тривалість, тембр музичних звуків.
- Мелодійне сприйняття - здатність сприймати і розрізняти мелодії.

Голос у середньому шкільному віці продовжує розвиватися. У цьому віці у дітей формується тембр голосу, розвивається діапазон голосу.

Естетичне сприйняття музики у середньому шкільному віці розвивається в напрямку формування особистих музичних смаків і уподобань.

Для розвитку музичних здібностей учнів середнього шкільного віку використовуються різні методи і прийоми:

- Слухання музики - один з найважливіших методів розвитку музичних здібностей. Слухаючи музику, учні вчаться розрізняти музичні звуки, мелодії, акомпанемент, ритмічні малюнки.
- Виконання музики - це один з найефективніших методів розвитку музичних здібностей. Виконуючи музику, учні розвивають свій голос, музичний слух, музичне відчуття ритму, музичну пам'ять.
- Музичне навчання - це систематичний процес формування музичних знань, умінь і навичок. Музичне навчання сприяє розвитку музичного слуху, голосу, музичного відчуття ритму, музичної пам'яті, музичної творчості.

Розвиток музичних здібностей учнів середнього шкільного віку сприяє їх всебічному розвитку, формує творчу особистість.

Серед різноманітних методів естетичного виховання учнів особливо важлива роль належить музичній діяльності. Дослідження у галузі музикознавства, музичної педагогіки та психології підкреслюють багатогранність музичного мистецтва. Воно вирішує завдання не лише в галузі морально-естетичного виховання учнів і розвитку їхньої емоційно-образної сфери, творчих здібностей та когнітивних процесів, але й є механізмом формування духовної культури особистості [6].

Вчені, такі як Є. Назайкінський, В. Медушевський, В. Холопова, Г. Коломієць та інші, звертають увагу на цінність музичного мистецтва та його вплив на світогляд підростаючого покоління на сучасному етапі розвитку музичної освіти. Залучення учнів до музичного мистецтва, яке відображає мінливість світу і його аксіологічне значення для людини, розв'язує найсуттєвіше завдання полікультурного виховання учнів.

Учасники сучасної системи шкільної освіти не надають музичному мистецтву вагомому статусу в житті та духовному розвитку. В початковій загальноосвітній школі музична освіта часто відступає на другий план.

Існують кілька причин, які пояснюють цю проблему, включаючи аспекти педагогіки мистецтва.

Слід зауважити, що сучасні методи навчання мистецтва зазвичай спрямовані на формування професійних навичок і вмінь у конкретній сфері мистецтва. Важливими є професійні вміння, а творчість учнів часто оцінюється відповідно до критеріїв професіоналізму. Основною метою такого навчання є професійні навички, і музичні здібності дітей часто не отримують відповідної уваги в школах. Більшість сучасних музичних освітніх програм покладають акцент на розвиток творчих здібностей, асоціативного мислення тощо. Щодо музичних здібностей, то вони мають самостійно формуватися в процесі вивчення музичних образів і їхнього духовного вмісту. Таке відношення стало головною причиною неефективної роботи у багатьох аспектах музичної освіти. Переконливий розвиток дитини передбачає заняття різними видами мистецтва, і в першу чергу - музикою, художнім рухом (музично-пластичним мистецтвом), образотворчим мистецтвом.

У роботі з вокальним ансамблем учнів середнього шкільного віку важливим є формування у них навичок художньо-виконавської інтерпретації. Це завдання може бути вирішене шляхом наступних заходів:

Аналіз музичного твору. Учні повинні зрозуміти задум композитора, його емоційний зміст, образність. Для цього можна використовувати різні методи: аналіз музичного тексту, вивчення історичного контексту створення твору, прослуховування різних інтерпретацій.

Розвиток вокальної техніки. Правильна постановка голосу, володіння діапазоном, рівністю звучання, динамічним діапазоном - це основа для якісного виконання музичних творів.

Використання різних прийомів художнього виразності. Це може бути зміна темпу, динаміки, тембру, артикуляції, а також використання акторських засобів виразності.

У роботі з вокальним ансамблем учнів середнього шкільного віку можна використовувати різні методи художньо-виконавської інтерпретації. Це можуть бути:

Аналіз музичного твору під керівництвом педагога. Цей метод дозволяє учням отримати необхідну теоретичну базу для розуміння твору.

Самостійний аналіз музичного твору. Цей метод дозволяє учням розвивати свою творчу ініціативу.

Виконання твору в різних інтерпретаціях. Цей метод дозволяє учням познайомитися з різними підходами до виконання твору і вибрати для себе найбільш прийнятний.

Успішна робота з вокальним ансамблем учнів середнього шкільного віку ЗЗСО залежить від кількох факторів. Це, перш за все, наявність кваліфікованого педагога, який може допомогти учням у розвитку їхніх творчих здібностей. Крім того, важливою є мотивація учнів, їхнє бажання займатися музикою та розвиватися у цьому напрямку.

Ось кілька конкретних прикладів того, як можна розвивати художньо-виконавську інтерпретацію музичних творів у роботі з вокальним ансамблем учнів середнього шкільного віку ЗЗСО:

Аналіз музичного твору. Учні можуть прослухати музичний твір і спробувати визначити його жанр, характер, емоційний зміст. Після цього вони можуть обговорити свої думки з педагогом і іншими учасниками ансамблю.

Використання різних прийомів художнього виразності. Учні можуть спробувати виконати музичний твір з використанням різних прийомів художнього виразності, таких як зміна темпу, динаміки, тембру, артикуляції. Після цього вони можуть порівняти різні варіанти виконання і вибрати для себе найбільш прийнятний.

Виконання твору в різних інтерпретаціях. Учні можуть прослухати різні інтерпретації одного і того ж музичного твору і спробувати визначити, що відрізняє їх один від одного. Після цього вони можуть спробувати

виконати твір самостійно, використовуючи різні підходи до його інтерпретації.

Науковці відзначають синтетичний характер дитячої творчості у середньому шкільному віці, тобто прагнення дитини до поєднання різних видів мистецтва. Це пов'язано з тим, що в середньому шкільному віці у дітей відбувається інтенсивний розвиток творчих здібностей, вони прагнуть до самовираження і експериментування.

У цьому віці дитина може одночасно займатися музикою, малюванням, танцями, театром. Вона може використовувати різні матеріали і техніки, щоб створити свій власний, унікальний твір.

Синтетична творчість сприяє розвитку у дитини:

- фантазії і образного мислення;
- креативності і оригінальності;
- естетичного смаку;
- комунікативних навичок;
- самоконтролю і самооцінки.

У середньому шкільному віці діти можуть займатися різноманітною синтетичною творчістю, яка включає в себе різні види мистецтва, що поєднуються для створення творчих проєктів. Це може бути музичний спектакль, де діти співають, танцюють і грають на музичних інструментах, творча майстерня, де вони займаються малюванням, ліпленням, вишиванням і створенням різних виробів, або театральний спектакль, де діти не лише виконують ролі, але й придумують сценарій, роблять декорації та костюми.

Синтетична творчість - це чудовий спосіб для дітей виражати себе та розвивати свої творчі здібності. Актуальним є підхід до розвитку школярів, який передбачає інтеграцію різних видів мистецтва, що взаємодіють між собою, сприяючи цілісному розвитку художньо-образного мислення дітей та загальної гармонії їх почуттів. Це створює потребу в нових програмах художньо-творчого розвитку особистості, які б об'єднували комплексний

вплив на розум, почуття і свідомість дитини. Такі програми повинні включати системний підхід до художнього розвитку особистості через об'єднання предметів естетичного спрямування в єдиному функціональному контексті, де зміст та форми навчання взаємодіють для досягнення цілісності [19].

Розглядаючи нашу дослідницьку тему, слід розглянути поняття "здібностей" та "формування здібностей". У сучасній шкільній системі, проблема здібностей є однією з ключових. Філософський підхід до творчих здібностей включає в себе здатність до творчого уявлення, спостереження та нестандартного мислення. В психології, поняття здібностей розглядається як індивідуально-психологічні особливості особистості, що визначають успішне виконання різних видів продуктивної діяльності. Здатність проявляється через процес опанування певною діяльністю, в тому, наскільки індивід швидко та успішно освоює методи її організації та виконання в порівнянні з іншими особами за аналогічних умов [38].

У педагогічній літературі творчі здібності описуються як "здатність особистості створювати оригінальні продукти, в процесі роботи, над якими вона застосовує свої вивчені знання, вміння та навички" [38]. Здібності мають глибокий зв'язок зі знаннями, вміннями та навичками, так як саме вони допомагають ефективно освоювати ці засоби. О. Музика зазначає, що здібності відображають загальний характер особистості і характеризуються стійкістю. Необхідно враховувати, що для досягнення подібних результатів у різних видів діяльності можуть використовуватися різні здібності [18, с. 225].

Науковці вказують на важливу роль батьків у своєчасному виявленні обдарованості дітей та їх розвитку, що впливає на формування особистості поколінь. Зазвичай батьки є першими, хто помічає ознаки обдарованості у своїх дітей, хоча цей процес не завжди простий через відсутність універсальних шаблонів для обдарованості – кожна дитина проявляє свої здібності унікальним способом. Здібності виступають як невід'ємна частина обдарованості та відображають загальний характер особистості [18].

Більшість українських дослідників підтверджують, що основною складовою обдарованості є здібності. Здібності - це сукупність унікальних психологічних особливостей, які необхідні для успішного та високоякісного виконання певних видів діяльності. Вони визначають різницю у рівні освоєння необхідних знань, вмінь та навичок. Залежно від ступеня розвитку здібностей, виділяють обдарованість, талант та геніальність. Якщо геніальність вважається винятковою, нечастим явищем, то здібностями до певних видів діяльності та творчості може і повинен володіти кожен.

Одну з сучасних класифікацій здібностей можна узагальнити наступним чином:

1) За різними видами психічних функціональних систем, такими як сенсомоторні, перцептивні, атенційні, мнемічні, розумові, комунікативні.

2) За головними видами діяльності, такими як математичні, музичні, наукові, літературні, художні [19].

У додаток до цього розподілу, існує розрізнення між загальними здібностями, які, за нормального розвитку, притаманні всім людям певної вікової категорії, такі як загальний інтелект, здатність до навчання, креативність, та спеціальними здібностями, які часто вимагають спеціального навчання та особливої обдарованості. Розвиток спеціальних здібностей - це складний та тривалий процес. Для різних спеціальних здібностей характерним є різний час їх виявлення. Обдарування в галузі мистецтв, особливо в музиці, зазвичай проявляються раніше, ніж інші види спеціальних здібностей [5].

Вченими окреслюються основні аспекти творчих здібностей, серед яких можна виділити наступні:

- Здатність вибрати одну з можливих альтернатив для вирішення проблеми до перевірки;

- Здатність бачити об'єкти як вони є, відокремлюючи спостережуване від інтерпретації;

- Легкість генерації [6].

Творчі здібності проявляються в навичках психічної поведінки залежно від необхідних завдань, які ставить перед собою людина [19]. Досліджуючи формування музичних уявлень у дітей, науковці стверджують, що пластичний рух має важливе значення і є одним з найкращих засобів засвоєння музичних понять

У музичній педагогіці сукупність музичних здібностей часто позначають загальним поняттям "музикальність", яке є комплексом індивідуально-психологічних особливостей, необхідних для занять музичною діяльністю і водночас пов'язаних з усіма видами музичної діяльності [18].

Розвиток музичної компетентності в практиці музичної освіти можна розуміти не лише як формування конкретних і спеціалізованих музичних навичок, а й як специфічний розвиток загальних компетентностей, пов'язаних із когнітивними характеристиками людини, таких як сприйняття та емоції, увага й образна пам'ять, уява та мислення, вольова регуляція.

Аналізуючи різні види музичної діяльності (слухання, твір, виконання), учені показали, як реалізуються на практиці принципи формування музичної компетентності і у своїх роботах детально проаналізували підхід до сприйняття музики як загальнопсихологічної асоціації в будь-якій музичній діяльності, що призвело до поняття культури сприйняття музики [38].

За дослідженнями вчених, у музикальності кожного, хто займається музикою, центральне місце посідають три музичні аспекти:

- почуття гармонії (ладу);
- музично-ритмічне почуття;
- музично-слухові здібності.

Гармонійне відчуття - це здатність емоційно розрізнити гармонійну функцію нот мелодії та сприймати емоційну виразність тональних рухів [12]. Цю здатність також називають афективним або перцептивним компонентом музичного слуху. Музичні звуки складаються з певних тонів. Емоційне забарвлення різниться між мажорними та мінорними тонами.

Мажорні тони іноді асоціюються з емоційно позитивною гамою, тобто з бадьорим і радісним настроєм, а мінорні - з сумним настроєм. Іноді це так, але не завжди. Почуття гармонії утворює нерозривну єдність із почуттям музичного тону. Почуття тональності проявляється безпосередньо у сприйнятті мелодії, її впізнаванні та чутливості до інтонаційної точності. Разом із почуттям ритму воно становить основу емоційного відгуку на музику. У дитинстві характерним проявом цього аспекту є любов та інтерес до слухання музики.

Почуття музичного ритму - це здатність активно переживати музику, сприймати емоційну виразність музичного ритму і точно відтворювати його. У дитячому віці музично-ритмічна чутливість проявляється в тому, що прослуховування музики більш-менш безпосередньо супроводжується специфічною руховою реакцією, що передає ритм музики [12].

Під слуховою репрезентативною здатністю розуміється здатність довільно використовувати слухові репрезентації, що відображають рух висоти тону. Цю здатність також називають слуховим або репродуктивним компонентом музичного слуху. Вона проявляється безпосередньо у відтворенні вухом мелодій, головним чином у співі. Разом із відчуттям гармонії вона є основою гармонійного слуху. Для відтворення мелодії голосом або інструментом необхідне слухове уявлення про те, як рухається мелодія. Щоб відтворити мелодію на слух, необхідно її запам'ятати. Таким чином, музично-слухове вираження містить у собі пам'ять і уяву. Так само як пам'ять може бути мимовільною або довільною, музично-слухові уявлення розрізняються за ступенем довільності. Довільні музично-слухові уявлення пов'язані з розвитком внутрішнього вуха. Внутрішнє вухо - це не тільки здатність подумки уявляти собі музичні звуки, а й здатність довільно маніпулювати музично-слуховими уявленнями [34].

Ці три здібності складають основу музикальності, тобто здатності сприймати музичний зміст. Додамо, що поняття "музикальність" не обмежується цими трьома базовими музичними здібностями. Крім них, у

структуру музикальності можуть входити виконавські, творчі здібності тощо. В освітньому процесі важливо враховувати унікальність природних здібностей кожної дитини і якісну своєрідність розвитку музичних здібностей.

На додаток до основних музичних здібностей розвиваються сприйняття, виконання, а в кожному виді музичної діяльності - музичне мислення, виконавські та творчі здібності. У процесі музичної діяльності розвиваються і загальні здібності дитини, такі як увага, пам'ять, емоції, мислення, творча уява, зміцнення волі. Під час розвитку здібностей необхідно враховувати індивідуальність дитини, наявність або відсутність у неї інтересу до тих чи інших видів музичної діяльності; музична обдарованість - "це якісно специфічне поєднання здібностей, від яких залежить можливість успішної музичної діяльності та які визначаються характером цієї музики", а музичність - "це специфічний зміст, що розвиває здатність переживати музику як самовираження", у центрі якої перебуває "емоційний відгук на музику", а також "емоційна обдарованість" [38].

Таким чином, визначено, що здібності та компетенції можуть існувати тільки в процесі постійного розвитку. Компетенції, які не розвиваються і не використовуються в практичній діяльності, з часом втрачаються. Тільки постійна практика, супроводжувана систематичним навчанням (у даному випадку музичним), дає змогу підтримувати й розвивати відповідні компетенції [34].

З появою в музикознавстві нових уявлень про музику як форму художньої комунікації (Л. Мазель, В. Медушевський, Є. Назайкінський) змінилося і розуміння музичних здібностей. Вони можуть розглядатися в комунікативному аспекті, коли ставлення людини до музики визначається й оцінюється як таке, що реалізується в процесі її сприйняття. Це накладає відбиток на характер прояву музичних здібностей. Наприклад, на початковому етапі музичного розвитку дитини її позиція в спілкуванні з музикою характеризується самовираженням і самореалізацією. У цьому

відношенні почуття музичної інтонації і почуття музичного часу (почуття ритму) виступають як суто репродуктивні здібності. Навіть розрізнення звуків за висотою, тембром та інтенсивністю обов'язково зумовлене їхньою схожістю зі знайомими дитині якостями звуку. Якість відтвореної дитиною інтонації є тим критерієм, з яким співвідносяться всі елементарні музичні здібності, що формуються у дитини на цьому етапі.

До проблеми підліткового віку зверталися у своїх роботах психологи, соціологи та педагоги. Жан-Жак Руссо називає цей період "новим народженням" людини і вказує, що ключовими особливостями цього періоду є зростання самосвідомості та розвиток особистості; Г. Дідіч зазначає, що важливим фактором розвитку підлітка є здатність до абстрактного мислення, формування активного, самостійного та творчого мислення. Слід зазначити, що паралельно з фізичним і соціальним розвитком молоді активно розвиваються її емоції та почуття, формуються моральні ідеали, почуття відповідальності, патріотизму та національної гордості. Таким чином, юнацький вік - це період формування естетичних почуттів та естетичного ставлення до дійсності.

В. Мухіна зазначає, що найсприйнятливішими до впливу музики є підлітки: "Підлітки, які захоплені слуханням музики та займаються музичним виконавством, зацікавлені в розвитку власних музичних здібностей, прагнуть удосконалювати мелодійний слух, гармонійний слух і слухові виразні здібності. Розвиваючи свій внутрішній слух, вони входять у потік музичної уяви, художньої образності та відчують глибокі духовні переживання" [18].

Ставлення до музичного мистецтва є важливим показником духовних потреб особистості, що розвивається, у підлітковому віці, який характеризується "появою нових потреб та інтересів у різних сферах духовного життя, прагненням до активної позанавчальної діяльності, прагненням до самостійності та зміною ціннісних орієнтацій". Це пояснюється експресивною і ритмічною природою музики, що дає змогу

підліткам висловлювати свої почуття і відчуття, а також тим, що музика сама по собі є засобом міжособистісного спілкування дітей і підлітків.

Основною метою сучасної музичної педагогіки є формування музичної культури учня як невід'ємної частини духовної культури особистості. Музична культура складається з моральних та естетичних почуттів і переконань, знань, умінь і навичок, без яких неможливе навчання (сприйняття і виконання) музики та розвиток творчих здібностей, що визначаються всіма видами музичної діяльності. Музика з величезною силою розкриває наші емоції, через які вона здатна розкрити явища самої дійсності та відтворити наші емоційні реакції на події нашого життя. Таким чином, змістовне і виховне спілкування за допомогою музики на уроках значною мірою сприяє поглибленню музично-естетичного досвіду учнів і розвитку їхнього творчого потенціалу. Музика - це джерело розвитку характеру дитини, "ґрунт", на якому зростає її духовність і творчість. Спілкування - одне з центральних понять предмета "Музика". Це насамперед взаємодія вчителя й учня, яка набуває особливого емоційно-сміслового забарвлення.

Проблема в процесі музично-естетичного виховання підлітків полягає в тому, що в період середнього шкільного віку змінюється співвідношення між конкретним і абстрактним мисленням учнів.

У літературі виділяють основні критерії та параметри розвитку цієї діяльності. Ними є: розвиток музично-естетичних перцептивних здібностей (багатство асоціацій під час сприйняття, наявність елементів творчої уяви, емоційна сприйнятливість до творів мистецтва); рівень сформованості естетичної оцінки - наявність знань, розуміння складності творів мистецтва, сприйняття всіх частин за змістом, осягнення певних художніх мов; рівень та характер і розвиток здатності до естетичної діяльності.

Мотиви залучення до світу музики в різних підлітків різні. Для одних молодих людей заняття музикою є засобом саморозвитку, самовдосконалення та самовиховання, для інших - засобом міжособистісного та групового спілкування, для третіх – дозвіллям [38].

1.2. Вокальні здібності та їх розвиток в учнів середнього шкільного віку в процесі художньо-виконавської інтерпретації

Останніми роками в умовах динамічних змін у культурному житті українського суспільства мистецькі навчальні заклади значно розширили свої можливості, суттєво змістивши акценти в навчанні учнів у бік фахової підготовки, перетворивши мистецьку освіту з "додаткової" на "невід'ємну" частину. Слід зазначити, що дедалі більше охочих досягти секретів вокальної техніки в школах мистецтв різного рівня, а навчання співу набуло нової якості завдяки численним конкурсам і фестивалям дитячої та юнацької творчості, трансляції естрадних телепрограм. Така ситуація вимагає від педагогів з вокалу вокально-методичної компетентності та вміння організувати навчання співу таким чином, щоб забезпечити розвиток вокально-виконавських навичок учнів з максимальною ефективністю, що повною мірою відповідає вокально-виконавським потребам сучасної молоді. На жаль, доводиться констатувати, що на початковому етапі вокальної підготовки учнів у навчальних закладах не приділяється належної уваги усвідомленому розпізнаванню та виконанню різноманітних стилів музики, що призводить до повної втрати орієнтації підлітків у сучасному музичному просторі.

Як свідчить історія музичного розвитку суспільства, принципи виконавського мистецтва завжди збігалися з вимогами часу і, як наслідок, не можуть бути незмінними, механічно передаватися з епохи в епоху і передаватися з покоління в покоління, будучи формалізованими і закріпленими. Таким чином, перед сучасною вокальною педагогікою стоїть актуальне завдання виховання виконавців, які відповідають вимогам існуючої співочої практики. Про складність і багатогранність педагогічної діяльності педагогів свідчить той важливий факт, що викладачі вокалу не працюють з готовими інструментами, а самі їх "будують" і вчать своїх учнів правильно ними користуватися. Процес формування голосового апарату і оволодіння співом є складним процесом, оскільки різні учні не мають

однакової анатомічної будови і функціональних можливостей, що істотно ускладнює створення єдиної системи прийомів і методів навчання вокалу. Крім того, тембр людського голосу надзвичайно унікальний і, за певних умов, може змінюватися та набувати безлічі відтінків. Ця здатність надалі головним чином впливає на вибір вокального і виконавського стилю. Таким чином, основне завдання сучасного педагога з вокалу - навчити своїх вихованців ставитися до вокального апарату як до виразника особливого змісту, що здатен втілити весь образ твору, переконливо передати слухачеві закладені в музиці емоції та дати йому можливість відчути власні душевні вібрації.

При цьому педагог має враховувати, що вокальне навчання спрямоване насамперед на загальний музичний розвиток учня, а особистісні якості та здібності учня розвиваються не ізольовано, а в рамках конкретної виконавської діяльності. Для розв'язання цих завдань педагог повинен оволодіти низкою методичних знань про те, як розвивати загальні та музичні здібності учня, розширювати його музичний світогляд у процесі навчання вокалу, як використовувати особистісні та потенційні можливості учня, як формувати виконавські навички та ефективніше розкривати музичний образ твору. На думку дослідників у галузі музичної педагогіки, в умовах модернізації музичної освіти основною метою навчання співу молоді є розвиток її інтегративної компетентності, що в процесі роботи над вокальними творами сприяє всебічному розумінню музичного змісту, використанню вокально-технічних прийомів, які відповідають стилістичним особливостям і художньому образу твору та сприяють реалізації виконавського задуму. При цьому педагог зобов'язаний враховувати естетичне виховання учнів, формування їхнього світогляду, розвиток емоційно-вольової сфери та моральних якостей особистості. На думку Г. Падалки, оптимізація навчального процесу в закладах початкової мистецької освіти, що може бути перекладена у вищу якість - технологію, - як ефективність процесу. Вона має ґрунтуватися на вдосконаленні методик та

інструментарію навчання, а також на розробці систем моніторингу. А можливість переходу методичного інструментарію на новий (якісний) рівень, тобто технологічний, є природною потребою сучасної освіти [23].

Успішна робота з вокальним ансамблем учнів середнього шкільного віку ЗЗСО залежить від кількох факторів. Це, перш за все, наявність кваліфікованого педагога, який може допомогти учням у розвитку їхніх вокальних здібностей. Крім того, важливим є мотивація учнів, їхнє бажання займатися музикою та розвиватися у цьому напрямку. Художньо-виконавська інтерпретація музичних творів є важливим фактором у розвитку вокальних здібностей учнів середнього шкільного віку. За допомогою цього методу можна розвивати музичну обдарованість, формувати уявлення про музичну образність твору, навчати використовувати різні прийоми художнього виразності та розвивати творчі здібності.

У загальному розумінні технологія навчання - це систематичний спосіб створення, застосування та визначення всього процесу навчання та набуття знань з урахуванням технічних і людських ресурсів та їхньої взаємодії з метою оптимізації освіти [13]. Дослідниця Н. Можайкіна визначає сучасне вокальне навчання як спеціалізовану музичну дисципліну з такими завданнями:

- формування знань про біофізичні механізми співочих процесів, якість співу та стійкі норми співочої майстерності;
- розвиток голосового слуху;
- надання базових знань про теорії та методики формування, розвитку та охорони дитячого голосу;
- розвиток творчого потенціалу учнів;
- використання сучасних технічних і технологічних засобів у навчальному процесі [16].

Таким чином, сучасний педагог з вокалу володіє відповідним рівнем технологічної грамотності та повною мірою використовує в заняттях з учнями новітні технічні засоби, інтернет-продукти, онлайн-уроки, майстер-

класи, лекції, яскраві концертні виступи, науково-методичні конференції та інші передові вокальні школи.

Підбір нового репертуару у всіх вокальних жанрах, запис вокальних партій, обмін інформацією з учасниками вокальної студії з використанням найпростіших ресурсів соціальних мереж - все це значною мірою сприяє підвищенню якості результатів навчання за рахунок створення музики за допомогою простих технічних засобів та подальшого акустичного аналізу, посилення творчого складника. Підвищити якість результатів навчання за рахунок імпровізації, створення музики, запису за допомогою найпростіших технічних засобів і подальшого акустичного аналізу для посилення творчої складової можливо з урахуванням сучасних тенденцій. На думку дослідників, основними показниками для вибору інноваційних методів співу при навчанні співу підлітків є універсальність, концептуальність та алгоритмічність різних стилів співу в навчанні, а також оптимальність цього процесу [17].

При цьому, хоч би яку вокальну техніку використовували, викладач має бути насамперед освіченим у царині вокальної фізіології та акустики, знати будову голосових складок і внутрішні секрети співочої механіки, розкриті в наукових працях Л. Дмитрієва, Р. Юссона, В. Морозова, М. Микиша, Ю. Юцевича та ін. Дослідники в галузі педагогіки вокальної музики повинні знати, що освітні завдання, які ставлять педагоги перед учнями підліткового віку, повинні формуватися на основі принципів поступовості та послідовності, єдності художнього і технічного розвитку учня, з урахуванням підходу до окремих учнів, що при появі характерних ознак вікових змін у вокальній музиці звертається увага на те, що необхідно внести відповідні корективи в завдання. У зв'язку з вищевикладеним завдання модернізації розвитку вокально-виконавських навичок молоді в навчальному процесі закладів ЗЗСО з урахуванням інноваційних розробок вітчизняних авторів і використання вокальних методик зарубіжних педагогів вимагає розвитку академічних навичок вокалу від початкових етапів навчання до розробки відповідних жанрових і стильових особливостей.

Дедалі більшого значення у формуванні співочих навичок набуває освоєння відповідних жанрів і стилів, розвиток динамічності музичного мислення. Серед безлічі вокальних інновацій слід звернути увагу на ті, що сприяють формуванню універсальних вокальних навичок, які дають змогу учням співати в різних стилях і жанрах, не напружуючи голосові зв'язки. До них, на наш погляд, належать такі методичні системи розвитку вокалу, як:

1. Методика музично-співочого навчання Д. Огороднова [13]. Метод музично-співочого навчання є однією з найбільш ефективних сучасних методик у навчанні дітей вокальної музики. В основі цього методу навчання лежить положення про те, що організація складної та узгодженої взаємодії різних органів дає змогу посилити діяльність кожного органа в напрямі узгодженого управління голосовими органами, рухами та всім тілом. Основним завданням методики є насамперед дбайливий розвиток голосу кожного учня, виявлення і поступове збагачення його природного тембру. Методика поєднує в собі як вокально-голосове виховання (оскільки в її основі лежить фонологічний метод співу), так і загальний музично-творчий розвиток дитини. Через зорові асоціації, вправи на розвиток моторики, художньої винахідливості, жестів рук, вокальних алгоритмів і співочих вправ починається спільна робота голосових органів, рук, зору, слуху та мозку. Таким чином, цей метод вокалізації ініціює розвиток дитячого голосу і веде до його професійного становлення. Завдяки різноманітності та багатоплановому впливу на голосові органи цей метод вокалізації можна визначити як комплексну вокальну методику для розвитку голосу.

2. На наш погляд, методика вокального тренінгу заснована на техніці резонансного співу і є універсальною. Застосування цієї методики педагогами з вокалу може допомогти їхнім учням домогтися сильного, рівного і яскравого звучання голосу. Вокально-методичне значення використання теорії резонансу полягає в тому, що вона спрямовує свідомість співака на максимальну активізацію резонаторів, які працюють у практичний спосіб, що часто відчувається завдяки їхній сильній вібрації. Вібраційні

відчуття скеровують співака на правильне налаштування резонаторів і поєднання їх із диханням для досягнення резонансного дихання, що вкрай важливо в практичній діяльності. Такий підхід до навчання вокалу дає змогу захистити голосові зв'язки співаків-початківців від перевантажень та удосконалити тембр співочого голосу [13].

Резонансний спів - це спів, за якого співак найефективніше використовує властивості голосових складок для досягнення максимального ефекту сили, багатства та естетичних якостей голосу за мінімальних фізичних зусиль, що досягається за умови правильно організованого співочого дихання з контрольованою вібраційною чутливістю (взаємодія зі слуховими та м'язовими відчуттями) як показником резонансу. Це досягається при правильно організованому співочому диханні. Техніка заснована на принципі цілісності голосового процесу, суть якого полягає в тому, що неможливо впливати на одну частину голосових складок, не впливаючи на функцію інших частин. Тому управління гортанню здійснюється опосередковано, через зміни в диханні, а не через пряме втручання в її функцію [13].

3. В останні кілька десятиліть широкої популярності в царині вокальної музики і педагогіки набула методика американського співака і педагога Сета Ріггса. Відправною точкою його книги "Singing For The Stars" є спів у мовленнєвих позиціях. Це пов'язано з тим, що під час опертя на "гострі" слова для отримання звуків у мовленнєвій позиції дихальна система автоматично починає працювати в найекономнішому та найзручнішому для співу режимі. Це явище пов'язане з тим, що голосовий м'язовий апарат людини тісно пов'язаний і скоординований із дихальною системою. Таким чином, робота голосових органів спричиняє точну роботу органів дихання, як висловився С. Ріггс: "Якщо ви співаєте у вокальній позиції, то все відбувається автоматично, зокрема й регулювання кількості повітря, необхідного для співу" [10].

Метод С. Ріггса заснований на таких "трьох стовпах":

- speech level sing, тобто спів у тому положенні гортані, яке використовується під час вокалізації, без зовнішнього напруження м'язів;
- breath support, тобто кількість повітря, необхідна для ефективної вібрації голосових складок, підтримання, що не піддається прямому контролю та є наслідком співу у вокальній позиції.

С. Ріггс стверджує, що його методика може бути адаптована до різних видів вокалу, оскільки основи вокальної техніки єдині для всіх стилів [10]. При правильному виконанні серії вправ, створених автором даної методики, можна швидко вирішити одну з найважливіших проблем вокалістів – вирівнювання регістрових переходів. Ми вважаємо, що ця методика, за умови усвідомленого і правильного її піднесення педагогами, може претендувати на роль універсальної вокальної техніки.

4. Для нашого дослідження представляє інтерес методика "звільнення голосу", розроблена американською акторкою і викладачем сценічної мови К. Лінклейтер. Ця методика орієнтована на усвідомлення процесу "неконтрольованого дихання" для досягнення мети "дозволити інтелекту формувати голос у прямій залежності від емоційного імпульсу" [13]. Техніка звільнення голосу розкривається в чотирьох змістовних блоках, кожен елемент яких супроводжується покроковими, емоційно насиченими вправами з докладними поясненнями та ілюстраціями. У першій частині "Процес звільнення" розкриваються принципи роботи зі співочою позою, диханням і вібраційними відчуттями тіла, розглядається природне функціонування артикуляційних апаратів (щелеп, язика, м'якого піднебіння та гортані). Кінцевим результатом на цьому етапі є вільне дихання, вільне від гортані та артикуляторів. Друга частина ("Розвиток процесу звільнення") присвячена розширенню діапазону та потужності за рахунок роботи з резонансними каналами та переходами в середній частині голосового діапазону. Авторка метафорично описує процес формування голосу, який, з її досвіду, є найкращим способом роботи над голосом [13].

Третя частина розкриває роботу з так званим внутрішнім "центром" і за його допомогою перетворює фізичні рухи на духовне енергетичне поле, тобто силу дихання й артикуляції (приголосні та голосні). У четвертій частині проводиться ретельне відпрацювання тексту, дикції, фразування та емоційного змісту вірша [13].

Ми хотіли б підкреслити дві психофізіологічні особливості методу К. Лінклейтера. Ми вважаємо, що саме вони визначають її високу ефективність і перетворюють на універсальну методику, яка може бути використана в різних варіантах навчання співу. По-перше, вона надає великого значення розвитку почуття резонансу та вібрації, використовуючи такі метафоричні вирази, як "відчуття звуку", "увага до вібрації передає вібрацію", "резонаторні сходи" [13]. Це пов'язано з тим, що весь дихальний тракт являє собою систему резонаторів, а дихальні рухи під час вокалізації та співу впливають на резонансні властивості голосових складок.

Дослідники стверджують, що центральна нервова система людини за допомогою вольових зусиль і цілеспрямованих психологічних настанов створює нейрофізіологічні умови, необхідні для виконання необхідної звукоутворювальної поведінки [17].

6. Фонопедична методика. Здатність виражати емоції голосом є історично давнішою здатністю, аніж логічне мовлення. Таким чином, в еволюційному плані зміна голосу є найдавнішим механізмом емоційної експресії. По-перше, встановлення зв'язку між якістю співочого або розмовного голосу та вираженням внутрішньої емоційно-поведінкової голосової активності виконавця; по-друге, доцільне використання переговорних сигналів як рудиментарних одиниць інформації для вокальної комунікації під час роботи з мікрофонами, що є дуже поширеними в сучасному вокальному виконавстві. Суть фонопедичного методу полягає в тому, щоб віднайти свій власний тембр у розслабленому стані, спираючись на природні прототипові звуки, які голосовий апарат співака може відтворювати без свідомого впливу. На думку авторів фонопедичного

методу, голосовий апарат - це саморегульована система, яка може керуватися тільки артикуляційними м'язами, а вплив на всі інші компоненти звуку відбувається опосередковано, шляхом створення оптимальних умов для роботи механізмів саморегуляції. Тому метою фонопедичних вправ є стимуляція та координація роботи м'язів, що беруть участь в артикуляції [13].

При огляді сучасних вокальних технологій, можна зауважити, що принципи та методи навчання співу мають схожий характер та базуються на спільних підходах. Мовленнєвий апарат розглядається як ключовий для формування яскравого вокального звуку, де артикуляція пов'язана з резонансом і правильним диханням, спрямованим на розвиток природного тембру голосу та збільшення його потужності.

Проте практична реалізація сучасного вокально-виконавського розвитку дітей і підлітків може бути суперечливою. Оскільки сучасна вокальна музика має різноманітні стилі та виконавські особливості, деякі педагоги створюють власні методики, спрямовані на швидкий результат, але можуть упустити педагогічний аспект у своїй роботі з дитячим голосом.

Підлітковій аудиторії пропонуються навчальні програми зі співу, які націлені на задоволення різних вокальних потреб. Ці програми включають навчання співу в різних стилях і манерах виконання, але такий підхід може створювати невірні уявлення щодо процесу навчання та недооцінювати фізичні та психологічні витрати, необхідні для досягнення позитивних результатів.

В учнів середнього шкільного віку зазвичай є хибне уявлення, що навчання правильному співу в будь-якому стилі та манері є легким завданням, і їм не потрібно приділяти цьому серйозної уваги. Це може призвести до невірного розуміння процесу навчання вокальної майстерності.

З нашої точки зору, в навчанні будь-якому виду виконавського мистецтва, особливо вокальному, важливим є індивідуальний та особистісний підхід до кожного учня. Педагог повинен завжди дотримуватися принципу "не заподіювати шкоду", оскільки у вимогливому

процесі навчання контроль над виконавським апаратом (голосом) може бути складним. Без належного розуміння правильних дій у навчанні можна завдати не тільки збитку навчанню, але й здоров'ю учня [13].

1.3. Специфіка організації та напрями діяльності студії вокального ансамблю школярів як форми музично-виховної роботи учителя музичного мистецтва ЗЗСО

Студія вокального ансамблю школярів є однією з форм позакласної музично-виховної роботи учителя музичного мистецтва ЗЗСО. Її мета - розвиток у дітей вокальної техніки, музичного слуху, почуття ритму, творчих здібностей, формування позитивного ставлення до музики.

Освітнє середовище позашкільних навчальних закладів може повною мірою відповідати цінностям, сформульованим А. Брудновим. Це пов'язано з тим, що в таких навчальних закладах учні мають необмежені можливості використовувати ресурси цього середовища для прояву своїх талантів і здібностей, соціального й особистісного самовизначення [28].

На думку В. Міленіна, цінність позашкільної освіти полягає в тому, щоб компенсувати нерівномірність шкільного навчання, сприяти професійному самовизначенню дітей і підлітків, надати їм можливість самостійно визначати та продуктивно використовувати свої знання, уміння та навички. Створення інноваційних освітніх моделей у просторі позашкільних освітніх закладів сприяє повнішому забезпеченню задоволення освітніх і комунікативних потреб, соціалізації, розвитку творчих здібностей учнів, самовдосконаленню та підвищенню кваліфікації психолого-педагогічних працівників [5, с. 140].

Таким чином, музично-естетичне виховання учнів у позашкільних установах має такі особливості: воно ґрунтується на індивідуалістичному підході, що враховує потреби та інтереси кожного вихованця; реалізується в практичній діяльності. На думку ЮНЕСКО, позашкільна освіта нині являє собою відкриту неформальну паралельну освіту, здатну швидко реагувати на

зміни соціального середовища, розмаїття соціальних потреб і мотивів та мобілізувати можливості дітей. Освітній процес у позашкільних установах має такі особливості: спонтанна участь дітей, відсутність нормативних настанов, свобода вибору занять, диференціація учнів залежно від їхнього інтересу до тієї чи іншої сфери праці, науки і техніки, виробництва, постановка перед кожним учнем близьких цілей щодо виконання трудових дій. Така можливість вибору вільних і улюблених занять в освітніх установах благотворно впливає і на характер майбутньої самоорганізації життя дитини, сприяє її базовій професійній підготовці та компетентності, допомагає їй віднайти ідеальну модель майбутньої професійної діяльності, "приміряти" на себе в ранньому віці її здібності та характер, допомогти їй точніше визначити свою життєву позицію та реалізувати весь свій творчий потенціал. Відповідно до поглядів сучасної науки на особистісно-орієнтовану освіту, гуманізацію та демократизацію позашкільної освіти стала реальною проблема естетичного виховання молоді в царині музичної культури за допомогою гри на національних інструментах як невід'ємної частини духовної культури особистості.

Будучи найдоступнішим видом музичної діяльності, вокально-інструментальне виконавство збагачує естетичний досвід учнів, знайомить їх із найкращими зразками вітчизняної та світової інструментальної спадщини, видатними композиторами, виконавцями, творами найкращих оркестрів. Слід зазначити, що багатокomпонентна і складна природа виконавського мистецтва, його традиції та специфіка функціонування в сучасному музичному житті суспільства визначають варіативність поглядів учителів музики на зміст народного музично-інструментального виконавства учнів. Формування інтересу до народної музики - важлива психолого-педагогічна умова, що стимулює розвиток духовного світу молоді, розширює її естетичний кругозір. Спілкування з народною музикою допомагає молодим людям адаптуватися до культурного середовища, усвідомити нові реалії соціального життя.

Соціальна значущість такого контакту залежить від художньої глибини музичного образу, якості відображення духовного досвіду особистості, яка розуміє процес перетворення дійсності та готова до розв'язання актуальних проблем.

Одним із видів діяльності, що відіграє важливу роль у музично-естетичному вихованні дітей, є хоровий спів. Хорова музика існує в Україні давно, що зумовлено особливостями самобутньої музичної культури країни, основу якої складають народні пісні. Спів - це природний спосіб вираження естетичних почуттів та ефективний засіб активного залучення школярів до музики". З усіх видів виконавського мистецтва спів є найбільш доступним і відносно простим для опанування дітьми. Саме тому спів здавна вважається одним з основних засобів музичного виховання" [7].

Вокальна музика чинить цілісний вплив на розвиток музичних здібностей учнів, є ключовою у формуванні вокального інструменту, сприяє розвитку навичок роботи в колективі, виховує почуття відповідальності за спільну мету. Важливо залучати учнів до занять в ансамблях із самих ранніх етапів навчання, бо саме тоді досягаються цілі музично-естетичного виховання, розвитку музичних здібностей і вокальної техніки. У процесі роботи з вокальними ансамблями викладач повинен уміти розуміти проблеми, які можуть виникнути в процесі хорового співу, застосовувати певні прийоми вокалізації та вибудовувати правильну послідовність дій у класі.

Хоровий спів чинить значний вплив на дитячу психіку, оскільки викликає в дітей певний емоційний відгук, сприяє розвитку творчих здібностей, виховує почуття відповідальності, допомагає формувати самооцінку та впевненість у собі, відіграє важливу роль у підтриманні позитивного психологічного клімату в колективі. Хоровий спів - це колективна діяльність і популярний вид мистецтва, метою якого є колективне виконання музичного твору. Ця особливість хорового співу є важливим аспектом творчого розвитку дітей, що дає їм змогу усвідомити силу і красу

звучання голосу в колективі. Враховуючи цю особливість, важливим аспектом успішної ансамблевої творчої роботи є вміння кожного учасника злагоджено працювати як єдиний механізм. Робота в колективі - важливий елемент розвитку дітей, їхньої майбутньої професійної діяльності та становлення.

Ансамблевий спів є найпоширенішою формою виконавської музичної діяльності для школярів різних вікових груп і має значливий вплив на розвиток навичок аналітичного музичного сприйняття. Ця форма музичної діяльності сприяє розвитку навичок сприйняття виконуваного музичного твору, сприяє усвідомленню його змісту та суті, розширює музичні враження дитини, розвиває її здібності та вміння, спонукає до творчої активності. Крім того, ансамблевий спів сприяє формуванню патріотичних поглядів і національної самосвідомості, особливо через виконання українських вокальних творів.

Як вже було зазначено, існують три основні організаційні форми позакласної музично-естетичної роботи: масова, гурткова та індивідуальна. Гурткова позакласна робота з музично-естетичного виховання в школі здійснюється через організовані творчі колективи, гуртки та ансамблі, в яких є можливість вступити. Такі колективи включають в себе хорові, вокальні, інструментальні, вокально-інструментальні групи, сольних виконавців тощо. Вокальний ансамбль є однією з форм гурткової позакласної музично-естетичної роботи і представляє собою виконавський колектив, який працює для досягнення спільних творчих цілей його учасників. Вокальний ансамбль може бути різноманітним за складом, включаючи дитячі, жіночі, чоловічі групи, а також мішані ансамблі [40, с. 44].

За своїм спрямуванням та сутністю, вокальний ансамбль відповідає цілям та орієнтації об'єднань, які подібні за призначенням: "Гурток (секція, клуб, творче об'єднання) – це звичайна та класична форма позашкільної освіти та виховання учнів, які призначені для вивчення окремих навчальних предметів або їхньої комбінації в рамках навчальних програм, що були

затверджені Міністерством освіти України або адаптовані для використання. За своєю природою гурток визначається, головним чином, добровільністю, об'єднанням спільних інтересів і спрямованістю на певний вид навчальної та практичної діяльності. Це середовище, де забезпечуються умови для інтелектуального, духовного та фізичного розвитку дітей, реалізація їхнього творчого потенціалу в позашкільній освіті та вихованні, і створюються сприятливі умови для соціальної адаптації у реальному житті." [20].

Вокальні ансамблі належать до шкільних або позашкільних занять і є творчими організаціями, діяльність яких регулюється низкою законів, зокрема Законом України "Про позашкільну освіту" [26] та Законом України "Про освіту" [27]. У діяльності вокального ансамблю можна виділити кілька етапів, починаючи з набору учасників ансамблю. Відбір учасників відбувається на початку-середині вересня і здійснюється керівником ансамблю. Далі складається розклад занять ансамблю, який вивіщується на дошці оголошень і затверджується директором школи. Крім загального розкладу складаються додаткові розклади на вихідні та святкові дні. Додаткові розклади також затверджуються керівництвом школи. Навчальні плани і програми складаються з урахуванням вікових особливостей і психофізіологічного розвитку дитини.

При цьому враховується допустиме навантаження для учнів кожної вікової групи. Тривалість уроків для учнів середньої школи становить 45 хвилин. Залежно від рівня розвитку музичних здібностей існує три рівні вокальних ансамблів: початковий, базовий і просунутий. На початковому рівні заняття у вокальному ансамблі спрямовані на загальний розвиток музичних здібностей учнів, виховання в них інтересу до музичного мистецтва і творчості. На базовому рівні відбувається розвиток інтересів учнів, набуття ними знань і навичок у галузі музичного мистецтва. Вищий рівень включає в себе творчі зібрання компетентних, талановитих і музично обдарованих учнів. Рівень ансамблю визначає мету і напрямок його діяльності. Визначається кількість учасників і творча програма. Кількість

учасників ансамблю визначається кількістю охочих. Як правило, ансамбль складається з 10-15 учнів. Можливий відбір учасників ансамблю протягом року. Участь в ансамблях може бути конкурсною або позаконкурсною. Умови конкурсу визначаються навчальним закладом [21].

Наступний крок - облаштування робочого місця, що відповідає всім вимогам плідної, захопленої та творчої атмосфери. Кабінет має бути відповідним чином оформлений. У ньому мають бути всі необхідні матеріали та обладнання: нотна література, підготовлений репертуар, фортепіано, дошка з підставкою для нот, звукозаписна та переглядова апаратура, стільці для учасників ансамблю.

Відстань між рядами має бути не менше 0,5 м, а відстань між першим рядом і фортепіано не повинна перевищувати 3 м. Відстань між роялем і дошкою має становити 1-2 метри.

Керівник має перебувати в межах 6 метрів від першого ряду учасників ансамблю. Приміщення, в якому проводиться позакласна робота вокального ансамблю, має бути достатньо звукоізолюваним і добре освітленим. Важливо, щоб у приміщенні були вікна для доступу свіжого повітря. Приміщення для занять мають відповідати загальноприйнятим санітарно-гігієнічним нормам для групових занять.

Кожному колективу потрібен лідер, а у вокальному ансамблі лідер - найважливіший елемент. Це пов'язано з тим, що саме керівник організовує роботу всього колективу і відповідає за його творчий успіх. Керівник вокального ансамблю повинен мати педагогічний досвід, знати психологію, вміти добирати відповідні методи, засоби та форми роботи з колективом. Професійні знання керівника вокального ансамблю мають бути на належному рівні, він повинен постійно вдосконалювати їх і підвищувати свою кваліфікацію.

Керівник вокального ансамблю має широке коло обов'язків і повноважень:

- формування стабільного складу ансамблю протягом усієї діяльності;

- робота з талановитими учасниками ансамблю з метою формування та розвитку їхніх професійних інтересів і творчих індивідуальностей;
- Використання педагогічного досвіду в галузі музичної освіти та новітніх технологій навчання і розвитку;
- педагогічна практика, що ґрунтується на індивідуальних системах навчання і розвитку та використанні різних видів діяльності;
- загальне музично-естетичне виховання учнів на рівні школи; організація дозвілля та відпочинку;
- організація активної концертної діяльності вокальних ансамблів у рамках шкільних, регіональних і районних конкурсів, фестивалів тощо;
- підготовка журналів, звітів та інших документів, пов'язаних із педагогічною діяльністю;
- взаємодія з батьками учасників колективу, педагогами та керівниками інших колективів;
- шанобливе ставлення до кожної дитини, яка є учасником ансамблю;
- організація діяльності колективу відповідно до правил і законів, застосованих до викладання та діяльності в даній галузі.

Робота керівника вокального ансамблю здійснюється відповідно до таких педагогічних принципів:

- доступність: врахування вікових, психофізіологічних та особистісних особливостей учасників ансамблю під час занять.
- наступності, що передбачає собою поступове ускладнення навчального матеріалу;
- особистісного підходу.

Для того щоб робота вокального ансамблю була успішною та плідною, керівник повинен постійно вдосконалювати свої знання та педагогічну майстерність, бути компетентним фахівцем, цікавитися методичними та педагогічними матеріалами для успішного художньо-естетичного виховання, володіти знаннями в галузі розвитку особистості дитини та психофізіології, мати багатий людський та професійний досвід, цікавитися новими

напрямами освітньої діяльності, мати педагогічну етику, добре володіти педагогічним досвідом та знаннями в сфері розвитку особистості дитини.

Керівникам вокальних ансамблів для розвитку своєї професійної компетентності та набуття передового педагогічного досвіду необхідно:

- приділяти більше часу самоосвіті;
- проводити перехресні зустрічі з іншими керівниками з метою обміну педагогічним досвідом;
- брати участь у методичних семінарах та інших заходах міського, регіонального та інших рівнів;
- займатися дослідницькою діяльністю за напрямом діяльності;
- писати методичні матеріали (посібники, рекомендації, авторські програми тощо), працювати над удосконаленням репертуару;
- організовувати концерти-звіти та інші публічні заходи з метою ознайомлення батьків і співробітників закладів з результатами діяльності вокального ансамблю.

Робота з вокальним ансамблем активно впливає на розвиток творчої особистості, скільки репрезентація результатів роботи на всіх можливих музичних заходах різних рівнів благодійно впливає на зростання інтересу молоді до музичної виконавської та творчої діяльності та самореалізації. Значну роль у плідній роботі вокального ансамблю відіграє сприятлива атмосфера всередині колективу. Це має добрий вплив на відносини між його учасниками, їх творчу самореалізацію та загальний результат їх діяльності.

Для зміцнення та розвитку взаємин між учасниками вокального колективу доцільно спільно з учасниками ансамблю організовувати культурно-масові заходи: концерти, театральні вистави, спортивні та розважальні заходи. До участі в таких заходах слід залучати батьків. У процесі роботи колективу керівник має підготувати аналіз діяльності колективу за рік, самоаналіз виконання навчальної програми та план діяльності колективу. Важливим етапом роботи керівника з вокальним ансамблем є репетиційна робота. Це пов'язано з тим, що репетиційна робота

передбачає роботу з кожним учасником вокального ансамблю і з ансамблем загалом. Відбувається формування і розвиток вокальних навичок, робота над голосом і виконавською майстерністю.

Репетиції дають змогу побачити й почути, який вигляд і звучить весь ансамбль. Репетиції готують до публічного виступу. Репетиція - це "складний творчий процес, пов'язаний із постійним пошуком художнього втілення музичних образів, ідей тощо" [33, с. 168], "попереднє виконання п'єси, театральної вистави, будь-якого видовищного заходу, параду під час підготовки до них" [40, с. 221], а також "попереднє виконання твору, необхідне для досягнення узгодженості дій виконавців і підготовки їх до публічного виступу" [40, с. 222].

Методика репетиційної роботи вокального ансамблю спрямована на усунення проблем ансамблевого мислення. Для їх усунення керівник повинен володіти знаннями і неухильно застосовувати вокальну методику. Репетиційна робота має складатися з послідовних дій керівника ансамблю. Методичним принципом репетиційної роботи з дитячими вокальними ансамблями є індивідуальний підхід, що враховує вікові особливості та інтереси дітей" [40, с. 223].

Робота з дітьми вимагає від керівника більшої віддачі, ніж робота з дорослими виконавцями. Керівник має знати вікові, психоемоційні та фізичні особливості дітей, бути педагогом і вихователем, людиною, до якої діти відчують повагу і довіру. Керівник дитячого вокального ансамблю також повинен знати методи і форми педагогічної взаємодії з учнями під час репетицій. Правильний вибір методів роботи і форм педагогічної взаємодії дитячого вокального ансамблю сприяє плідній роботі з учнями, дотриманню професійних і технічних вимог, виконанню всіх обов'язків керівника вокального ансамблю, підтримці сприятливої робочої та психологічної атмосфери, викликає в учнів інтерес до подальшої роботи і знань. На початку навчального року керівник складає графік репетицій, які проходять кілька разів на тиждень. Репетиції дитячих вокальних ансамблів можуть

проводитися по партіях, по групах, з окремими учасниками або з усіма учасниками ансамблю.

Репетиції проходять у кілька етапів. На першому етапі керівник аналізує репертуарну партитуру і трансформує її відповідно до можливостей учасників ансамблю. На другому етапі кожна партія репетирується індивідуально або в групах. Третій етап являє собою поєднання двох попередніх і передбачає роботу з усіма учасниками ансамблю [37]. Перед публічним виступом вокального ансамблю необхідно провести генеральну репетицію. Генеральна репетиція - це "остання репетиція перед першим виконанням вистави або концерту, під час якої максимально створюються умови для публічного виступу" [40, с. 51].

Художньо-виконавська інтерпретація музичних творів є одним із найважливіших аспектів діяльності вокального ансамблю. Вона дозволяє учням надавати музичному твору власного творчого трактування, розкривати його художній зміст і емоційний вплив на слухача.

У процесі художньо-виконавської інтерпретації музичних творів у роботі з вокальним ансамблем учнів середнього шкільного віку ЗЗСО можна виділити такі основні етапи:

- Аналіз музичного твору. Учні повинні зрозуміти задум композитора, його емоційний зміст, образність. Для цього можна використовувати такі методи: аналіз музичного тексту, вивчення історичного контексту створення твору, прослуховування різних інтерпретацій.
- Розвиток вокальних навичок. Правильна постановка голосу, володіння діапазоном, рівністю звучання, динамічним діапазоном - це основа для якісного виконання музичних творів.
- Використання різних прийомів художнього виразності. Це може бути зміна темпу, динаміки, тембру, артикуляції, а також використання акторських засобів виразності.

У роботі з вокальним ансамблем учнів середнього шкільного віку ЗЗСО можна використовувати різні методи художньо-виконавської інтерпретації. Це можуть бути:

- Аналіз музичного твору під керівництвом педагога. Цей метод дозволяє учням отримати необхідну теоретичну базу для розуміння твору.
- Самостійний аналіз музичного твору. Цей метод дозволяє учням розвивати свою творчу ініціативу.
- Виконання твору в різних інтерпретаціях. Цей метод дозволяє учням познайомитися з різними підходами до виконання твору і вибрати для себе найбільш прийнятний.

Успішна робота вокальним ансамблем учнів середнього шкільного віку ЗЗСО залежить від кількох факторів. Це, перш за все, наявність кваліфікованого педагога, який може допомогти учням у розвитку їхніх творчих здібностей. Крім того, важливим є мотивація учнів, їхнє бажання займатися музикою та розвиватися у цьому напрямку.

Ось кілька конкретних прикладів того, як можна розвивати художньо-виконавську інтерпретацію музичних творів у роботі вокальним ансамблем учнів середнього шкільного віку ЗЗСО:

- Аналіз музичного твору. Учні можуть прослухати музичний твір і спробувати визначити його жанр, характер, емоційний зміст. Після цього вони можуть обговорити свої думки з педагогом і іншими учасниками ансамблю.
- Використання різних прийомів художнього виразності. Учні можуть спробувати виконати музичний твір з використанням різних прийомів художнього виразності, таких як зміна темпу, динаміки, тембру, артикуляції. Після цього вони можуть порівняти різні варіанти виконання і вибрати для себе найбільш прийнятний.
- Виконання твору в різних інтерпретаціях. Учні можуть прослухати різні інтерпретації одного і того ж музичного твору і спробувати

визначити, що відрізняє їх один від одного. Після цього вони можуть спробувати виконати твір самостійно, використовуючи різні підходи до його інтерпретації.

Таким чином, художньо-виконавська інтерпретація музичних творів є важливим фактором у розвитку вокальних здібностей учнів середнього шкільного віку.

Для успішного публічного виступу керівник групи має заздалегідь і якомога детальніше з'ясувати умови, в яких відбуватиметься виступ, - акустичні характеристики сцени, чи використовуватимуться мікрофони, чи використовуватимуться сценічне обладнання, як вийти на сцену тощо. Саме ці умови мають бути відтворені в генофонді. Доцільно запросити на генрепетицію інших викладачів, щоб атмосфера генрепетиції була максимально наближеною до атмосфери зали та сцени для реального виступу. Як правило, генеральні репетиції проводяться в концертних костюмах [37].

Висновки до розділу 1

У розділі 1 розглянуто теоретичні аспекти розвитку вокальних здібностей учнів середнього шкільного віку.

Музичні здібності - це сукупність природних задатків і набутих у процесі навчання і виховання умінь і навичок, які дозволяють успішно займатися музикою.

Психолого-педагогічні особливості розвитку учнів середнього шкільного віку характеризуються інтенсивним фізичним, розумовим, моральним і соціальним розвитком дитини. У цьому віці у дітей відбувається розвиток музичних здібностей, зокрема вокальних.

Вокальні здібності - це сукупність природних задатків і набутих у процесі навчання і виховання умінь і навичок, які дозволяють успішно займатися вокальним мистецтвом.

Розвиток вокальних здібностей учнів середнього шкільного віку в процесі музично-виконавської роботи передбачає формування у дітей вокальних навичок, музичного слуху, почуття ритму, творчих здібностей, а також формування позитивного емоційного ставлення до музики.

Основною метою сучасної музичної педагогіки є формування музичної культури учня як невід'ємної частини духовної культури особистості. Музична культура складається з моральних та естетичних почуттів і переконань, знань, умінь і навичок, без яких неможливе навчання (сприйняття і виконання) музики та розвиток творчих здібностей, що визначаються всіма видами музичної діяльності. Музика з величезною силою розкриває наші емоції, через які вона здатна розкрити явища самої дійсності та відтворити наші емоційні реакції на події нашого життя. Таким чином, змістовне і виховне спілкування за допомогою музики на уроках значною мірою сприяє поглибленню музично-естетичного досвіду учнів і розвитку їхнього творчого потенціалу.

За своїм спрямуванням та сутністю, вокальний ансамбль відповідає цілям та орієнтації об'єднань, які подібні за призначенням: "Гурток (секція,

клуб, творче об'єднання) – це звичайна та класична форма позашкільної освіти та виховання учнів, які призначені для вивчення окремих навчальних предметів або їхньої комбінації в рамках навчальних програм, що були затверджені Міністерством освіти України або адаптовані для використання. За своєю природою гурток визначається, головним чином, добровільністю, об'єднанням спільних інтересів і спрямованістю на певний вид навчальної та практичної діяльності. Це середовище, де забезпечуються умови для інтелектуального, духовного та фізичного розвитку дітей, реалізація їхнього творчого потенціалу в позашкільній освіті та вихованні, і створюються сприятливі умови для соціальної адаптації у реальному житті.

Специфіка організації та напрями діяльності студії вокального ансамблю школярів як форми музично-виховної роботи учителя музичного мистецтва ЗЗСО полягає в тому, що вона є ефективним засобом музичного виховання дітей. Вона сприяє розвитку у дітей вокальних навичок, музичного виконавства, творчості та емоційного ставлення до музики. Робота з вокальним ансамблем активно впливає на розвиток творчої особистості, скільки репрезентація результатів роботи на всіх можливих музичних заходах різних рівнів благодійно впливає на зростання інтересу молоді до музичної виконавської та творчої діяльності та самореалізації. Значну роль у плідній роботі вокального ансамблю відіграє сприятлива атмосфера всередині колективу. Це має добрий вплив на відносини між його учасниками, їх творчу самореалізацію та загальний результат їх діяльності.

Для зміцнення та розвитку взаємин між учасниками вокального колективу доцільно спільно з учасниками ансамблю організовувати культурно-масові заходи: концерти, театральні вистави, спортивні та розважальні заходи. До участі в таких заходах слід залучати батьків. У процесі роботи колективу керівник має підготувати аналіз діяльності колективу за рік, самоаналіз виконання навчальної програми та план діяльності колективу. Важливим етапом роботи керівника з вокальним ансамблем є репетиційна робота. Це пов'язано з тим, що репетиційна робота

передбачає роботу з кожним учасником вокального ансамблю і з ансамблем загалом. Відбувається формування і розвиток вокальних навичок, робота над голосом і виконавською майстерністю.

Художньо-виконавська інтерпретація музичних творів є одним із найважливіших аспектів діяльності вокального ансамблю. Вона дозволяє учням надавати музичному твору власного творчого трактування, розкривати його художній зміст і емоційний вплив на слухача, важливим є мотивація учнів, їхнє бажання займатися музикою та розвиватися у цьому напрямку. Таким чином, художньо-виконавська інтерпретація музичних творів є важливим фактором у розвитку вокальних здібностей учнів середнього шкільного віку.

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ВОКАЛЬНИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ СЕРЕДНЬОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ У ПРОЦЕСІ ХУДОЖНЬО-ВИКОНАВСЬКОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ

2.1. Особливості формування в учнів середнього шкільного віку навичок художньо-виконавської інтерпретації у діяльності вокального ансамблю

Художньо-виконавська інтерпретація учасників вокального ансамблю учнів середнього шкільного віку є важливою формою позакласної і творчої роботи учителя музичного мистецтва ЗЗСО. Вона спрямована на розвиток у дітей вокальних навичок, музичного слуху, почуття ритму, творчих здібностей, а також на формування позитивного емоційного ставлення до музики [4].

Особливості застосування навичок художньо-виконавської інтерпретації з учасниками вокального ансамблю учнів середнього шкільного віку опирається на:

- Розширення музично-естетичного досвіду, набуття досвіду відтворення інтонаційної та художньої образності в процесі творчості, формування автентичного сприйняття музики та здатності переживати емоції, породжувані музикою, що є необхідним для розуміння ідей і музичної мови твору, набуття вокально збалансованого й емоційно виразного співу, що відповідає віковим особливостям;
- Збагачення емоційно-чуттєвої сфери, розвиток загальних (емоційний відгук на музику, метро-ритмічне та гармонійне відчуття, музично-слухова виразність, музична пам'ять, гармонійний слух) і спеціальних здібностей (чисте інтонування, чітка дикція та артикуляція, вокальна рухливість, діапазон, рівність діапазонів тощо),
- Розвивати та збагачувати емоційну культуру, музичні смаки, потребу в збереженні, продовженні та примноженні музичних традицій свого народу, музично-естетичні інтереси, моральні та естетичні ідеали,

потреби в художньо-творчій самореалізації та вихованні духовного й естетичного самовдосконалення учнів відповідно до їхніх індивідуальних здібностей і вікового етапу розвитку.

- Формування універсальних якостей творчої особистості (самостійність, наполегливість, витривалість, енергійність, цілеспрямованість, ініціативність, дисциплінованість, організованість, відповідальність тощо).

Художньо-виконавська інтерпретація музичних творів - це процес творчого осмислення та відтворення виконавцем музичного твору. Вона включає в себе не тільки правильне виконання твору з технічного боку, а й його художню виразність.

У роботі з вокальним ансамблем учнів середнього шкільного віку художньо-виконавська інтерпретація музичних творів є важливим аспектом.

Вона дозволяє учням:

- Розвивати музичну обдарованість: слух, ритм, музичну пам'ять, інтуїцію.
- Формувати уявлення про музичну образність твору.
- Навчитися використовувати різні прийоми художньої виразності.
- Розвивати його творчі здібності.

Особливості художньо-виконавської інтерпретації музичних творів вокальним ансамблем учнів середнього шкільного віку передбачає:

Художньо-виконавська інтерпретація музичних творів вокальним ансамблем учнів середнього шкільного віку має ряд особливостей, які обумовлені віком і психофізіологічними характеристиками учнів.

По-перше, у цьому віці учні проходять важливий етап у розвитку своїх вокальних здібностей. У цей період відбувається мутаційний період, який супроводжується змінами в голосі. Важливо в цей період забезпечити правильне формування голосу і розвиток вокальних навичок.

По-друге, учні середнього шкільного віку мають більш розвинене творче мислення і здатність до самостійного осмислення музичного твору.

Це дозволяє їм більш активно брати участь у процесі художньо-виконавської інтерпретації.

По-третє, учні середнього шкільного віку мають більш розвинене почуття колективізму і здатність до спільної творчої діяльності. Це дозволяє їм успішно співпрацювати в ансамблі та досягати високих результатів у художньо-виконавській інтерпретації.

Форми художньо-виконавської інтерпретації музичних творів вокальним ансамблем учнів середнього шкільного віку.

У роботі з вокальним ансамблем учнів середнього шкільного віку можна використовувати різні форми художньо-виконавської інтерпретації музичних творів. Це можуть бути:

- Відповідне до задуму композитора виконання твору. У цьому випадку учні намагаються максимально точно відтворити авторський задум, використовуючи для цього всі необхідні засоби художнього виразності.
- Інноваційна інтерпретація твору. У цьому випадку учні вносять власні зміни у твір, використовуючи для цього свій творчий потенціал.
- Комбінована інтерпретація твору. У цьому випадку учні поєднують у своєму виконанні елементи як традиційної, так і інноваційної інтерпретації.

Вибір форми художньо-виконавської інтерпретації залежить від цілей і завдань, які ставить перед собою педагог. Роль педагога в художньо-виконавській інтерпретації музичних творів вокальним ансамблем учнів середнього шкільного віку ґрунтується на таких аспектах, він повинен:

- Створити в ансамблі атмосферу творчості і співпраці.
- Допомогти учням зрозуміти задум композитора і розкрити його художній зміст.
- Розвивати в учнів музичну обдарованість і творчі здібності.

Педагог повинен бути не тільки високопрофесійним музикантом, а й мати педагогічні здібності, уміння працювати з дітьми і мотивувати їх до творчості. Художньо-виконавська інтерпретація музичних творів є важливим

аспектом роботи з вокальним ансамблем учнів середнього шкільного віку. Вона дозволяє учням розвивати свої творчі здібності, естетичну чутливість і любов до музики.

Найбільш загальним принципом, що визначає конкретний зміст позанавчальної музично-освітньої діяльності, є принцип спонтанності. Наступні принципи - спонтанність і самостійність. Необхідно дозволяти учням приносити або надавати твори для виконання, враховувати побажання учнів щодо сценаріїв музичних свят. Найважливіший принцип музично-освітньої діяльності - емоційність. Правила реалізації принципу емоційності: навчання має бути енергійним, захопленим і приємним, таким, що унеможливорює монотонність, сприяє розвитку впевненості, творчості та самостійності учнів.

Особливу увагу приділяти самореалізації особистості учня, його внутрішнім резервам, активізації "Я". Принцип емоційності передбачає об'єднання емоцій і розуму, врахування діалектики розуму та емоцій, розвиток сприятливого емоційного фону, створення емоційно позитивної навчальної атмосфери (оптимізм, образність, натхнення, енергія тощо). Емоційна культура вчителя, використання вчителем різноманітних методів активізації емоційно-чуттєвої сфери учня, краса і людяність взаємин вчителя й учня, що мають слідувати "логіці розуму", забезпечуючи емоційну насиченість життя дитини та збагачуючи її емоційний досвід, відмінності в емоційному розвитку учнів на різних вікових етапах та врахування емоційних особливостей конкретної дитини; цілеспрямований розвиток емоційної культури учня.

З вокальними ансамблями початкової школи - двічі на тиждень по дві години. Заняття складаються з двох частин: розучування співочого та вокального репертуару, відпрацювання музично-ритмічних рухів та інтонування, теорії музики та творчої діяльності, сольфеджування та гри на інструментах початкової школи, прослуховування найкращих зразків вокальної та хорової музики відомих колективів і виконавців. Спів на

репетиціях вокального ансамблю виконує такі функції: підготовчу - підготовка голосового апарату до співу, подолання вокально-хорових труднощів у пісенному репертуарі; виховну - збагачення музичної культури особистості через активне виконання основних тем хорових творів класиків світової музики [4].

Види вправ для розспівування: вправи на розвиток уваги та згуртування вокального ансамблю; вправи, спрямовані на вдосконалення вокально-хорової техніки; вправи з використанням фрагментів музичних творів; ритмічні вправи; імпровізаційні вправи.

Керівникам вокальних ансамблів слід пам'ятати, що система вправ, спрямованих на вдосконалення вокально-хорової техніки, має бути стабільною. Може змінюватися лише зміст вправ, наприклад, музичні твори, ритмічні вправи, імпровізаційні вправи тощо. Тільки за цих умов процес формування власної вокальної культури дитини може бути ефективним. До загальних умов художньої якості співу належать: якість вокальних творів, дотримання принципів добору музичного репертуару, вокальна культура дитини, володіння дитиною вокально-хоровими навичками, психофізіологічний стан співака, дотримання вокального режиму та правил охорони дитячого голосу, рівень хорового диригента та педагогічні навички керівника гуртка.

Розучування пісень - це творчий процес, що включає такі етапи: знайомство з вокальними творами та розучування музики за першими куплетами; спів музики та подолання вокально-хорових труднощів; художнє виконання пісень.

У вокально-хоровій практиці накопичено багатий досвід хорових педагогів. Правильна методика розучування хорового репертуару передбачає свідому діяльність учнів і достатній контакт педагога з дітьми. Під час розучування репертуару необхідно розвивати в учнів аналітичні, спостережливі та узагальнювальні навички, уміння уточнювати ідею твору,

розрізняти засоби художньої виразності та розуміти їхню роль у створенні художнього образу [9].

Сьогодні педагоги можуть використовувати відомі методики розвитку дитячого голосу М. Глінки, А. Менабені, Т. Орлової, В. Попова, О. Лаввінова, В. Соколова, Г. Струве, В. Тевліна. У хорових дослідженнях широко використовуються методики викладання вокалу Д. Огороднова і В. Ємельянова. Набули визнання і поширення комп'ютерні технології навчання вокалу: "Музичні класи" і "Співай зі мною" з використанням караоке-версій популярних дитячих пісень, "Репетитор співу" "SingingTutor" (навчальна програма для вокалістів, розроблена програмістами із Києва, спектральний аналіз і визначення типу голосу через коректне звучання), синтезатори і медіатехнології, включно з інтернетом. Режисер має володіти сучасними, інтерактивними та активними методами взаємодії з учасниками вокального ансамблю (інтерактивними, комунікативними, рефлексивними, ігровими тощо).

Крім занять, вокальні ансамблі беруть участь у масштабних шкільних освітніх заходах (ранки, свята, тематичні вечори тощо), конкурсах самодіяльності різного рівня (шкільного, районного, міського, обласного), відкритих уроках (комплексних, бінарних, нетрадиційних тощо) та виступах для батьків і публіки (працівників заводів, транспортних підприємств, міських творчих майданчиків і закладів культури). Репертуарна політика викладача має вирішальне значення для успішного вокального культурного та особистісного розвитку його учнів. Репертуар - невід'ємна частина системи музичної освіти.

Художній репертуар удосконалює виконавську майстерність учнів, забезпечує повноцінний музичний розвиток, підвищує музичну культуру дітей, формує їхні смаки та погляди, збагачує їхній духовний світ. Народна музика приваблює юних виконавців пружною чистотою інтонацій і красою поетичних образів, класична - глибиною змісту й розмаїттям форм, сучасна - освоєнням нових засобів музичної виразності. У цій програмі неможливо

перерахувати всі відомі дитячі пісні, рекомендовані для вивчення у вокальних ансамблях [4].

Учитель музики відповідає за вокальний ансамбль. До їхніх обов'язків входить організація та проведення занять, підбір репертуару, підготовка концертів і конкурсів.

Викладачі музики мають бути досвідченими вокалістами, володіти хорошими педагогічними навичками та вмінням працювати з дітьми. Вони також повинні володіти високим художнім почуттям, професіоналізмом, музичною ерудицією, знанням сучасного пісенного простору та новизни музичної літератури, а також знати художньо-естетичні смаки та музичні здібності своїх учнів. Щоб полегшити керівникам вокальних ансамблів пошук репертуару, у додатку наведено список репертуарних збірок, якими керівники можуть доповнити та примірні програми для учнів різних класів.

Під час складання програм вокальних ансамблів педагогам слід спиратися на відомі принципи добору пісенного репертуару: фольклорність, смислова ідейність, художня цінність, емоційна привабливість, доступність, різноманітність, педагогічна компетентність.

Форми занять вокального ансамблю можуть бути різними:

- **Заняття.** На заняттях учні вивчають нові матеріали, виконують вправи для розвитку вокальних навичок, готують музичні твори.
- **Концерти.** Учні виступають перед глядачами, демонструючи свої вокальні навички та творчі досягнення.
- **Конкурси.** Учні беруть участь у конкурсах з вокального мистецтва, отримуючи можливість порівняти свої досягнення з іншими виконавцями.
- **Творчі проекти.** Учні беруть участь у творчих проектах, пов'язаних з вокальним мистецтвом, наприклад, у записі пісень, створенні музичних відеороликів тощо.

Художньо-виконавська інтерпретація учасників вокального ансамблю має позитивний вплив на дітей. Вона сприяє розвитку у дітей:

- Вокальних навичок. Діти вдосконалюють свої вокальні навички, розвивають музичний слух і почуття ритму.
- Музичного виконавства. Діти вчаться виконувати музичні твори в ансамблі, розвивають свої творчі здібності.
- Творчості. Діти беруть участь у творчих проектах, пов'язаних з вокальним мистецтвом.
- Емоційного ставлення до музики. Діти розвивають позитивне емоційне ставлення до музики, отримують задоволення від співу.

Позакласна робота вокального ансамблю призначена для виконання перед аудиторією. Публічний виступ - це завершальний етап і підсумок роботи керівника та вокального ансамблю. Публічний виступ є потужним засобом самореалізації та самовираження як для ансамблю в цілому, так і для окремих його учасників. Публічні виступи дуже важливі в роботі вокальних ансамблів, особливо дитячих. Регулярні концерти та участь у музично-мистецькому заході, таких як фестивалі та конкурси, допомагають учасникам ансамблю розвивати свою виконавську майстерність і артистизм. Учасники вокального ансамблю об'єднуються для успішного досягнення поставлених цілей. Публічні виступи створюють творчу взаємодію між колективом і глядачами. Глядачі стають свідками і співучасниками творчого акту. Важливо також зазначити, що на таких заходах ансамбль і сольні виконавці можуть обмінятися досвідом публічних виступів, звернути увагу на можливі недоліки на рівні вокалу, костюма та сценічного образу. Результати цих спостережень та оцінка реальної ситуації слугують для дітей стимулом до порівняння себе з іншими виконавцями та підвищення майстерності кожного учасника ансамблю.

Суперництво розвиває в дітях бажання трудитися, а конкуренція стимулює бажання трудитися, сприяє підвищенню рівня успішності, впливає на освітній і культурний рівень школярів. Це підвищує дисципліну в колективі, мотивує до творчості та вдосконалення своєї майстерності. Під час публічних виступів керівники мають змогу передбачити подальшу роботу

колективу, враховуючи наявні недоліки та недопрацювання. Формами публічних виступів є концерти, музичні змагання, конкурси та фестивалі. Згідно з Музичним словником Юрія Юцевича, концерт (від італійського *concerto*, від латинського *concerto* - змагаюся) - "публічне виконання музичного твору [40, с. 125]. Концерти організовуються за заздалегідь складеною програмою. Музичний конкурс - змагання, у якому музиканти змагаються за заздалегідь оголошеними правилами. Виникло в Стародавній Греції. Сучасні музичні конкурси стали важливим засобом виявлення талановитих виконавців (співаків, інструменталістів, диригентів тощо) і важливим елементом культурно-мистецького життя" [40, с. 123].

Музичний фестиваль (лат. *festivus* - веселий, святковий) - це свято музичного мистецтва, що складається з циклу концертів і вистав, об'єднаних загальною назвою і програмою [40, с. 287]. Залежно від кількості учасників фестивалі та конкурси можуть бути місцевими, регіональними, національними та міжнародними. У місцевих фестивалях-конкурсах змагаються між собою учасники з одного села, району чи міста. У регіональних - учасники з одного регіону.

У національних конкурсах і фестивалях беруть участь не менш ніж із половини адміністративних одиниць національної спільноти. Міжнародні конкурси та фестивалі збирають представників багатьох країн. Повернемося до форми виступів і розглянемо їхні функції. Концерти - це громадські заходи, спрямовані на стимулювання культурного розвитку особистості та задоволення її духовних потреб. Основними функціями концерту є перформативна, гедоністична та катарсична, що виявляються в демонстрації майстерності виконавця, прагненні справити враження на глядачів і вивільненні колективних емоцій. Під час концерту виконавці та глядачі впливають один на одного, сприяють їхньому емоційному, духовному та особистісному розвитку. Музичні конкурси - одна з форм реалізації розвитку музично-виконавського мистецтва. Вони допомагають музикантам і колективам удосконалювати свою виконавську майстерність. Музичні

конкурси виконують такі функції: виявлення музично обдарованих дітей і подальша робота з ними для їхнього наступного розвитку та професійної орієнтації. Особливість музичних конкурсів, з погляду гордості та емоційного стану дітей, полягає в тому, що вони можуть розглядатися як джерело змагального духу, емоційного піднесення та психологічного стресу.

Музичні конкурси вчать конкурсантів уміння володіти собою і досягати високих результатів, незважаючи на емоції. Музичні конкурси виховують і розвивають дітей, спонукають до нових знайомств, сприяють живому спілкуванню та обміну досвідом між учасниками. Музичні фестивалі - це чудова нагода для учасників продемонструвати свої таланти публіці. Комунікативна та святкова функція музичних фестивалів спрямована на виявлення талановитих і здібних дітей та колективів, спілкування з ними, формування дружніх стосунків між гуртами та виховання спільного почуття патріотизму в усіх учасників колективу. Будь-який публічний виступ має певні особливості, які проявляються в пошуку відповідних засобів виконання. Це музичні здібності, вокальна техніка, психологічні навички тощо. Це поняття було введено російським театральним режисером, актором і педагогом К.С. Станіславським у його системі творчого виховання артистів. Психотехніка - це концепція педагогічного впливу на артистів, особливий підхід до розуміння сценічної творчості, що ґрунтується на певній методиці роботи артистів над собою і над твором, над яким вони працюють [7].

У процесі роботи над власними виставами артисти мають оволодіти емоційною пам'яттю, художньою увагою та увагою, вмінні спілкуватися з глядачами, встановлювати контакт і вибудовувати живий, гнучкий та імпровізаційний процес сценічної творчості.

Психологічний стан і загальний настрій дитини до і під час публічного виступу відіграють важливу роль у створенні сприятливої творчої атмосфери та відчуття успіху. Публічний виступ - досить стресова подія для дітей, що характеризується фізичним і психологічним напруженням. Перед виходом на сцену необхідно провести низку заходів з підготовки вокальної групи до

виступу: поспівати, створити атмосферу, попрацювати над окремими частинами творів, які можуть виявитися складними для виконання, сконцентруватися на колективній якості концертної програми.

Необхідно заздалегідь домовитися з учасниками ансамблю і розподілити місця між ними. Програма має бути складена таким чином, щоб ансамбль виконав яскравий номер у другій половині виступу, коли вляжеться скутість, емоції та хвилювання від перебування на сцені. Заключний етап навчальної діяльності режисера і вокального ансамблю - виступ - найвідповідальніша, але і найприємніша частина роботи. На заключному етапі підготовки до виступу керівник повинен дати вказівку учасникам ансамблю зануритися у святкову атмосферу концерту, що починається. Концертний виступ - це синтез усіх попередніх етапів роботи режисера з вокальним ансамблем: репетицій, пошуку недоліків, його вдосконалення, освоєння сценічного образу.

А також вивчення ансамблем сценічного образу, вибір костюмів та оформлення сцени.

Образний зміст музики та її передача слухачу є важливим етапом підготовки до публічного виступу. Цей творчий процес потребує від виконавців значних зусиль та називається інтерпретацією – «(від лат. *interpretatio* – тлумачення) – художньо-звукова реалізація музичного тексту в процесі виконання, що залежить від задуму автора та його індивідуальних особливостей, принципів школи або напрямку, до яких належить виконавець» [40, с. 98]. Інтерпретація являє собою розкриття ідейно-образного змісту музичного твору за допомогою технічних та виразних засобів виконавського мистецтва. Як правило, поняття інтерпретації застосовується у сфері академічної музики та професійного виконавства, проте у роботі з аматорськими та дитячими музичними колективами вона також використовується як засіб зображення образного змісту твору, який виконується. Оскільки інтерпретація музичного твору є суто суб'єктивною, то виконання одного і того ж музичного твору різними виконавцями звучить

по різному, але не менш гарно та професійно. Різниця у виконанні та звучанні одного і того ж вокального твору різними співаками обумовлена індивідуальними особливостями виконавця, як музичними (виконавські навички та музичні здібності тощо), так і загальними (рівень художньо-естетичного виховання, особливості характеру та темпераменту тощо). Взаємозв'язок керівника та учасників ансамблю під час публічного виступу має виражатись у точному втіленні задуму керівника у виступі. Це забезпечується виконавською надійністю. Виконавська надійність виражається безпомилковому та виразному виконанні пісенних творів та залежить від вміння учасників колективу згуртуватись та сконцентруватись, а також від їх вольових якостей.

Інструктори також мають налаштовувати колектив і себе на гарний публічний виступ, допомагати учням зберігати творчу свободу, розкутість і впевненість у власних силах і здібностях. Перед публічним виступом викладачі мають зберігати спокій, не дозволяючи власному емоційному стану чи життєвим проблемам впливати на учнів. Лише врівноважені та впевнені у своїх учнях викладачі можуть привести їх до гарних результатів. Атмосфера в колективі та стосунки між викладачем і учнем мають бути засновані на довірі та взаєморозумінні. Під час виступу між виконавцем і аудиторією складаються певні стосунки, які свідчать про ступінь сприйнятливості аудиторії до виконуваного твору. Це створює загальний настрій аудиторії, піднесу атмосферу виступу, надихає колектив на якіснішу роботу і посилює емоційний вплив на глядачів. Публічний виступ має містити елемент новизни, який може бути виражений за допомогою імпровізації: емоцій, рухів, жестів і міміки. Ця новизна та імпровізація є емоційним вираженням творчого імпульсу і сприяють формуванню основного виконавського почуття твору. Ця новизна виконавця викликає новизну в глядачів. Основна відмінність виконання вокального твору від репетиції полягає в тому, що під час виконання змінюються засоби і можливості впливу режисера на ансамбль. На репетиції керівник має

можливість за допомогою слів і рухів підказувати учням, що і як потрібно робити, тоді як у виставі присутній тільки зоровий контакт. У цьому сенсі виступ вокального ансамблю передбачає відокремлення від впливу керівника [40].

Художньо-виконавська інтерпретація учасників вокального ансамблю є важливою складовою позакласної і творчої роботи учителя музичного мистецтва ЗЗСО. Вона сприяє всебічному розвитку дітей, формує у них позитивне ставлення до музики [26].

2.2 Використання традиційних та інноваційних методів розвитку вокальних здібностей вихованців студії вокального ансамблю, як основи втілення художньо-виконавської інтерпретації музичних творів

Сформовані вокальні навички дітей середнього шкільного віку є важливим показником їхньої музичної освіти і включають наступні аспекти:

1. Виконавські вокальні навички, які охоплюють аспекти звукоутворення, артикуляції, використання співочого дихання та розвитку вокального слуху.

2. Емоційна виразність, що включає в себе здатність дитини сприймати музику на емоційному рівні, виражати різноманітні почуття та стани при виконанні музичних творів, а також вміння внутрішньо співпереживати і виражати особисте ставлення до музики.

3. Досвід творчої діяльності, який включає в себе спостережливість при прослуховуванні музики, здатність висловлювати словами власні враження від почутого, розвиток художнього світогляду, активність і ініціативність у розгляді та вивченні музичних творів.

В історії вокальної музики існує безліч прикладів, коли під час зміни регістру гортань підводиться над положенням спокою, проте вважається, що піднімати гортань небажано. Академічні виступи в закритих приміщеннях не потребують спеціального акустичного посилення. Однією з акустичних якостей, притаманних академічним методам співу, є "пропуск звуку".

Академічний репертуар включає в себе класичні твори (вокалізи, оперні арії, романси, пісні) композиторів різних музичних епох. Для всіх творів - академічних, народних, естрадних - необхідно знати історію створення, автора та особливості жанру [24]. Виконавцям необхідно приділяти велику увагу етапу вивчення партитури, враховуючи всі нотні та суто авторські позначення. Академічно озвучені вокалісти в процесі навчання вдосконалюються за рахунок практики у вивченні різних видів техніки, класичної та сучасної музики, що є ключовим елементом у формуванні нової стратегії.

Основою для формування нових стратегій є досконала і правильна вокальна техніка. Н. Шевченко підкреслює, що співаки, які володіють базовими технічними навичками в класичному стилі виконання, здатні вільно використовувати свої вокальні можливості.

За допомогою сучасних засобів музичної виразності, комп'ютерних технологій і зіставлення різних музичних стилів (джаз, рок, поп) творча свобода виконавця дає змогу синтезувати вокальні манери, або прийоми. Так виникають сучасні інтерпретації народної музики. Слід зазначити, що в процесі навчання вокалу правила і норми академічного співу дотримуються і в естрадному, і в народному пісенних стилях. Стиль народної пісні - це одна з тих технік, які необхідно опанувати сучасному співаку. Освоєння та вдосконалення необхідних прийомів призводить до злагодженої роботи всієї звуковідтворювальної системи, внаслідок чого звук виходить природним і невимушеним. Прийнято вважати, що звучання "народного голосу" засноване на резонансі в грудному регістрі. Для стилів народної пісні характерні: відкрите голосоведення, повна артикуляція (менш вокальна), вібрато, спів в одному регістрі та використання діалекту [1, с. 18]. У народних піснях використовуються такі прийоми, як гліссандо, голосоведення, тремоляція, мелізми та йодль. Техніка гліссандо найчастіше використовується наприкінці фраз і куплетів. У народному стилі співу гліссандо використовується як прикраса. Вони плавно переходять від однієї

ноти до іншої, створюючи барвистий ефект. Спів гліссандо додасть нові можливості у вашу виконавську техніку і зробить звучання вашого голосу більш яскравим.

У народному пісенному співі також використовується прийом, званий озвучуванням. Озвучування - це озвучування приголосних, з'єднаних вставленими голосними. Цей прийом надає пісні додаткової кантилени. Однак користуватися озвучуванням потрібно вміло, а вставлені голосні мають бути проспівані так, щоб їх не помітили як озвучені вібрато. Тремтіння голосу - це періодичні коливання звуку, що не змінюються різко, грубо чи прогресивно. Зазвичай вони відбуваються в довших циклах, ніж природні коливання.

Мелізми - це високотехнічні піснеспіви. Це досить складна, але дуже красива вокалізація. У мелізмі на кожен склад пісні припадає кілька нот. Вокаліст співає ноти, швидко переміщаючи їх вгору і вниз, що робиться чудово. Завдання мелізмів - прикрасити мелодію, надати їй більше шарму, зробити пісню плавнішою, вправнішою і красивішою.

Йодль - це різкий перехід у високу теситуру над фальцетом. За звучанням він нагадує свист, звідси й назва. Це особливий спосіб співу без слів, для якого характерні швидкі переходи між вокальними діапазонами. Це один із найпросунутіших і найскладніших варіантів застосування цієї техніки, за якого співак кілька разів за короткий час на високій гучності змінює гортанні режими.

Цей ефект, найхарактерніший для музики, досягається за рахунок періодичного перемикання між двома регістрами. Щоб оволодіти цим прийомом, необхідно вміти добре використовувати опору на звук і координований видих. Найчастіше цей прийом використовується в поєднанні з іншими вокальними техніками. У процесі навчання вокалу в народному стилі слід спиратися на співочий фольклор, який багатий своїм жанровим, текстовим, смисловим змістом і унікальним мелодійним матеріалом.

Крім традиційних прийомів, у цьому стилі виконання використовуються специфічні методи, які безпосередньо пов'язані з розвитком вокальних навичок учнів студії вокального ансамблю. Це субтони, розщеплення, гроулінг, стробінг, тванг і белінг.

Субтони - це специфічні прийоми, що відрізняються придихальною атакою виконуваної ноти, які найчастіше використовують у джазі та поп-музиці. Вставки, що виконуються в субтонах, надають пісні не тільки динаміки, а й чуттєвості та ніжності, зближуючи виконавця і слухача [35].

Розщеплення - це неоднозначність звучання. Іншими словами, співак додає до звичайного вокального звуку невизначений звук, часто створюючи враження своєрідного шуму, або, навпаки, додає вокальні звуки до "звуків дихання". У результаті виходить багатосаровий акустичний ефект.

Гроулінг - нестандартна вокальна техніка, здебільшого в хеві-металі, що нагадує гортанне гарчання, яке виходить із живота вокаліста. Техніка передбачає спів з діафрагмовим опором при сильному видиху з нижньої частини живота, що створює ефект гарчання за рахунок розриву помилкових зв'язок, фізичні характеристики гроулінгу роблять його звук досить низьким. Такий вокал здебільшого використовується вокалістами

Строб - дуже низький звук, що надає звучанню голосу легкої шорсткості, наче масло на пательні, і який неможливо заспівати звичайним голосом. Оскільки це дуже специфічний звук, він рідко використовується в музиці. Наприклад, Брітні Спірс використовує його в пісні "Oops, I did it again".

Тванг: надає голосу металевого відтінку, роблячи його потужним і густим. Існують спеціальні вправи для відчуття носових звуків (букв "н" і "м"), які допомагають навчитися використовувати їх без хрипоти. Ці вправи вимагають володіння дихальним апаратом і управління м'яким піднебінням і гортанню.

Метод EVT враховує носові та оральні призвуки. Останні зазвичай важковимовні та мають металевий відтінок. Носові звуки досить щільні через

носові резонатори, але ступінь інтенсивності можна регулювати голосовим диханням.

Белтінг - це спів високих нот. Для нього характерне змішання нижнього і верхнього резонаторів у правильних пропорціях і спрямування повітряного потоку на тверде піднебіння. Для оволодіння цією технікою необхідно добре скоординувати опору звуку і видих. Вона часто використовується в поєднанні з іншими техніками вокалізації. Уперше ця вокальна техніка була описана Джо Естілом.

Щоб уникнути проблем із вокалом у майбутньому, перераховані вище прийоми слід відпрацьовувати під керівництвом професіонала. Вокальні техніки, пов'язані з естрадними стилями, ускладнюються, і це вже не просто "академічна" естрада, а добре відпрацьований комплекс знань, умінь і навичок, а також концерт, у якому специфічні прийоми можуть бути використані як під час виконання естрадних пісень, так і сучасних класичних композицій. Це основа для інтерпретації [33].

Існують способи поєднання різностильових музичних і співочих стилів. Оволодіння прийомами академічних стилів співу відкриває можливість виконавцям різних стилів музики застосовувати різноманітні вокальні прийоми, які використовують сучасні композитори. Академічна музика є основою для нових стилів і напрямів. Це означає періодичне включення елементів різних стилів вокальної та інструментальної музики, таких як джаз, класика, автентична народна музика, модернізована поп-музика. При цьому всі вони можуть бути інтегровані в контекст однієї пісні, що автоматично виходить за межі діапазону стилів і виконавських вокальних технік і вимагає додаткових виконавських навичок [39].

На думку вчених, процес розвитку вокальних навичок має бути тісно пов'язаний із розвитком музичного слуху та ритму. Методи розвитку вокальних навичок різноманітні та складні, оскільки поєднують у собі пізнавальні процеси та практичні навички. Згідно з педагогічним словником, термін "метод" визначається як дослідження або пізнання - спосіб організації

практичного й теоретичного вивчення дійсності, який визначається законами предмета, що розглядається [8].

Г. Стасько визначає сутність методології як "сукупність методологічних засобів (методів, прийомів, операцій, способів), що використовуються в пізнавальній і практичній діяльності для досягнення певних цілей" [30, с. 99].

Методичні прийоми - це деякі з методів, які відіграють допоміжну роль. Методичних прийомів багато, і кожен викладач обирає той прийом, який йому видається ефективним у даний момент роботи. Існує два типи методів роботи з голосом: традиційні та специфічні. До традиційних належать концентричний метод, фонопедичний метод, фонологічний метод, викривальний метод, поєднання викривального і переказувального методів, метод образного співу, метод порівняльного аналізу. Концентричний метод ґрунтується на тому, що спочатку має бути завершений природний звук, який можна взяти без жодних зусиль. У сучасній музичній педагогіці цей метод використовується в тих випадках, коли розвиток голосу починається у фантомній зоні та поступово залучає краї регістра й розширює його межі.

Фонопедична вокалізація - це багатоступенева програма навчання, що встановлює координацію та ефективне тренування голосових органів людини для розв'язання вокальних і співочих завдань із незмінно високою естетичною якістю [2].

Метод називається фонопедичним, бо він є відновлювальним, профілактичним і розвивальним. Мета методу фонопедичної вокалізації - активізація і розвиток захисних механізмів вокалізації, при цьому основними критеріями є акустична ефективність, енергоефективність і біологічна доцільність. У цьому методі кожен крок і кожен звук обґрунтований. Метод дає змогу індивідуально підходити до вдосконалення голосу з урахуванням природних особливостей кожного учня. Фонологічний метод передбачає використання голосних, приголосних і складів для вдосконалення співочого голосу підлітка. Фонологічні методи в навчанні вокалу необхідні не тільки

для налаштування співочого голосу на правильну вимову, а й для виправлення різних дефектів, для усунення яких використовуються певні поєднання фонем.

Слід враховувати, що вимова приголосних розрізняється за труднощами залежно від місця їх утворення. Фонетичні методи дають змогу цілеспрямовано маніпулювати різними мезофарингеальними патернами та сприяють удосконаленню основних механізмів формування мовлення. При цьому важливо враховувати індивідуальний потенціал учня [2].

За останні кілька десятиліть на основі традиційних методів вокалізації було розроблено й нові інноваційні методи вокалізації. До найвідоміших із них належать

- «Спів у мовній позиції» Сета Ріггса;
- «Estill Voice Training» Джо Естіл;
- методика «ImproviNation» Ірини Цуканової;
- методика Шеріл Портер;
- методика К. Лінклейтер «Звільнення голосу»;
- методика Л. Фабіан;
- методика Б. Менінга;
- методика К. Келлера.

У цьому підпункті ми розглянемо методики формування вокальної майстерності вітчизняних і зарубіжних авторів, які можуть бути використані для формування вокальних навичок в учнів середнього шкільного віку у вокальних ансамблях.

Серед них - методика І. Цуканової, відомої співачки, композитора, викладача сольного голосу, засновника Школи багатожанрового вокалу «improviNation». Унікальність методики І. Цуканової полягає в тому, що вона об'єднує максимальну кількість музичних жанрів; особливу увагу І. Цуканова приділяє техніці дихання. Правильне вокальне дихання - запорука успішного якісного вокалу [35]. Техніка дихання розроблена на основі методу концентричного кола, що передбачає легке і вільне голосоутворення, спів

мелодійним, без задишки і природним голосом, без гримас і напруження. Дихання спокійне, видих рівний. Удосконалення примарних тонів.

Вправа 1 для розвитку рівного видиху: видихнути, потім різко вдихнути через ніс, посилаючи повітря в живіт. Ш-ш-ш..." Зі звуком "шшшшш..." повільно видихніть повітря через зімкнуті зуби так, щоб повітряний стовп був рівним і не розпливався. Намагайтеся підтримувати тиск повітря доти, доки все повітря не вийде.

Вправа 2 для відчуття дії м'язів і підтримки: вдихаючи повітря, підніміть обидві руки догори й утримуйте їх на місці, а видихаючи, робіть рух "він", затримуючи повітря. Коли повітря вийде, опустіть руки. Важливо, щоб повітря виходило єдиним потоком, а видих був максимально плавним, без поштовхів.

Вправа 3 на відчуття основного резонатора; виконується в одній тональності, потім доступ до основного резонатора. Ця вправа дає змогу розігрітися, не напружуючи зв'язки. Вона також з'єднує два регістри. Вона дає відчуття фіксації (безповітряного звучання), зміцнює основний резонатор і підтягує м'язи обличчя, живота і вокалу, щоб не виходило зайве повітря.

Вправа 4 (розширений мажорний тризвук) для вирівнювання регістра. У цьому піснеспіві перша нота співається з повітрям (субтон), а друга - без повітря. Використовуйте в цій вправі техніку глісандо. Він очищає інтонацію та розвиває основний резонанс.

Вправа 5. Перша нота має бути розслабленою та повітряною. Загалом у складі "фа" вісім рівнів звучання. Щоб заспівати верхню, потрібно додати емоцій; усі вісім ступенів виконуються в субтонах: головний-носовий смичок. Коли ви підходите до верхньої ноти, необхідно її провітрити, і в цьому вам допоможуть кінчик і корінь язика. Наступна мета - не опустити "а", а опустити підборіддя разом з "а". Щелепа має лежати, а не стискатися. Кінчик і корінь язика при цьому працюють, підтягуючи його з гортані до м'якого піднебіння.

Розробляючи свою методику, І. Цуканова виходить із навичок, які мають опанувати вокалісти: правильне використання дихання (діафрагмального, опорного), розвиток дикції, використання грудного та головного регістрів, контроль гортані, вокалізація в різних регістрах (вторинні звуки, спів у мовленнєвих позиціях, народний звук, прикритий звук, фальцет, академічний звук - гул, гудіння, розщеплення зв'язок (мах), народний звук, прикритий звук, фальцет, академічний звук - гул, йодлінг, гудіння, розщеплення зв'язок (мушка), вібрато, мелізми, мікшування) [37]. Методика заснована на конкретних прийомах.

Приклад практики, запропонованої І. Цукановою в її відеоблозі на YouTube "Співай зі мною":

1. вправа "Човник" для розвитку дихання. Вимовляти тихі трелі губами, не виштовхуючи і не розганяючи повітря по всій фразі.
2. вправа на тренування гортані, що ґрунтується на безперервному вимовлянні складів "з" або "іс".
3. відпрацювання "папа". Використання двох різних способів співу в грудному регістрі. Освоєння субтонів, матових носів і розвиток витривалості.
4. практика "Яблучко". Розвиває здатність співака використовувати субтони та "вокальні носи", розширює діапазон співака [37].

Найвідомішим сучасним викладачем естрадного вокалу є Сет Ріггс, американський вокальний педагог, серед учнів якого Стіві Вандер, Майкл Джексон і Мадонна. Ґрунтуючись на методі концентричного кола, Сет Ріггс наголошує на тому, що під час співу в мовленнєвій позиції рот і горло поводяться однаково, незалежно від регістру та динаміки. Спів у мовленнєвій позиції - це природна техніка, за якої голос функціонує без зусиль. М'язи, крім гортані, не повинні заважати виробленню звуку. Голосові зв'язки легко врівноважуються потоком повітря, що вдихається і видихається [35]. Це завдання може бути вирішене за допомогою спеціальних вправ. У своїх теоретичних і практичних працях він виклав методику розвитку вокальної техніки естрадних співаків. Його методика ґрунтується на співі у вокальній

позі, тобто на фонологічному методі С. Рігге стверджує, що оволодіння голосом у такий спосіб дає змогу співакові співати вільно й чисто в усьому діапазоні, роблячи кожне вимовлене слово ясним і розбірливим.

Тому ця методика може бути використана як в естрадному, так і в академічному стилях співу. Методика складається з кількох етапів практики: етап 1: вправи на розвиток координації в мовленнєвій позі. Ці вправи не повинні виконуватися голосно. Голосові зв'язки стають готовими до взаємодії з повітрям, що вдихається і видихається, без участі зовнішніх м'язів. Другий етап включає в себе вправи на підвищення інтенсивності голосу без використання зовнішніх м'язів.

Розглянемо деякі вправи, запропоновані С. Ріггсом.

Перша вправа - покласти кінчики пальців на щоки, щоб підтримати шкіру навколо губ. Це допомагає розслабити м'язи. Потім вільно й рівномірно вібруйте букву "у". Таким чином виконуються переходи губ між близькими нотами. Якщо ви відчуваєте, що зовнішні м'язи заважають роботі губ і язика, необхідно нахилитися вперед.

Друга вправа виконується за тим самим принципом для звуку "у", але з більшою відстанню між нотами. Під час виконання вправи голосові зв'язки мають бути вільні й не напружені. Не потрібно "ковзати" від однієї ноти до іншої. Кожна нота має вимовлятися чисто й чітко.

Третя вправа спрямована на зміцнення верхніх м'язів, що піднімають гортань: співайте на склад "Ей"; співайте на склад "Я повернуся". Ця вправа не має жодного стосунку до співу в мовленнєвій позиції, а лише знайомить із можливостями голосового апарату.

Четверта вправа спрямована на тренування м'язів нижньої частини гортані. Ця вправа виконується на звук "мама" (який потім може бути замінений на звук "го" або "ко"). При цьому м'яке піднебіння має бути розслабленим, щоб під час підйому звуку воно перетинало м'яке піднебіння. Під час гри голос має бути злегка зморщеним. При цьому глоттис

опускається, м'язи, розташовані під ним, активізуються, а м'язи, розташовані над ним, вимикаються.

Вправа 5 Проспівайте звук ноти "мм". Не здавлюйте повітря занадто сильно, щоб звук вийшов злитим.

Наступною методикою, яку ми розглянемо, є Estill Voice Training (EVT) - метод вокального тренування, розроблений американським співаком, педагогом, вченим і дослідником Джо Естілом, як і метод С. Рігса, його використовували в різних стилях співу та музичних напрямках. Методика Рігса, EVT використовувався в різних стилях співу та музичних напрямках. Вона вважається універсальною, оскільки може застосовуватися в поп-музиці, року та опері. У EVT є спеціальні вправи, які підтримують хороше вокальне здоров'я і надають терапевтичний ефект на співаків. В основі цієї техніки лежить використання "голосових фігур", які створюються за аналогією з фігурним катанням. В основі методики лежить Концентричний метод - вокальна вправа, спрямована на те, щоб допомогти співакам здобути контроль над певними "формами голосу" (фізіологічними структурами), які впливають на звучання і сприйняття пісні. Навчання техніці ведеться за трьома напрямками:

- Вокалізація і техніка (теоретичні відомості про будову і функціонування голосових органів, розвиток голосу і навчання різних звуків);
- художня майстерність (вираження емоцій виконавця, розуміння стилю твору та особливостей жанру);
- "магія" виконання (виконання твору на публіці).

До основних голосових зв'язок Д. Естілл зараховує голосові зв'язки та несправжні голосові зв'язки, м'яке піднебіння, гортань, надгортанник, зап'ястя, щитоподібний хрящ, діафрагму, язик, губи, щелепу, м'язи обличчя й тулуба; Д. Естілл виокремлює фальцет, субтон, крик, стогін і тванг (за аналогією з високими формантами). Для досягнення правильного виконання кожної звуковисотної формації вона створила своєрідний "рецепт" і

позначила положення компонентів анатомічної структури, або "базових фігур". Розуміння роботи цих компонентів сприяє усвідомленому управлінню голосом; щоб повністю оволодіти EVT, необхідно пройти спеціальний курс, але на офіційному сайті EVT інформації замало, тож Д. Естілл та випускники курсу, демонструють деякі вправи курсу на своєму каналі YouTube. Для початку пропонуються вправи на розслаблення всього тіла, особливо шиї та корпусу (повороти голови, повороти корпусу), йога язика; важливою частиною методики EVT є вправи, спрямовані на поліпшення контролю над голосовими зв'язками. Перед виступом (або під час виступу, в режимі реального часу, залежно від технічних можливостей) демонструють, який вигляд мають голосові складки під час співу в кожному стилі звуковидобування, після чого виконавець імітує рух голосових складок під час співу вправ долонями рук.

Далі розглянемо вправу для контролю п'ястного хряща. Цю вправу пропонується виконувати за принципом бельтингу. Спочатку співаємо фразу на звук "е" (використовуючи глоттальне "е" або пом'якшене "е") з нахилом п'ястного хряща, потім співаємо "да-ба-ду-ба" з вертикальним рухом п'ястного хряща. Робіть швидкі, глибокі вдихи та виконуйте підготовчі вправи. Важливо, щоб гортань і піднебіння перебували в природному положенні [36]. У методиці Д. Естілла є розділ вправ для управління м'яким піднебінням. Розглянемо одну з них.

Відкрийте рот із язиком, що м'яко лежить, і покладіть руку під підборіддя, щоб контролювати щелепу. Проспівайте ноту "а", змінюючи положення м'якого піднебіння від низьких, середніх і високих нот. Щойно звук "і" вдасться проспівати з язиком і щелепою в одному й тому ж положенні, можна співати інші голосні [11].

Класично освічена американська оперна співачка та "вокальний тренер" на шоу The Voice, X Factor, America's Got Talent, All Together Now, Italy's Got Talent, Eurovision, Sanremo Music Festival (Італія), в основі методу Шеріл Портер лежить концентричний метод, за яким навчалися співаки

італійських тріо, таких як IL VOLO. Вона розробила понад 300 оригінальних вправ для співаків-початківців і просунутих співаків, спрямованих на виправлення вокальних недоліків, розширення вокального діапазону і вдосконалення вокальної техніки [10].

Приклад вправ, які пропонує виконувати Ш. Портер на своєму ютуб каналі:

1. Вправа спрямована на формування гнучкості та рухливості голосу: хі-хе-ха-ху (розспівуємо у діапазоні квінти вгору а вниз у швидкому темпі з затримкою на верхній ноті звуку «ха»)+ і-я-і-є (стрибки на терцію)+ійо(стрибок на квінту)+у (закінчити в тоніці) .

2. there those this-book look took and shook- three think thank thorn - спрямована на формування дикції.

За допомогою своїх вправ вона допомагає співакам опанувати не тільки основні вокальні прийоми (дихання, інтонування, ритм), а й низку новітніх естрадних технік і методик. Дуже цікава методика К. Лінклейтер, представлена в її книжці "Звільнення голосу": мета методу К. Лінклейтер - привести інтелект голосу в прямий контакт з емоційним імпульсом, а не сковувати його. Оскільки співочий голос - це результат фізичного процесу, м'язи тіла мають бути напруженими, щоб бути сприйнятливими до імпульсів мозку, які створюють вокалізацію. Природний голос найсильніше блокується і спотворюється фізичною напругою. Крім того, він страждає від емоційних, інтелектуальних і духовних обмежень. Усі ці перешкоди є психофізичними характеристиками. Коли вони усуваються, голос здатний передати весь спектр людських емоцій і багатство думки. Використовуючи цю методику для вдосконалення вокальної майстерності, слід звернути увагу на ці основні принципи та застосувати їх на практиці [14].

Франкомовна співачка Лара Фабіан, яка співає французькою, англійською, італійською та іспанською мовами, розробила власну методику навчання співу. Методика Л. Фабіан складається з кількох вправ, спрямованих на розвиток вокальних навичок. Перша - це "вокальна

розминка". Вона вважає цей процес дуже важливим для співу, так само як танцюрист не танцює без розминки, а піаніст не грає без розминки. Положення тіла під час розминки зв'язок має перебувати в так званій "зоні комфорту". Співакові рекомендується стояти прямо, руки тримати на одній лінії з тілом, обличчя має бути повністю розслабленим, емоції не повинні проявлятися. Метод Лари Фабіан вимагає дихати через ніс, не думати, а просто розслабитися й отримувати задоволення. Розглянемо деякі вправи, запропоновані Ларою Фабіан [32].

Вправа 1: "Мням-мнюм" — У цій вправі ми просто вимовляємо звуки так, як ми це робимо у повсякденному мовленні.

Вправа 2: "Йю-йя" — Важливо наголосити звук "Й" у цій вправі та робити його рухомим разом із диханням. Виконання цієї вправи не передбачає співання мелодії; потрібно вимовляти звуки відповідно до музичної гами, без створення власних мелодій.

Вправа 3: "Мо-мі" — При цій вправі важливо уявити, що кінчик верхньої губи прагне торкнутися носа.

Вправа 4: "До-дю" — Вимовляючи "Д" у цій вправі, важливо мати м'який та ненапружений язик. Кінчик язика має доторкатися до альвеол (гомілки) та верхніх різців.

Вправа 5: У вправі "Арпеджіо" ми поєднуємо всі попередні вправи. Дотримання послідовності в розспівуванні має велике значення. Ця вправа сприяє плавному та м'якому вимовленню звуків. Важливо слідкувати за звуками, тримати губи еластичними, розслабити ротову порожнину, дихати та співати з задоволенням.

Особливу увагу Л. Фабіан приділяє роботі з текстами. Вона каже, що спочатку потрібно прочитати текст, потім проспівати мелодію з обраними складами та запам'ятати її. Тільки після цього потрібно переходити до слів і фантазувати над мелодією.

У своїй методиці Бретт Меннінг стверджує, що протилежністю гучному співу є м'який, ніжний спів. А м'якому, рівному співу "протистоять"

дві речі: гучний спів і верескливий спів. На практиці це перетворюється на фальцет. Протилежністю фальцету є або гучний, або писклявий м'який спів, і Б. Меннінг каже, що це вправа. Меннінг каже, що цю вправу обов'язково потрібно використовувати в ті дні, коли голос звучить не дуже добре або ви не можете знайти свій змішаний регістр. Ця вправа допомагає згладити регістр. Вправа: мі-бемоль дієз (мала октава) - для чоловіків перехід - ля-бемоль у великій октаві. Для альтів "місток" - дієз малої октави E ♭ ♭ ♭ ♭ ♭ . І, нарешті, перехідна нота для сопрано - A ♭ B ♭ у першій октаві. Під час спроби досягти потрібної ноти традиційним способом співак кричить, але коли він починає використовувати стробоскопічну вправу, цей незвичний звук, який "вихляється" або "коливається", допомагає співакові досягти потрібної ноти. Коли він досягає міксту, то виявляє, що цей регістр дуже зручний для вимовлення слів. При цьому він може зберігати однаковий рівень звуковидобування під час вимовлення різних слів або складів. При досягненні грудного регістра з'являється необхідна хрипота [32].

Б. Маннінг вважає, що метод, який використовують співаки для знаходження своїх мікстів, може бути використаний і для з'єднання мікстових регістрів з іншими регістрами. Для проведення стробоскопа необхідно закрити з'єднання, у цьому може допомогти звук "мб"; хрипота, "захована" у звуці "мб", швидко переходить у хрипоту; звук "мб" також може бути використаний для проведення "стробоскопа". Уміння вимовляти звук "строба" сприяє виробленню чіткого і точного способу змикання зв'язок. Таким чином, дана позиція вібрації голосових складок є достатньою для розвитку артикуляції. Це необхідно для того, щоб навчитися плавного переходу з грудного регістра в головний без переходу на фальцет. Кожному співаку потрібен індивідуальний підхід і методика, яка влаштовує його в усіх відношеннях і не шкодить здоров'ю [15].

У своїй методиці Кріс Келлер рекомендує співати зверху вниз. Це має бути дуже легко і природно. На прикладі пісні "Ау" він каже, що, переходячи

до нижніх нот, потрібно співати дуже коротко, без зусиль у голосі. Він дозволяє своєму голосу вільно опускатися вниз. Для низьких нот він рекомендує співати спокійно, не докладаючи особливих зусиль до голосу. Можна сказати, що ви видихаєте звук. Така практика необхідна для того, щоб гортань не стискалася зв'язками.

К. Келлер зазначає, що ніколи не слід співати з найгучніших нот. Сенс його методики полягає в тому, щоб спробувати сконцентруватися на найменшій частині голосу. Наступна вправа в його методиці схожа на вправу Б. Меннінга. Це пов'язано з тим, що він теж використовує хрускіт на м'якій ноті "v" для виштовхування повітря. Він рекомендує починати з низьких нот і працювати вгору за шкалою.

У вправі "трелі губами" Келлер пропонує використовувати легші, світліші ноти з меншим тиском на звук. На думку співака, така практика є ключем до високого міксту. Аналіз формування вокальних навичок під час навчання дітей естрадного вокалу за сучасною методикою свідчить, що методика навчання визначається сукупністю прийомів і методів, які організовують педагогічну й пізнавальну діяльність учнів та їхній розвиток, і реалізується в інтеграції цілеспрямованої діяльності вчителя й учнів, набуття учнями знань і оволодіння відповідними навичками. Було встановлено, що це робиться. Класифікація методів навчання залежить від того, на якій підставі вони обрані для свого розвитку, а також від їхніх цілей і завдань. Метод естрадного вокалу, виходячи із загальнопедагогічної класифікації, реалізується в естрадній студії та враховує формування специфічних для естради співочих і вокальних навичок (дихання, звуковиробництво, рух голосу, інтонація й артикуляція) [37].

Необхідною умовою вдосконалення вокальної майстерності учнів у студіях вокальних ансамблів є наявність технічного навчального обладнання: аудіоплеєрів, мікрофонів, флеш-накопичувачів, колонок і проекторів. Робота з мікрофонами відіграє важливу роль у розвитку вокальних навичок в естрадному стилі. Співак, який ніколи раніше не користувався

звукопідсилювальною апаратурою, не зможе зробити це добре з самого початку. 'Звук, який співак посилає в мікрофон, тепер потрібно розглядати як сигнал, як якесь джерело звуку, що збуджує коливання мембрани мікрофона. Кінцевий звук - це результат проходження джерела звуку через електричні ланцюги низки акустичних перетворювачів. Одержуваний на виході співочий голос завжди дещо відрізняється від вихідного сигналу. У результаті технічної акустичної обробки голос співака може бути кращим або гіршим" [3]. Використання мікрофонів в естрадних вокальних виступах дало змогу передавати глядачам акустично тихий співочий голос. З цієї причини джазові та рок-вокалісти проводили численні експерименти з пошуку нових варіацій співочого голосу. Ці експерименти, як правило, зводилися до спроб імітації звуків різних музичних інструментів за допомогою вокальної апаратури. Так, джазовий вокаліст, який імітував своєю трубою звучання труби, першим серед естрадних співаків став видавати незвичайний хрипкий, рвучий звук. Експерименти рок-співаків з імітації голосом звучання електрогітари призвели до різкого, пронизливого співу. У результаті цих експериментів арсенал виконавців естрадної вокальної музики значно розширився, представивши яскраву палітру тихих і гучних, скрипучих і звучних, гладких і трепетних, ніжних і агресивних звуків. Ці звуки потім лягли в основу багатьох традиційних співочих прийомів для виконання різних стилів естрадної вокальної музики (джаз, поп, рок тощо) [3].

У студії вокального ансамблю перші елементи вокальної імпровізації можуть бути використані для розкриття і розвитку творчого потенціалу дитини. Як відомо, імпровізація - це метод творчості, за якого твір мистецтва імпровізується в процесі виконання [31]. Імпровізація - від латинського *improvisus* - нежданий, несподіваний, раптовий. У сучасних виконавських інтерпретаціях вокальних творів у поп-музиці стали популярними кавер-версії відомих творів, що являють собою переосмислення оригінального музичного твору шляхом вставки невеликих фрагментів імпровізації (інколи навіть проспівування певної тональності). У зв'язку з цим в естрадному

вокалі набирає популярності джазовий музичний стиль, відомий як скетчинг. Скетчинг - це спів нерозбірливих складів, який є елементом співу, вокалізацією, безпосередньо пов'язаною з мовленнєвими патернами, тісно пов'язаними з фонетикою мов, якими ми говоримо. Скетчинг також можна охарактеризувати як імітацію інструменту. Цей стиль схожий із джазовою вокалізацією, у якій мелодія, яку зазвичай виконують на інструменті, співається голосом із додаванням слів [2, с. 8-14]. Сьогодні багато виконавців, так само як і джазові, включають скет у свої твори.

Цей прийом добре видно в сучасній поп-музиці, де пісні набувають більш стильного звучання завдяки парному з'єднанню кількох складів. На своїх заняттях в естрадній студії я часто використовую техніку етюдів, особливо в піснеспівах та інструментальних акомпанементах, таких як "Створи мелодію для труби або саксофона". Завдяки цим нескладним вправам учні вчаться складати нові мелодії та добре управлятися з клавішею. Значної популярності набув сьогодні жанр "сучасних" обробок відомих арій та романсів. Саме така форма подачі музичного матеріалу підвищує інтерес публіки до академічного мистецтва і сприяє розширенню аудиторії. Набирає популярності й незвичний сплав академічного співу та інструментального супроводу в стилі рок.

Під час вибору найефективніших методів розвитку вокальних навичок слід спиратися на досвід прогресивних методистів минулого і сьогодення. У період навчання перед дітьми стоять одні й ті самі завдання, але вони завжди складніші й різноманітніші. Розвивати дитячий голос потрібно дуже поступово й обережно [20].

Використання традиційних та інноваційних методів формування і розвитку вокальних здібностей під час художньо-виконавської інтерпретації музичних творів спрямоване на розвиток таких основних навичок і умінь:

- Постановка голосу: правильне дихання, артикуляція, звукоутворення.

- Вокальна техніка: володіння діапазоном, рівністю звучання, динамічним діапазоном, гнучкістю.

- Вокальна виразність: використання різних прийомів художнього виразності, таких як зміна темпу, динаміки, тембру, артикуляції, а також використання акторських засобів виразності.

До традиційних методів формування і розвитку вокальних здібностей відносяться:

- Вокальні вправи: дихальні, артикуляційні, вокальні.
- Співування гамм, арпеджіо, етюдів.
- Співування музичних творів.

Інноваційні методи формування і розвитку вокальних здібностей спрямовані на розвиток творчих здібностей учнів, їхньої здатності до самостійного осмислення музичного твору та його художньої інтерпретації.

До інноваційних методів формування і розвитку вокальних здібностей відносяться:

- Музичний театр: постановка оперних, оперетних, мюзиклових вистав.
- Вокальний ансамбль: виконання музичних творів в ансамблі дозволяє учням розвивати почуття колективізму та здатність до спільної творчої діяльності.
- Використання нових технологій: комп'ютерна обробка голосу, використання відео та аудіозаписів.

Традиційні та інноваційні методи можуть успішно використовуватися в процесі художньо-виконавської інтерпретації музичних творів.

Традиційні методи допомагають учням розвинути вокальні навички та вміння, необхідні для якісного виконання музичних творів. Інноваційні методи дозволяють учням розвивати творчі здібності та здатність до самостійного осмислення музичного твору.

Приклади використання традиційних та інноваційних методів у процесі художньо-виконавської інтерпретації музичних творів

- Вокальні вправи: дихальні, артикуляційні, вокальні. Ці вправи допомагають учням розвинути правильне дихання, артикуляцію, звукоутворення. Вони є основою для подальшого розвитку вокальних навичок і умінь.

- Проспівування гамм, арпеджіо, етюдів. Ці вправи допомагають учням розвинути вокальну техніку. Вони дозволяють учням оволодіти діапазоном, рівністю звучання, динамічним діапазоном, гнучкістю.

- Проспівування музичних творів. Спів музичних творів дозволяє учням розвивати вокальну виразність. Учні можуть використовувати різні прийоми художнього виразності, такі як зміна темпу, динаміки, тембру, артикуляції, а також використовувати акторські засоби виразності.

- Музичний театр: постановка оперних, оперетних, мюзиклових вистав. Цей метод дозволяє учням розвивати творчі здібності, їхню здатність до самостійного осмислення музичного твору та його художньої інтерпретації.

- Вокальний ансамбль: виконання музичних творів в ансамблі дозволяє учням розвивати почуття колективізму та здатність до спільної творчої діяльності.

- Використання нових технологій: комп'ютерна обробка голосу, використання відео та аудіозаписів. Ці технології дозволяють учням розвивати свої творчі здібності, а також отримувати додаткову інформацію про музичні твори.

Використання традиційних та інноваційних методів у процесі художньо-виконавської інтерпретації музичних творів дозволяє учням розвивати вокальні навички і вміння, творчі здібності та естетичну чутливість [8].

2.3. Методичні рекомендації щодо комплексного впровадження навичок художньо-виконавської інтерпретації музичних творів у студії вокального ансамблю учнів середнього шкільного віку

Вокальне виконавство у процесі художньо-виконавської інтерпретації музичних творів - один із найулюбленіших дітьми видів музичної діяльності, що має величезний потенціал для емоційного, музичного та пізнавального розвитку. Комплексне впровадження традиційних та інноваційних методів формування і розвитку вокальних здібностей дозволяє вихованцям студії вокального ансамблю досягти високих результатів у художньо-виконавській інтерпретації музичних творів.

Завдяки текстам пісень спів більш доступний дітям, ніж будь-який інший музичний жанр. Заняття вокалом об'єднують дітей і створюють умови для музично-емоційного спілкування. Виразне виконання пісні дає змогу найбільш яскраво і глибоко переживати її зміст, викликає естетичне ставлення до навколишньої дійсності. Спів успішно розвиває цілу низку музичних здібностей, таких як емоційна чуйність, гармонійне відчуття, музично-слухові уявлення, почуття ритму. Крім того, діти отримують широкий спектр інформації про музику. У процесі співу розвиваються такі якості особистості, як сила волі, організованість і витривалість. Вплив співу на моральний розвиток проявляється, з одного боку, в тому, що в співі передаються певні смисли та настанови, а з іншого - в тому, що в співі формується здатність переживати настрої та душевні стани інших людей, відображені в піснях. У процесі співу активізуються психічні здібності учнів. Сприйняття музики потребує уваги та спостережливості. Слухаючи музику, дитина порівнює мелодію зі звуками акомпанементу, розуміє її виразний зміст, усвідомлює структуру пісні, зіставляє текст із музикою.

Основним етапом навчання естрадного вокалу є освоєння вокального дихання та розвитку голосу - специфічних вправ, що сприяють формуванню дитячого голосу.

Розроблені нами методичні рекомендації містять методи, прийоми та вправи, які можна використовувати на заняттях вокального ансамблю, сприяючи розвитку вокальних навичок та успішності навчання студента. Розвиваються дихання, витривалість, уміння керувати звуком, тембр, чистота інтонування та музична пам'ять, а також різні секрети джазового (джазовий вокал), естрадного, народного, академічного (оперний вокал, оперний жіночий вокал) та західного естрадного стилів (естрадний вокал).

Вихованці вчаться робити свої зв'язки еластичними та слухняними, відтворювати мелізматичні, вібраційні та тональні відчуття, а також ноти (адже для вираження емоцій у співі необхідна допомога голосу), розвивати діафрагму та її здатність передавати звук так, як вона поводить себе в житті. Щоб уміти співати так само емоційно та природньо, як вони це роблять у мовленні, - для цього необхідна система вправ.

Вокальна практика естрадних виконавців базується на традиційних (академічних) засадах, але в подальшому творчому процесі увага приділяється індивідуальності, і практика ускладнюється. Естрадним співакам-початківцям, перш ніж прагнути до характерного звучання, необхідно оволодіти основними технічними навичками вокального мистецтва. До таких навичок належать опора звуку, базове дихання, високі ноти, постановка голосу (легато, нон легато, стаккато), атака звуку, невимушена постановка голосу, кантилентний і речитативний стиль, динаміка звуку, артикуляція пісні, чітка дикція, а також вокальні прийоми, характерні для різних жанрів естрадної музики.

Вокальні навички можна розділити на два рівні:

1. вокальні навички для естрадних співаків-початківців;
2. вокальна техніка для просунутих співаків.

Для вдосконалення вокальної техніки естрадних співаків-початківців найефективніші такі види занять (у поєднанні):

- Вокальна дихальна гімнастика;

- Дихальні вправи під час сценічних рухів (хореографія) і рухових процесів;

- Ансамблевий спів. При цьому формується "голосова підготовка", вміння підкорятися різним акустичним фонам;

- Використання мікрофона.

Основа співу – це, насамперед, правильне дихання, тому необхідно від початку звертати увагу учня на «правильне» дихання «животом». Лінклейтер пропонує ряд вправ, спрямованих на звільнення дихання, усвідомлення процесу дихання, загальну релаксацію. В одній із вправ Лінклейтер пропонує відчутти, що дихання і увага зосереджені в центрі тіла, уявити, що ви і ваше дихання єдині (звільняється ваше дихання - звільняєтеся ви). Таким чином, основою вправи «ха-хамммма» є осмислення його звукової послідовності як фрази зі своїм початком, серединою та кінцем. Дотик звуку «ха-ха» – це її початок. Губами зібрані вібрації «ммммм» – середина. Вібрації, що випаровуються з губ, «ма» – кінець. У цьому процесі – шлях поєднання думки та звуку. Існує два основних типи вокальних вправ: розігрів голосу та постановка голосу. Розігрів дозволяє підготувати зв'язки до інтенсивної напруги у процесі виконання, налаштувати координацію тіла та розуму; допомагає впевненіше брати верхні ноти. Вокально-технічні вправи мають стилістичну спрямованість (наприклад: музика рок, поп, джаз чи блюз). Залежно від стилю, вправи можуть включати довгі звуки, пентатонічні арпеджіо, інтервали, гами та інші мелодійні фрази в діапазоні октави або більше, які можуть співатися різноманітним голосним звукам, а також трелі губами або мовою, співання змінних голосних. Постійна практика допоможе удосконалити вокальну майстерність та виробити свою власну манеру співу.

Роботу треба починати з однієї ноти, з більш яскравих тонів – примарних. Рівність звуку має залежати від подолання музичних інтервалів, від зміни голосних і приголосних. Усі голосні повинні мати одну вокальну форму. Згодні повинні бути легкими та чіткими у вимові і не переривати потік голосних. Безперервність та рівність звучання голосу – основа

художньої цінності співу. Досягається ця рівність, легатність звуку удосконаленням стабільності та скоординованості процесів дихання та атаки звуку. Ось деякі вокальні прийоми, які можна використовувати для старших дітей під час навчання естрадному вокалу: – розщеплення – прийом співу в процесі навчання вокалу, при якому до чистого звуку додається певна частка іншого звуку, що нерідко представляє собою немuzичний звук, тобто шум; – драйв – один із найважливіших в арсеналі рок-вокалістів – прийом розщеплення «драйв» (його підвиди: гроулінг, рев, хрипкий голос, детвокал); – субтон – спів із придыханням; – обертоновий – відомий, як «горловий спів»; – глісандо – плавний перехід з ноти на ноту; – фальцет – спів без опори; дозволяє розширити діапазон у бік високих нот під час навчання вокалу; – йодль – «тирольський спів»; полягає в різкому переході зі співу «на опорі» на фальцет. Значне місце у вокальному виконавстві розвинутих співаків-початківців займають голосові ефекти, які мають безпосереднє відношення до естрадного мистецтва. У методичних розробках західних педагогів-вокалістів ретельно описаний механізм кожного з них, що дуже важливо для ефективного їх опанування.

На заняттях співочі навички можна розвивати за методикою Б. Столоффа, в якій використовуються джазові тональності (спів під орган). Акомпанементом слугують звуки органу, які можуть бути створені за допомогою сучасної техніки (синтезатор, DJ-мікшер). Учням пропонується низка піснеспівів, що складаються з приголосних дзвінких звуків (В, D) і голосних (А, Е). Учні можуть вивчати інтонацію, наслідуючи звуки органу.

Нами розроблено вправи для розвитку співочих навичок на заняттях вокального ансамблю.

Після виконання кожної вправи прослухайте свій голос і зробіть висновки про свої досягнення. Якщо ви відчуваєте, що можете поліпшити свої результати, повторіть вправу ще кілька разів.

Для того, щоб навчитися співати високі звуки голосно, але при цьому, не напружуватися, потрібно перейти в середній (змішаний) регістр. Існує

багато вправ для настройки середнього регістра. Одна з них — «Птах». Виконуючи вправу спостерігайте за активністю рота і м'язів живота, також за відчуттям радості, свободи і польотності звуку. Потрібно невимушено імітувати звуки ворони і постійно підвищувати звучання по півтонам вгору та понижувати по півтонам вниз (вокальний прийом – імітація).

Ефективне використання різноманітних сучасних методик, вокальних технік і вправ для розвитку співу сприяє розвитку індивідуальності дитини, розкриттю культурного потенціалу дитячого колективу та формуванню позитивних життєвих стратегій, орієнтованих на успіх. Репертуар має вирішальне значення для правильного формування творчої особистості. Під час освоєння вокального матеріалу педагогу необхідно вести учнів поетапно від простого до складнішого матеріалу. При цьому необхідно враховувати вікові особливості учнів. Репертуар має підбиратися відповідно до віку, вокальної підготовки учнів і здатності розкрити художній і метафоричний задум лірика. Погано, якщо художньо-образний початок виконання не спирається на технічну грамотність, наприклад, плаваюче інтонування, нечітка артикуляція або відсутність необхідної свободи.

Смислова виразність музичного мислення визначається лігами, цезурою, музичними відтінками, динамікою, характером звуковидобування та прийомами звукорежисури. Логіка музичного мислення - це мистецтво фразування. Правильне використання музичних штрихів - стаккато, легато, смислових акцентів фраз, артикуляції, дихання - є найважливішим засобом музичної виразності та створення художніх образів. Створення музичних образів завжди унікальне. Кожен виконавець унікальний. У музиці, особливо в естрадній, виконавці мають свободу інтерпретації ритму, створюючи своє неповторне звучання, підкреслюючи ті чи інші слова у творі, смислові акценти, розуміючи стиль і характер твору.

Голос - найприродніший і найскладніший інструмент. Він може "ожити", знайшовши необхідну гнучкість і поетичну натхненність, а може стати млявим, тьмяним і нецікавим. У виконанні співака щоразу відбивається

новий звуковий образ. Унікальні тональності, динамічні барви, нові аранжування, особливі голоси в ансамблі можуть створювати у свідомості слухача нові художні образи. Живі музичні ритми, спрямовані вперед мелодії та розмашисті свінги не повинні змінювати суті музики. Ці якості дають змогу уникнути механічного "підбору" музичного матеріалу на слух, тобто точного відтворення його в чужій манері співу.

Робота над піснею. Під час роботи над новою піснею не варто одразу братися за драматургію, динаміку і звук. Необхідно розділити роботу на частини. Такий підхід призводить до швидшого і, головне, якіснішого результату. Перше, що необхідно зробити під час роботи над новою піснею, - вивчити мелодію. Не намагайтеся підлаштуватися під текст. Текст приховає справжню пітчеву криву мелодії. Це призведе до невпевненого виконання і, як наслідок, до брудного виконання. Набагато правильніше співати мелодію з приємними голосними (кругле "о", що змінюється на "у" у високих нотах і "а" в низьких, "а", якщо пісня переважно про легальну звуковимову, склади на кшталт "неї" або "м'яу", якщо пісня ритмічна або вимагає вимовляти текст набагато швидше). Крім роботи над інтонаційною точністю, попрацюйте над диханням. Пам'ятайте, що завдання полягає в тому, щоб дихати, не забуваючи про фразування і кантилену. Активно вдихайте через ніс на початку твору і після виконання, решту часу активно використовуйте видих при перемиканні дихання. Корисно вирізати дихання в тексті. Це дасть вам підказку, поки організм не засвоїть "скелет" пісенного дихання. Робота над текстом пісні може вестися паралельно з вищеописаним процесом.

Прочитайте текст кілька разів і визначте уривки, які важко вимовляти (наприклад, кілька приголосних поспіль, деякі уривки потрібно співати швидко, або якщо співається іноземною мовою, то слова не зрозумілі). Відокремте їх від основного матеріалу і читайте як тангенси, вимовляючи їх чітко і поступово збільшуючи темп. Збільшуйте темп швидше, ніж це необхідно в пісні. Цей прийом дуже корисний. Після технічної роботи переходьте до творчої. Прочитайте текст так, ніби це вірш. Подумайте про

драматизм, закладений у вірші, вигадайте або згадайте ситуації, в яких могли б статися події, описані в тексті або вимовлені слова. Це допоможе наповнити пісню яскравими людськими емоціями. Якомога частіше використовуйте звукозаписну апаратуру для запису, прослуховування та аналізу того, що ви чуєте у своєму виконанні.

Особливості роботи з мікрофонами. Мікрофон - один з найважливіших елементів у роботі сучасного естрадного вокаліста, що стоїть між власне акустичним звуком і його представленням публіці. На сцені існує широкий діапазон вокальних можливостей - від шепоту до крику. Це стало можливим завдяки використанню мікрофонів, які стимулювали освоєння специфічних звуків і принципово нових виконавських прийомів (фальцет, драйв, горловий спів, спів відкритим тоном тощо). Мікрофонний спів дав змогу чіткіше передати зміст слів, а також частіше використовувати звуки фортепіано і піанісімо, не зловживаючи силою вокального звуку.

Поява мікрофонів сприяла виникненню нових специфічних звуків і прийомів. Однак це стало можливим тільки за умови вмілого використання. Під час використання мікрофонів висуваються додаткові вимоги, такі як дикція та артикуляція. Професійне використання мікрофона передбачає вміння спрямувати його під правильним кутом, тримати на достатній відстані від губ і відчувати його як продовження співочого інструмента, як засіб передавання чистого, посиленого голосу. Ефективне використання різноманітних сучасних вокальних вправ дає змогу збагатити навчальний процес, зробити його цікавішим і доступнішим, зберегти самопочуття дітей, виховати почуття колективізму та підвищити ефективність освітнього процесу.

Інноваційні методи формування вокальних здібностей у вихованців студії вокального ансамблю спрямовані на розвиток творчого потенціалу і індивідуальності виконавця, а також на підвищення ефективності навчального процесу.

До таких методів можна віднести:

- Використання сучасних технологій навчання. Наприклад, застосування мультимедійних засобів, віртуальних співочих студій, програм для відеоаналізу співу тощо (Додаток А).

- Впровадження інтерактивних форм навчання. Наприклад, використання методів групової роботи, проектної діяльності, тренінгів тощо.

Метод групової роботи. Учні об'єднуються в групи для виконання спільного завдання. Цей метод дозволяє учням обмінюватися ідеями, допомагати один одному і розвивати навички співпраці.

Проектна діяльність. Учні працюють над спільним проектом, який вимагає від них творчого підходу. Цей метод дозволяє учням розвивати свої творчі здібності і навички вирішення проблем.

Створення аранжування для вокального твору. Учні можуть працювати над проектом, в рамках якого вони створять аранжування для вокального твору. Цей проект дозволить учням розвивати свої вокальні навички, а також навички аранжування (Додаток Б).

Постановка вокального номера. Учні можуть працювати над проектом, в рамках якого вони поставлять вокальний номер. Цей проект дозволить учням розвивати свої вокальні навички, а також навички сценічної майстерності.

Створення власного музичного твору. Учні можуть працювати над проектом, в рамках якого вони створять власний музичний твір. Цей проект дозволить учням розвивати свої творчі здібності.

Тренінги. Учні беруть участь у тренінгах, на яких вони розвивають свої вокальні навички, наприклад, техніку співу, дикцію, артикуляцію тощо (Додаток В).

Застосування нетрадиційних методик навчання. Наприклад, метод йоги для вокалістів (Додаток Г), метод вокальної імпровізації.

Робота на музичним матеріалом. Наприклад, музичні твори для роботи з вокальним ансамблем (Додаток Д),

Щоб навчити вихованців вокальної студії імпровізувати, необхідно навчити їх слухати. Слухання джазової музики - одне з найважливіших правил імпровізації. Під час навчання імпровізації дуже важливо навчитися аналізувати. Музичний матеріал, над яким працюють музиканти і учні, має бути вивчений, проаналізований, обдуманий, зрозумілий і засвоєний якомога ретельніше. На початкових етапах роботи над музичним твором слід прагнути до його вокального наслідування. Викладачі сольного співу мають заохочувати учнів грати на інструменті та співати те, що в минулому виконували найкращі джазові співаки. Слухати, брати до рук фортепіано і грати на ньому, записувати ноти сольфеджуванням, співати музичні фрази та фрагменти не тільки за нотами, а й за ритмом і динамічною виразністю, наче студент-вокаліст є виконавцем, який "знімає" виконання. Що більше вихованець-вокаліст слухає, транскрибує в ноти, грає на фортепіано, відтворює голосом імпровізаційні фрагменти, працює над транспозицією, то більше в його арсеналі матеріалу, який надалі може бути використано для інших стандартів та імпровізаційних фрагментів. Робота над імпровізаційними фрагментами полягає у "зйомці" цікавих фраз, їхньому записі, виконанні в повільному або не дуже темпі, проспівуванні, поступовому збільшенні темпу, запам'ятовуванні та вокальному виконанні в джазовому стилі.

Таким чином, кожен раз працюючи над заданою імпровізацією учень накопичує музичні і ритмічні фрази-заготовки, тим самим створює для себе «банк імпровізаційних фраз».

Слухаючи імпровізації світових джазових співаків, ми розуміємо, що тільки завзята праця має принести довгоочікувані результати в галузі джазової вокальної імпровізації та інтерпретації в процесі формування вокально-сценічної компетентності соліста-вокаліста.

Тому як перший напрямок формування музично-слухового досвіду слід вчити учнів записувати і порівнювати вокальні інтерпретації та імпровізації різних виконавців на одну й ту саму джазову тему. Спочатку під час розгляду

інтерпретацій стосовно "оригіналу" рекомендується аналізувати зміни в інтонації, ритмі та формі, тобто ті зміни, які можна зафіксувати в нотах. Для зручності порівняння версій слід транспонувати кожен версію в оригінальний ключ Стандарту.

Вивчення різних версій Стандарту показує, що інтерпретації формуються не лише змінами ритму, мелодійної лінії та форми, а й різними штрихами, нюансами, артикуляцією та фразуванням, що не відображені в нотах. Слід зазначити, що в джазі нотація мелодійних ліній має умовний характер. У результаті один і той самий джазовий стандарт може бути почутий по-різному.

Важливу роль у створенні вокальних інтерпретацій відіграє фразування. Фразування - це підбір фраз, що мають художній сенс під час виконання музичного твору. Логіка вокального фразування будується на принципах розмовної мови, водночас цезура, паузи і смислові акценти використовуються інтуїтивно, не порушуючи загального сенсу твору. Вони також можуть використовувати випереджальне або запізніле фразування, починаючи фрази раніше або пізніше основного тону.

Аналізуючи в такий спосіб вокальні інтерпретації різних виконавців, учні набувають музично-слухового досвіду, знайомляться з широким спектром інтерпретаційних рішень і створюють власні версії.

Одночасно необхідно накопичувати досвід музично-творчої діяльності. Зазвичай це відбувається в трьох напрямках: розвиток ритмічного мислення, формування гармонійного мислення та створення мелодій на основі певних інтонаційних рухів. Вправи, що використовуються в цьому методі, виконуються студентом в етюдах. Етюд - це складовий спів, де замість слів використовуються окремі склади. Однією з відмінних рис джазового вокалу є скеттінг.

Дуже важливим є метод розвитку ритмічного мислення Боба Строффа, професора Berklee College of Music в Бостоні. У своїй роботі ми рекомендуємо його метод "скет-барабанів". Суть його методу полягає в тому,

що співаки опановують естрадні та джазові ритми, імітуючи голосом ударні інструменти. У своїх вправах Боб Строфф рекомендує імітувати барабани, хай-хети й тарілки, великі й малі, і будує свої вправи за принципом поступового ускладнення матеріалу [37].

Наступна група вправ спрямована на освоєння тріолей і блукаючих акцентів - характерних ритмів свінгу. Після освоєння свінгових ритмів група переходить до латиноамериканських і фанкових ритмічних малюнків, рекомендованих Бобом Строффом.

Далі методика доповнюється наступним прийомом навчання. У цій методиці студентам дається завдання на створення ритмічної імпровізації на основі кількох нот, яку вони мають виконати на ковзанах. Завдання виконується або під гармонійний акомпанемент акомпаніатора, або під заданий стиль ритму. Цей прийом дає студентам можливість творчо підійти до виконання за допомогою вивчених ритмічних оборотів.

Дуже важливим етапом у навчанні вокальної інтерпретації та імпровізації є формування гармонійного мислення. Це складний процес, і починати його слід з вивчення акордової нотації в естрадній та джазовій музиці. В естрадній та джазовій музиці використовують великий мажорний септакорд, малий мінорний септакорд, малий мажорний септакорд, великий мінорний септакорд, зменшений септакорд, напівзменшений септакорд.

Формування гармонійного слуху вокаліста відбувається саме в процесі розучування пісні. Проаналізувавши форму і гармонію пісні або стандарту, вихованець має проспівати по вертикалі кожен акорд і гармонію, що утворюється на його основі. Наступне завдання учня - створити на основі цієї гармонії мелодійну мелодію. Поступово за цим принципом створюються більш дрібні фрази, які потім об'єднуються в цілий імпровізаційний квадрат. На перших порах вам знадобиться допомога викладача або акомпаніатора.

Для розвитку навичок художньо-виконавської інтерпретації музичних творів. інтерпретації та імпровізації слід аналізувати різні версії одного й того самого джазового стандарту, використовувати гармонійний аналіз, але

водночас нагадувати учням про неприпустимість створення нелогічних і безглузких імпровізаційних мелодій. Це пов'язано з тим, що на перших етапах співаки-імпровізатори не здатні створювати справжні музично-художні образи.

Створення мелодій на основі специфічних інтонаційних рухів може стати наступним етапом у розвитку музично-творчих здібностей вокаліста-соліста. Аналізуючи та порівнюючи вокальні інтерпретації та імпровізації різних виконавців, можна помітити, що мелодійні звороти, які переплітаються з гармонійними схемами, мають однакову структуру. У джазовій практиці ці ходи називаються "ликами", оскільки джазові музиканти вчать у майстрів джазу.

"Ескізна імпровізація" описує найпоширеніші лики: пентахорд - четвертна нота, заповнена нотою, яка проходить, у тринотному акорді; хвиля - заповнюється четвертна нота хроматичного акорду; Bounce - ефект вступного тону; Parker's loop - цей мотив охоплює тон акорду, як арка; Trap - мотив стискається навколо тону акорду, поступово наближаючись до нього; Track - мотив будується на великому другому тоні. і зменшується від півтону до півтону в послідовності; Зигзаг - мелодійна енергія наростає над неакордовим тоном, зберігаючи пульсацію тризвуку, що потім проривається тоном 16-го акорду; Зліт - рух угору з тризвуками; Спіраль Паркера - найпоширеніша в мінорі.

Коли учні опанують ці рухи, попросіть їх створити невеликі фрази, що входять до структури вокальної імпровізації. Наприклад, trap-loop-take-off, take-off-wave-loop-pentahorde-bounce, zigzag-pentahorde-bounce тощо.

Методи формування навичок вокальної інтерпретації та імпровізації спрямовані на розвиток музично-слухового сприйняття і музично-творчих здібностей вокаліста. При цьому накопичення музично-слухового досвіду відбувається в процесі прослуховування, запису і порівняння інтерпретацій та імпровізацій. Досвід музично-творчої діяльності набувається під час виконання різноманітних творчих завдань, таких як створення ритмічних

імпровізацій за допомогою гармонійного супроводу, створення мелодій на основі принципів гармонії та використання різних ладів, створення специфічних інтонацій і мелодійних рухів. Цей комплекс знань занурює вокаліста у творчий процес і дає йому змогу сформувати механізми музичного мислення, необхідні для оволодіння навичками вокальної інтерпретації та імпровізації.

Ці методи дозволяють:

- Створити комфортні умови для навчання.
- Зробити процес навчання більш цікавим і захоплюючим.
- Підвищити ефективність навчання.

Використання інноваційних методів навчання дозволяє вихованцям студії вокального ансамблю досягти більш високих результатів у розвитку своїх вокальних здібностей.

Рекомендації щодо використання інноваційних методів формування вокальних здібностей:

- Методи навчання повинні бути адаптовані до вікових та індивідуальних особливостей вихованців.
- Навчання повинно бути систематичним і послідовним.
- Важливо забезпечити вихованцям постійну мотивацію до навчання.

Інноваційні методи навчання є ефективним засобом розвитку вокальних здібностей вихованців студії вокального ансамблю. Вони дозволяють досягти більш високих результатів у навчанні і підвищити творчий потенціал виконавця.

Висновки до розділу 2

У другому розділі ми розглянули питання практичної реалізації комплексного використання традиційних та інноваційних методів формування вокальних навичок у вихованців студії вокального ансамблю. Також у другому розділі ми склали методичні рекомендації щодо комплексного використання традиційних та інноваційних методів формування вокальних навичок у вихованців студії вокального ансамблю.

Особливості музично-виконавської діяльності учасників вокального ансамблю учнів середнього шкільного віку:

- Розширення музично-естетичних смаків, набуття досвіду відтворення інтонаційної та художньої образності в процесі творчості, формування автентичного сприйняття музики та здатності переживати емоції, породжувані музикою, що є необхідним для розуміння ідей і музичної мови твору, набуття вокально збалансованого й емоційно виразного співу, що відповідає віковим особливостям;
- Збагачення емоційно-чуттєвої сфери, розвиток загальних (емоційний відгук на музику, метро-ритмічне та гармонійне відчуття, музично-слухова виразність, музична пам'ять, гармонійний слух) і спеціальних здібностей (чисте інтонування, чітка дикція та артикуляція, вокальна рухливість, діапазон, рівність діапазонів тощо),
- Розвивати та збагачувати емоційну культуру, музичні смаки, потребу в збереженні, продовженні та примноженні музичних традицій свого народу, музично-естетичні інтереси, моральні та естетичні ідеали, потреби в художньо-творчій самореалізації та вихованні духовного й естетичного самовдосконалення учнів відповідно до їхніх індивідуальних здібностей і вікового етапу розвитку.
- Формування універсальних якостей творчої особистості (самостійність, наполегливість, витривалість, енергійність, цілеспрямованість, ініціативність, дисциплінованість, організованість, відповідальність тощо).

В методичних рекомендаціях ми представили основні етапи формування вокальних навичок з вихованцями середнього шкільного віку. В основу методичних рекомендацій закладено та систематизовано методи, прийоми та вправи, розроблені провідними естрадними співаками та викладачами з естрадного вокалу.

Методичні прийоми - це деякі з методів, які відіграють допоміжну роль. Методичних прийомів багато, і кожен викладач обирає той прийом, який йому видається ефективним у даний момент роботи. Існує два типи методів роботи з голосом: традиційні та специфічні. До традиційних належать концентричний метод, фонопедичний метод, фонологічний метод, викривальний метод, поєднання викривального і переказувального методів, метод образного співу, метод порівняльного аналізу. Концентричний метод ґрунтується на тому, що спочатку має бути завершений природний звук, який можна взяти без жодних зусиль.

Вокальна практика естрадних виконавців базується на традиційних (академічних) засадах, але в подальшому творчому процесі увага приділяється індивідуальності, і практика ускладнюється. Естрадним співакам-початківцям, перш ніж прагнути до характерного звучання, необхідно оволодіти основними технічними навичками вокального мистецтва. До таких навичок належать опора звуку, базове дихання, високі ноти, постановка голосу (легато, нон легато, стаккато), атака звуку, невимушена постановка голосу, кантилентний і речитативний стиль, динаміка звуку, артикуляція пісні, чітка дикція, а також вокальні прийоми, характерні для різних жанрів естрадної музики.

Інноваційні методи навчання є ефективним засобом розвитку вокальних здібностей вихованців студії вокального ансамблю. Вони дозволяють досягти більш високих результатів у навчанні і підвищити творчий потенціал виконавця.

До таких методів можна віднести:

- Використання сучасних технологій навчання, наприклад, застосування мультимедійних засобів, віртуальних співочих студій, програм для відеоаналізу співу.
- Впровадження інтерактивних форм навчання, наприклад, використання методів групової роботи, проектної діяльності, тренінгів тощо.
- Традиційні та інноваційні методи можуть успішно використовуватися в процесі художньо-виконавської інтерпретації музичних творів. Традиційні методи допомагають учням розвинути вокальні навички та вміння, необхідні для якісного виконання музичних творів. Інноваційні методи дозволяють учням розвивати творчі здібності та здатність до самостійного осмислення музичного твору.

ВИСНОВКИ

В результаті проведеного дослідження нами сформульовані наступні висновки:

Музичні здібності - це сукупність вроджених талантів та вмінь, які розвиваються під час навчання та виховання, і дозволяють успішно займатися музикою. Учні середнього шкільного віку переживають інтенсивний фізичний, розумовий, моральний та соціальний розвиток. У цьому віці їх музичні здібності, зокрема вокальні, активно розвиваються. Вокальні здібності охоплюють природні здібності та набуті вміння, які дозволяють успішно займатися вокальним мистецтвом.

Художньо-виконавська інтерпретація музичних творів є одним із найважливіших аспектів діяльності вокального ансамблю. Вона дозволяє учням надавати музичному твору власного творчого трактування, розкривати його художній зміст і емоційний вплив на слухача.

Головною метою сучасної музичної педагогіки є формування музичної культури учнів як важливої частини їхньої духовної культури. Музична культура включає в себе моральні та естетичні цінності, знання, вміння та навички, необхідні для сприйняття та виконання музики та розвитку творчих здібностей.

Музика відкриває наші емоції і допомагає нам розуміти різні аспекти життя. Використання музики в навчанні сприяє поглибленню музично-естетичного досвіду учнів і розвитку їхнього творчого потенціалу.

Вокальний ансамбль відповідає цілям і орієнтації об'єднань, спрямованих на вивчення музики. Це середовище сприяє інтелектуальному, духовному та фізичному розвитку дітей, реалізації їхнього творчого потенціалу та соціальній адаптації. Музично-виконавська діяльність учасників вокального ансамблю є важливою складовою позакласної і творчої роботи учителя музичного мистецтва ЗЗСО. Вона сприяє всебічному розвитку дітей, формує у них позитивне ставлення до музики

Організація студії вокального ансамблю школярів включає в себе розвиток вокальних навичок, музичного виконавства, творчості та емоційного ставлення до музики. Робота з вокальним ансамблем сприяє розвитку творчої особистості та зростанню інтересу до музичної виконавської та творчої діяльності учнів. Атмосфера в колективі грає важливу роль у створенні сприятливого середовища для розвитку та самореалізації учасників ансамблю.

Для підтримання взаємин між учасниками вокального колективу важливо організовувати культурно-масові заходи, які включають концерти, театральні вистави, спортивні та розважальні заходи, залучаючи до них батьків. Керівник повинен проводити аналіз діяльності колективу та планувати подальшу роботу. Репетиційна робота є важливою частиною розвитку вокальних навичок та виконавської майстерності учасників ансамблю.

Вокальна практика естрадних виконавців базується на традиційних (академічних) засадах, але в подальшому творчому процесі увага приділяється індивідуальності, і практика ускладнюється. Естрадним співакам-початківцям, перш ніж прагнути до характерного звучання, необхідно оволодіти основними технічними навичками вокального мистецтва. До таких навичок належать опора звуку, базове дихання, високі ноти, постановка голосу (легато, нон легато, стаккато), атака звуку, невимушена постановка голосу, кантилентний і речитативний стиль, динаміка звуку, артикуляція пісні, чітка дикція, а також вокальні прийоми, характерні для різних жанрів естрадної музики.

Нами досліджено питання практичної реалізації комплексного поєднання традиційних та інноваційних методів для формування вокальних навичок у вихованців студії вокального ансамблю. Також, ми розробили методичні рекомендації щодо ефективного використання цього комплексу методів у навчанні вокалу.

Важливими особливостями музично-виконавської діяльності учасників вокального ансамблю середнього шкільного віку є:

- Розширення музично-естетичного досвіду та формування навичок відтворення інтонаційної та художньої образності через творчість.
- Розвиток емоційно-чуттєвої сфери та покращення загальних та спеціальних вокальних здібностей.
- Підвищення емоційної культури, музичних смаків та прагнення до збереження і популяризації музичних традицій.
- Формування універсальних якостей творчої особистості.

Методичні рекомендації, представлені в дослідженні, охоплюють основні етапи формування вокальних навичок учасників вокального ансамблю середнього шкільного віку. Вони базуються на різних методах, таких як концентричний метод, фонopedичний метод, фонологічний метод та інші. Кожен метод має свою роль у формуванні вокальних навичок. Специфіка організації та напрями діяльності студії вокального ансамблю школярів.

Студія вокального ансамблю школярів спеціалізується на навчанні і вихованні учнів у галузі вокального мистецтва. Основними напрямками діяльності студії є:

- Формування у школярів вокально-хорової культури. Це передбачає розвиток у них музичних здібностей, таких як слух, ритм, музична пам'ять, інтуїція, а також навичок ансамблевого співу.
- Виховання у школярів естетичної чутливості, любові до музики, творчого потенціалу.
- Підготовка школярів до участі в концертних заходах, конкурсах, фестивалях.

Художньо-виконавська інтерпретація музичних творів є одним із найважливіших аспектів діяльності вокального ансамблю. Вона дозволяє учням надавати музичному твору власного творчого трактування, розкривати його художній зміст і емоційний вплив на слухача.

У процесі художньо-виконавської інтерпретації музичних творів у роботі з вокальним ансамблем учнів середнього шкільного віку ЗЗСО можна виділити такі основні етапи:

- Аналіз музичного твору. Учні повинні зрозуміти задум композитора, його емоційний зміст, образність. Для цього можна використовувати такі методи: аналіз музичного тексту, вивчення історичного контексту створення твору, прослуховування різних інтерпретацій.
- Розвиток вокальних навичок. Правильна постановка голосу, володіння діапазоном, рівністю звучання, динамічним діапазоном - це основа для якісного виконання музичних творів.
- Використання різних прийомів художнього виразності. Це може бути зміна темпу, динаміки, тембру, артикуляції, а також використання акторських засобів виразності.

У роботі з вокальним ансамблем учнів середнього шкільного віку ЗЗСО можна використовувати різні методи художньо-виконавської інтерпретації. Це можуть бути:

- Аналіз музичного твору під керівництвом педагога. Цей метод дозволяє учням отримати необхідну теоретичну базу для розуміння твору.
- Самостійний аналіз музичного твору. Цей метод дозволяє учням розвивати свою творчу ініціативу.
- Виконання твору в різних інтерпретаціях. Цей метод дозволяє учням познайомитися з різними підходами до виконання твору і вибрати для себе найбільш прийнятний.

Успішна робота вокальним ансамблем учнів середнього шкільного віку ЗЗСО залежить від кількох факторів. Це, перш за все, наявність кваліфікованого педагога, який може допомогти учням у розвитку їхніх творчих здібностей. Крім того, важливим є мотивація учнів, їхнє бажання займатися музикою та розвиватися у цьому напрямку.

Ось кілька конкретних прикладів того, як можна розвивати художньо-виконавську інтерпретацію музичних творів у роботі вокальним ансамблем учнів середнього шкільного віку ЗЗСО:

- Аналіз музичного твору. Учні можуть прослухати музичний твір і спробувати визначити його жанр, характер, емоційний зміст. Після цього вони можуть обговорити свої думки з педагогом і іншими учасниками ансамблю.
- Використання різних прийомів художнього виразності. Учні можуть спробувати виконати музичний твір з використанням різних прийомів художнього виразності, таких як зміна темпу, динаміки, тембру, артикуляції. Після цього вони можуть порівняти різні варіанти виконання і вибрати для себе найбільш прийнятний.
- Виконання твору в різних інтерпретаціях. Учні можуть прослухати різні інтерпретації одного і того ж музичного твору і спробувати визначити, що відрізняє їх один від одного. Після цього вони можуть спробувати виконати твір самостійно, використовуючи різні підходи до його інтерпретації.

Таким чином, художньо-виконавська інтерпретація музичних творів є важливим фактором у розвитку вокальних здібностей учнів середнього шкільного віку.

За останні кілька десятиліть на основі традиційних методів вокалізації було розроблено й нові інноваційні методи вокалізації. До найвідоміших із них належать

- «Спів у мовній позиції» Сета Ріггса;
- «Estill Voice Training» Джо Естіл;
- методика «ImproviNation» Ірини Цуканової;
- методика Шеріл Портер;
- методика К. Лінклейтер «Звільнення голосу»;
- методика Л. Фабіан;
- методика Б. Менінга;

– методика К. Келлера.

Додатково, інноваційні методи, такі як використання сучасних технологій, інтерактивні форми навчання та інші, можуть покращити результати навчання та підвищити творчий потенціал учасників.

Комплексне використання традиційних та інноваційних методів навчання є ефективним засобом розвитку вокальних здібностей вихованців студії вокального ансамблю.

Конкретні рекомендації щодо комплексного використання традиційних та інноваційних методів формування вокальних навичок у вихованців студії вокального ансамблю можна сформулювати таким чином:

Традиційні методи:

- Формування вокальних навичок на основі традиційних методів є основою для подальшого розвитку вокальних здібностей учнів.
- Традиційні методи навчання повинні бути адаптовані до вікових особливостей учнів середнього шкільного віку.
- Традиційні методи навчання повинні бути спрямовані на формування у дітей вокальних навичок, музичного слуху, почуття ритму, творчих здібностей.

Інноваційні методи:

- Інноваційні методи навчання дозволяють досягти більш високих результатів у навчанні і підвищити творчий потенціал виконавця.
- Інноваційні методи навчання повинні бути спрямовані на розвиток вокальних здібностей учнів середнього шкільного віку.
- Інноваційні методи навчання повинні бути доступними для учнів середнього шкільного віку та застосовуватись під керівництвом фахівця.

Таким чином, комплексне використання традиційних та інноваційних методів навчання є ефективним засобом розвитку вокальних здібностей вихованців студії вокального ансамблю. Цей підхід дозволяє досягти високих результатів у навчанні і сприяє творчому розвитку учнів. Усі ці підходи допомагають створити ефективну систему навчання вокалу у студії

вокального ансамблю та сприяють розвитку музичних талантів учнів середнього шкільного віку.

Традиційні та інноваційні методи можуть успішно використовуватися в процесі художньо-виконавської інтерпретації музичних творів. Традиційні методи допомагають учням розвинути вокальні навички та вміння, необхідні для якісного виконання музичних творів. Інноваційні методи дозволяють учням розвивати творчі здібності та здатність до самостійного осмислення музичного твору.

В цілому, комплексний підхід до навчання та розвитку вокальних навичок у студії вокального ансамблю є важливим і результативним способом сприяти розвитку музичних здібностей учасників та підвищувати рівень їхньої музично-виконавської майстерності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абужорой В.К. Художньо-виконавська інтерпретація музичних творів у класі музично-інструментальної підготовки як складова фохового розвитку майбутнього музиканта педагога. Студентська науково-практична конференція Чернівецького національного університету ім. Ю.Федьковича. Чернівці, 25-27 квітня 2023 року.
2. Антонюк В. Г. Виконавські форми сольного співу: до питання різнопрофільних співацьких особистостей. Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Київ : Укр. ідея, 1999. С. 6-10
3. Баско О. А. Джазова вокальна імпровізація в процесі підготовки естрадних співаків. *Мистецькі пошуки* : зб. наук. праць. Випуск 12. Суми: ФОП Цьома С. П., 2020. С. 8–14.
4. Бойчук А. Фестивально-конкурсний рух як чинник формування естрадного співака. *Fundamental And Applied Researches: Contemporary Scientifical and practical Solutions and Approaches. Interdisciplinary Prospects* / [Editors: A. Dushniy, M. Makhmudov, M. Strenacikova, V. Ilnytskyi, I. Zymomyra]. Banska Bystrica – Baku – Uzhhorod – Kherson – Kryvyj Rih: Posvit, 2019. P. 32–33.
5. Вокальний ансамбль: Програма гуртка для учнів I та II ступенів середньої загальноосвітньої школи / Упор. О.О.Лобач, Н.І.Пономаренко. Полтава, 2004. 15 с.
6. Галузяк В., Сметанський М., Шахов В. Педагогіка: навчальний посібник / Упор. В. Галузяк. Вінниця : ДП «Державна картографічна фабрика», 2006. 400 с.
7. Ганнусенко Н. Позашкільна освіта: минуле та сьогодення. *Педагогічна газета*. 2003. No 6. С. 7
8. Гаркуша Г. (2021) Особливості організації позакласної роботи з вокальним ансамблем. URL: http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/15772/Garkusha_fkm_2021.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення 30.08.2023р).

9. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
10. Дем'янюк Н.Ю. Основи хорознавства і методика роботи з хором: Навч. посібник для учнів вищих навч. закладів освіти і культури. Полтава: ПДПУ, 2004. – 90 с.
11. Кушка Я. Методика музичного виховання дітей: навчально-методичний посібник для учнів вищих музичних навчальних закладів I–II рівня акредитації. Вінниця : ВДПУ, 2002.– 224 с.
12. Куриленко Т. (2021) Формування вокально-виконавських умінь учнів-підлітків в умовах сучасної початкової мистецької освіти. URL: http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/15777/Kurilenko_fkm_2021.pdf?sequence=1 (дата звернення 13.09.2023р).
13. Можайкіна Н. С. Методика викладання вокалу. Навчально-методичний комплекс з дисципліни. К.: НПУ, 2013. 80 с.
14. Можайкіна Н. С. Методика викладання вокалу: хрестоматія. Київ: Ліра-К, 2016. 216 с.
15. Музика О.Л. Співвідношення здібностей та обдарованості: суб'єктно-ціннісний підхід. *Актуальні проблеми психології*: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України. К.: Видавництво «Фенікс», 2013. Т.ХІІ. Психологія творчості. Випуск 17. С.223-233
16. Музика О.Л. Ціннісна підтримка: теорія і практика сприяння особистісному зростанню. *Практична психологія та соціальна робота*. 2010. № 7. С.1-6.
17. Москаленко О. А., Москаленко Л. Організація роботи гуртків, секцій, клубів, творчих об'єднань в загальноосвітніх навчальних закладах. Класний керівник (13-16). 2012. С. 2-4. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/10622/> (дата звернення 07.08.2023р).
18. Олексюк О. М. Музична педагогіка: Навчальний посібник. К.: КНУКіМ, 2006. 188 с.

19. Откидач В. Естрадний спів і шоу-бізнес: навч.-метод. посіб., Вінниця: Нова Книга, 2011. 368 с.
20. Падалка Г. Педагогіка мистецтва: теорія і методика викладання мистецьких дисциплін. К. : Освіта України, 2008. 274 с.
21. Постановка голосу: програма та методичні рекомендації щодо організації і проведення індивідуальних занять. МНС. Київ : НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2003. 32 с.
22. Програми з музики для середньої загальноосвітньої школи та позакласна робота з музики: 5 – 8 класи / Програми склали: народний артист України, професор А.Т.Авдієвський, канд. пед. наук, доцент А.Г.Болгарський та ін. – К.: Освіта, 1993.
23. Про освіту: Закон України від 08.08.2021 р. № 2145 – VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення 27.08.2023р).
24. Про позашкільну освіту: Закон України від 22.05.2021 р. №1841 – III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14#Text> (дата звернення 15.09.2023р).
25. Психолого-педагогічні особливості музично-естетичного виховання підлітків засобами народно-інструментального виконавства у закладах позашкільної освіти. URL: <http://isp.poippo.pl.ua/article/view/177036/184393> (дата звернення 03.09.2023р).
26. Ростовський О. Я. Педагогіка музичного сприймання : навч.-метод. посіб. Київ, 1997. 248 с.
27. Ріггс С. (Seth Riggs) Спів у мовленнєвій позиції (Singing in a speech position). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=mkDRZW-Cm6k> (дата звернення 23.07.2023р).
28. Стасько Г. Психотехніка співу у вокальній педагогіці. Івано-Франківськ : видавництво ПНУ ім. В. Стефаника, 2011. 176 с.
29. Українська енциклопедія джазу / Упор. В. С. Симоненко. Київ : Центрмузінформ, 2004. 148 с.

30. Филипчук В.С. Технологія керівництва естрадно-інструментальним колективом у позашкільній роботі. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 14 : *Теорія і методика мистецької освіти*. 2010. Вип. 10. С. 166-171.

31. Халілова А.Е. Методичні основи доінструментальної підготовки дітей дошкільного віку. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 01 – Освіта за спеціальністю 014 – Середня освіта (музичне мистецтво). – Національний педагогічний університет ім. М.П.Драгоманова, Київ, 2021р.

32. Цуканова І. ImprovNation. URL: <https://impro.ooo/shop/kurs24-filesonly.htm> (дата звернення 15.07.2023р).

33. Чжан Лу. Методичні засади диригентсько-хорової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до роботи у загальноосвітніх навчальних закладах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2016. 206 с.

34. Шабаліна А. Методи формування вокальних навичок у вихованців студії естрадного співу. URL: <https://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/123456789/6785/1/%D0%A8%D0%90%D0%91%D0%90%D0%9B%D0%86%D0%9D%D0%90%20%D0%90.%20%D0%9C%D0%90%D0%93%D0%86%D0%A1%D0%A2%D0%95%D0%A0%D0%A1%D0%AC%D0%9A%D0%90.pdf> (дата звернення 22.09.2023р).

35. Шапкіна Н.С. Розвиток музичних здібностей учнів позашкільних мистецьких навчальних закладів у процесі вокально інтонаційної діяльності (2018). URL: [https://elibrary.kdpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2825/1/%D0%BA%D0%B2.%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%B0%20%D0%A8%D0%B0%D0%BF%D0%BA%D1%96%D0%BD%D0%B0%20\(1\).pdf](https://elibrary.kdpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2825/1/%D0%BA%D0%B2.%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%B0%20%D0%A8%D0%B0%D0%BF%D0%BA%D1%96%D0%BD%D0%B0%20(1).pdf) (дата звернення 09.10.2023р).

36. Шевченко Н. С. Синтез співацьких манер в українській музиці кінця ХХ - початку ХХІ століть: дис. на здоб. наук. ступ. канд. мистецтвозн.: Івано-Франківськ, 2015. 195 с.

37. Юцевич Ю. Є. Музыка. Словник-довідник. Вид. 2-ге, переробл. і доп. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2009. 352 с.
38. Cheryl Porter Vocal Coach : Youtube. URL: <https://www.youtube.com/user/voicestudioit> (дата звернення 08.09.2023р).
39. Estil Etudes Velum 2 Alejandro Saorin Martinez EMCI-tp. Alejandro Saorin Martinez Vocal training: Youtube. https://www.youtube.com/watch?v=WlhiSvMXYoo&ab_channel=AlejandroSaorinMartinezVocaltraining (дата звернення 15.10.2023р).
40. Linklater К. Freeing the natural voice. URL: <https://scribd.com/document/285967926/linklater-freeingthe-natural-voice-pdf> (дата звернення 17.09.2023р).

ДОДАТКИ

Додаток А

Додаток Авто Голос Мелодія Рекордер Creative Photo Studio Apps

Для всіх вікових груп

Співайте та записуйте свої твори як справжній відомий співак! Будьте найпопулярнішим гостем на кожній вечірці! "Авто Голос Мелодія Рекордер" може забезпечити, що досвід співу для вас зараз! Використовуйте звукові фільтри, які ми пропонуємо, і перетворити свій власний голос в голос знаменитості! Авто Голос Мелодія Рекордер є останнім голосовим підсилювачем і аудіоредактором.

<https://play.google.com/store/apps/details?id=com.autotune.voicerecorderforsinging&hl=uk&gl=US>

The screenshot shows the Google Play Store interface for the app "Авто Голос Мелодія Рекордер" by Creative Photo Studio Apps. The page includes the following elements:

- Header:** Google Play logo and navigation tabs for Games, Apps, Movies, Books, and Kids.
- Title:** "Авто Голос Мелодія Рекордер" in large black font.
- Developer:** "Creative Photo Studio Apps" with a note "Містить рекламу".
- Stats:** 1.9★ rating from 3,16 thousand reviews, over 1 million downloads, and an "E" rating for all ages.
- Actions:** "Установити" (Install), "Надіслати" (Share), and "Додати в список бажань" (Add to wishlist).
- Image:** App icon featuring a microphone with colorful sound waves.
- Footer:** A note stating "Цей додаток доступний для вашого пристрою" (This app is available for your device), a "Підтримка програми" (Support program) dropdown, and a link to "Схожі додатки" (Similar apps).
- Preview:** A row of five smartphone screens showing the app's interface, including recording controls and a timer.

Додаток Голосова Мелодія Творця

"Голосова Мелодія Творця" це "голосовий редактор" для співу, що буде робити чудеса з "голосу"! Перегляньте безліч веселих і надихаючих звукових ефектів, які пропонує цей голос зміни!

Voice Tune For Rap - Диктофон для співу

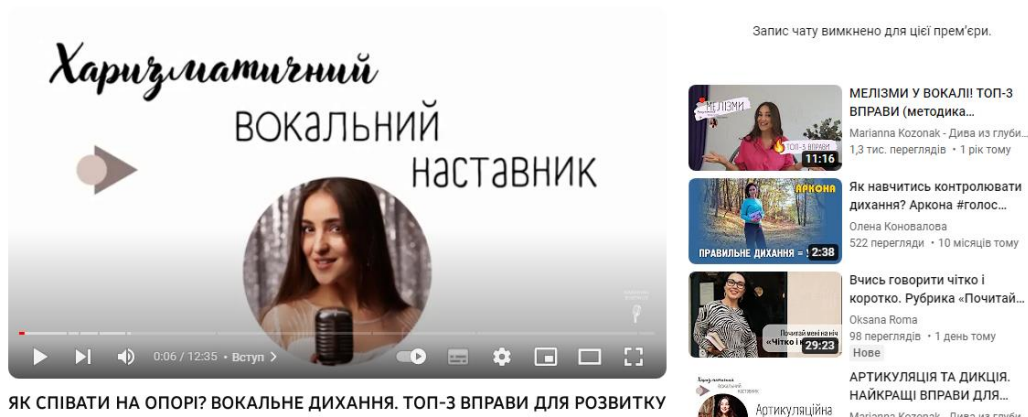
Запустіть цю програму під назвою Voice Tune For Rap - Voice Recorder For Singing або завантажте її за допомогою ArkOnline. Ви можете зробити це за допомогою нашого онлайн-емулятора Android.

Змініть свій голос! Підготуйтеся до найкращого «змінника голосу»! Звучайте як справжній вокаліст, співайте вголос без сорому та записуйте свої пісні за допомогою цього нового додатка для диктофона!"**Voice Tune For Rap - Диктофон для співу**" це програма для співу з дивовижними ефектами, які ви обожнюєте. Перегляньте всі ефекти, які пропонує ця програма для співу з музикою. Запишіть свій голос і змініть його за допомогою різноманітних звукових фільтрів.

Відеоканал Youtube https://www.youtube.com/watch?v=_xiyyxcXiC0

ТОП-3 вокальні вправи на розвиток витривалого і якісного дихання.

00:00 - Вступ

0:58 - Типи дихання

1:10 - Ключичний тип дихання

1:31 - Міжреберний тип дихання

2:03 - Нижньо-діафрагмальний тип дихання

3:51 - Що таке ОПОРА?

6:58 - ПІДСУМКИ про нижньо-діафрагмальне дихання

7:43 - Вправа "Насос" по методиці ImproviNation (Ірини Цуканової)

9:00 - Вправа "Човник" по методиці ImproviNation (Ірини Цуканової)

Додаток Б**Проект "Створення аранжування для вокального твору"**

Проект "Створення аранжування для вокального твору" спрямований на розвиток вокальних навичок, а також навичок аранжування у вихованців студії вокального ансамблю.

Мета проекту:

- Створити аранжування для вокального твору, яке підкреслить його музичну та вокальну красу.
- Розвивати вокальні навички вихованців, зокрема, техніку співу, дикцію, артикуляцію.
- Розвивати навички аранжування, зокрема, розуміння гармонії, ритму, фактури тощо.
- Формувати навички співпраці та взаємодії.

Завдання проекту:

- Вибрати вокальний твір для аранжування.
- Проаналізувати вокальний твір з точки зору гармонії, ритму, фактури тощо.
- Створити аранжування для вокального твору.
- Репетиції та виконання аранжування.

Етапи реалізації проекту:

1. Вибір вокального твору для аранжування. На цьому етапі вихованці разом з викладачем вибирають вокальний твір, який буде аранжуватися. Твір повинен бути цікавим і доступним для виконання вихованцями.

2. Аналіз вокального твору. На цьому етапі вихованці разом з викладачем аналізують вокальний твір з точки зору гармонії, ритму, фактури тощо. Це допоможе їм краще зрозуміти твір і створити аранжування, яке підкреслить його музичну та вокальну красу.

3. Створення аранжування. На цьому етапі вихованці самостійно або в команді створюють аранжування для вокального твору. Аранжування може бути як простим, так і складним, залежно від рівня підготовки вихованців.

4. Репетиції та виконання аранжування. На цьому етапі вихованці репетирують аранжування і готуються до його виконання.

Очікувані результати проекту:

- У вихованців сформуються вокальні навички, зокрема, техніка співу, дикція, артикуляція.
- У вихованців сформуються навички аранжування, зокрема, розуміння гармонії, ритму, фактури тощо.
- У вихованців сформуються навички співпраці та взаємодії.

Ресурси, необхідні для реалізації проекту:

- Вокальний твір для аранжування.
- Аудіозапис вокального твору.
- Музичні інструменти та обладнання.
- Нотні аркуші.
- Інструменти для створення аранжування (комп'ютер, музична програма тощо).

Оцінювання результатів проекту:

- Результати проекту оцінюються викладачем та вихованцями.
- Оцінка проводиться за такими критеріями:
  - ✚ Відповідність аранжування вокальному твору.
  - ✚ Виконавча майстерність вихованців.
  - ✚ Творчий підхід до виконання аранжування.

Форми презентації результатів проекту:

- Презентація аранжування на концерті або конкурсі.
- Запис аранжування на аудіоносій.
- Публікаційна діяльність (публікація аранжування в музичних журналах, на сайтах тощо).

Підсумки проекту:

Проект "Створення аранжування для вокального твору" є ефективним засобом розвитку вокальних навичок та навичок аранжування у вихованців студії вокального ансамблю. В процесі виконання проекту вихованці розвивають свої творчі здібності, навички співпраці та взаємодії.

Приклади аранжувань, які можна створити в рамках проекту:

- Створити просту аранжування для вокального твору з використанням одного інструмента, наприклад, фортепіано, гітари, скрипки тощо.
- Створити більш складну аранжування для вокального твору з використанням декількох інструментів, наприклад, фортепіано, гітари, бас-гітари, ударних тощо.

- Створити аранжування для вокального твору в стилі певної музичної епохи або напрямку, наприклад, класика, рок, джаз тощо.
- Створити аранжування для вокального твору з використанням електронних інструментів.

Тренінг розвитку вокальних навичок

Мета тренінгу:

- Розвиток вокальних навичок вихованців, зокрема, техніка співу, дикція, артикуляція.
- Формування навичок сценічної майстерності.

Завдання тренінгу:

- Навчити вихованців ансамблю правильної техніки співу.
- Покращити дикцію та артикуляцію вихованців.
- Розвивати творчі здібності вихованців.
- Підготувати вихованців до виступів перед публікою.

Етапи тренінгу:

1. Вступний етап. На цьому етапі викладач знайомить вихованців з основами вокальної техніки, дикції та артикуляції.
2. Основний етап. На цьому етапі вихованці працюють над розвитком своїх вокальних навичок. Заняття включають в себе вправи на постановку голосу, дихальні вправи, вправи на дикцію та артикуляцію, вправи на розвиток творчості тощо.
3. Заключний етап. На цьому етапі вихованці готуються до виступів перед публікою. Вони відпрацьовують репертуар, вчаться виступати перед аудиторією тощо.

Очікувані результати тренінгу:

- У вихованців сформуються вокальні навички, зокрема, техніка співу, дикція, артикуляція.
- У вихованців сформуються навички сценічної майстерності.

Ресурси, необхідні для реалізації тренінгу:

- Музичний зал.
- Музичні інструменти.
- Нотні аркуші.
- Аудіозапис вокальних творів.
- Відеозапис виступів вихованців.

Оцінювання результатів тренінгу:

- Результати тренінгу оцінюються викладачем та вихованцями.
- Оцінка проводиться за такими критеріями:
- Виконавча майстерність вихованців.
- Творчий підхід до виконання вокальних творів.

Форми презентації результатів тренінгу:

- Концерти.
- Конкурси.
- Запис вокальних творів на аудіоносії.

Підсумки тренінгу:

Тренінг розвитку вокальних навичок є ефективним засобом розвитку вокальних навичок у вихованців студії вокального ансамблю. В процесі тренінгу вихованці отримують необхідні знання і навички, які дозволяють їм поліпшити свої вокальні здібності і виступати перед публікою.

Приклади вправ, які можна використовувати на тренінгу розвитку вокальних навичок:

- Вправи на постановку голосу:
- Вправи на розвиток дихання.
- Вправи на розвиток опори голосу.
- Вправи на розвиток діафрагмального співу.
- Вправи на розвиток головного голосу.
- Вправи на дикцію та артикуляцію:
- Вправи на розвиток артикуляційного апарату.
- Вправи на постановку голосу.
- Вправи на розвиток вокальної техніки.
- Вправи на розвиток творчості:
- Вправи на імпровізацію.
- Вправи на розвиток музичного слуху.
- Вправи на розвиток музичної пам'яті.

Додаток В**Вправи для розвитку співочих навичок на заняттях вокального ансамблю:***Розспівування під орган**Вправа на дихання*

Мета: Розвивати правильне дихання, яке є основою для вокального виконавства.

Інструкція:

1. Встаньте прямо, поставте ноги на ширину плечей.
2. Розслабтеся і зробіть глибокий вдих через ніс, наповнюючи легені до відмови.
3. Затримайте дихання на кілька секунд.
4. Повільно видихніть через рот, вимовляючи склади "ма-ма-ма".
5. Повторіть вправу 5-10 разів.

Відео:

(Демонструємо вихованцям відео з інструкцією по виконанню вправи)

Вправа на артикуляцію

Мета: Розвивати чітку і ясну артикуляцію.

Інструкція:

1. Встаньте прямо, поставте ноги на ширину плечей.
2. Розслабтеся і вимовляйте голосні звуки "а", "о", "у", "е", "и", "і".
3. Повторіть кожний звук 5-10 разів.
4. Потім вимовляйте склади "ма-ма-ма", "та-та-та", "ла-ла-ла", "ра-ра-ра".
5. Повторіть кожний склад 5-10 разів.

Відео:

(Демонструємо вихованцям відео з інструкцією по виконанню вправи)

Вправа на розвиток діапазону

Мета: Розширити свій діапазон.

Інструкція:

1. Встаньте прямо, поставте ноги на ширину плечей.
2. Починаючи з низького звуку, поступово піднімайте голос на кілька октав.
3. Потім, починаючи з високого звуку, поступово спускайте голос на кілька октав.
4. Повторіть вправу 5-10 разів.

Відео:

(Демонструємо вихованцям відео з інструкцією по виконанню вправи)

Вправа на розвиток вокальної техніки

Мета: Розвивати вокальні навички, такі як спів на одному диханні, спів в різних тональностях, спів з різними темпами.

Інструкція:

1. Виберіть музичний твір, який відповідає вашому рівню підготовки.
2. Спробуйте співати твір на одному диханні.
3. Потім спробуйте співати твір в різних тональностях.
4. Нарешті, спробуйте співати твір з різними темпами.

Відео:

(Демонструємо вихованцям відео з інструкцією по виконанню вправи)

Зворотний зв'язок

Вправа «Птах»

Мета: Налаштувати середній (змішаний) регістр.

Інструкція:

1. Встаньте прямо, поставте ноги на ширину плечей.
2. Розслабтеся і зробіть глибокий вдих через ніс.
3. Повільно видихніть через рот, вимовляючи голосний звук "а".

4. Потім почніть невимушено імітувати звуки ворони, поступово підвищуючи звучання по півтонам вгору та понижувати по півтонам вниз.
5. Повторіть вправу 5-10 разів.

Зворотний зв'язок:

Після виконання вправи прослухайте свій голос і зробіть висновки про свої досягнення. Якщо ви відчуваєте, що звук стає більш гучним і вільним, то ви на правильному шляху.

Рекомендації:

- Виконуйте вправу в комфортному для вас темпі.
- Не перевантажуйте свій голос.
- Якщо відчуваєте дискомфорт, зробіть перерву.

Примітка:

Виконуючи вправу, спостерігайте за активністю рота і м'язів живота. При правильному виконанні вправи рот повинен бути відкритий, а м'язи живота повинні бути розслаблені. Ви також повинні відчувати відчуття радості, свободи і польотності звуку.

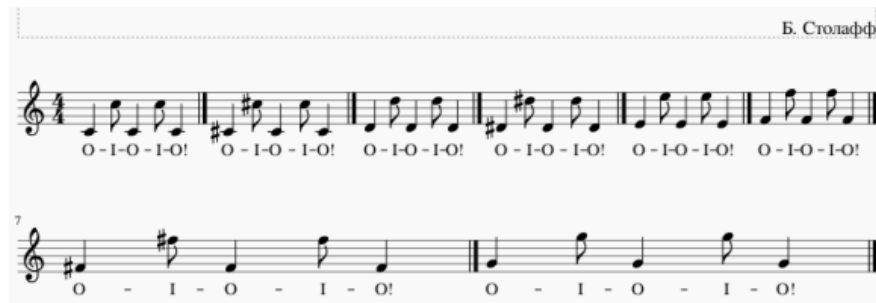
Важливо:

- Не намагайтеся співати занадто високо або занадто голосно.
- Якщо ви відчуваєте дискомфорт, зробіть перерву.

Регулярне виконання вправи «Птах» допоможе вам налаштувати середній (змішаний) регістр і навчитися співати високі звуки голосно, але при цьому, не напружуючись.

Однією з найефективніших вправ для розвитку вокальної техніки є "йодлінг", або "тірольський спів" (практика, за якої постійно варіюються регістри "о" (середній регістр) і "ай" (високий регістр)). Ця техніка передбачає постійну зміну регістра від середнього (комфортного) до високого. При цьому також варіюється положення і ротова порожнина звуку,

наприклад, варіюються голосні "о" (середній регістр) і "ай" (високий регістр). Ці тони завжди слід варіювати за такою схемою: "о - і - о - і - о". Зверніть увагу, що звук має підвищуватися або знижуватися з кроком у півтон. (Рис. 2.1.).

Рис.2.1 Йодль

Для того щоб майбутні співаки повністю зрозуміли й відтворили завдання викладача, тобто як треба співати, викладач має чітко пояснити й поставити завдання перед учнем. Адже це запорука правильного відтворення та звуковидобування. Вправа "Мням-Мням" (з використанням техніки "Вокальний ніс", тому що в піснеспіві використовуються літери "М" і "Н"). У цій вправі просто вимовляйте звуки, як у повсякденному мовленні. Ця логопедична вправа сприяє розвитку дикції та артикуляції. Проспівувати вокалізи не обов'язково (Рис.2.2.).

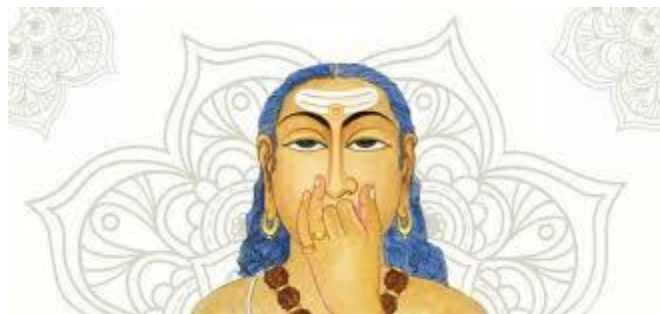
Рис.2.2. Мням-Мнюм

Йога для вокалістів (під наглядом спеціаліста)

Пранаяма (дихальні вправи): Пранаяма - це система дихальних вправ, які сприяють покращенню контролю над диханням. Це особливо важливо для співаків, оскільки правильне дихання допомагає підтримувати стабільну постачання повітря до легенів і голосових зв'язок. Деякі з вправ включають у себе "Капалабхаті" та "Анулома Вілоі".

Основною і базовою пранаямою є уджаї-пранаяма. Це метод повільного глибокого дихання через ніс із короткими затримками перед видиханням і вдиханням («кумбхакі»), без роздування живота. Цю пранаяму можна виконувати в будь-який час дня, і, без джаландхара-бандхи, навіть йдучи чи лежачи.

Асани (йога-пози): Асани допомагають покращити гнучкість та міцність тіла. Деякі пози можуть бути корисними для відкриття грудної клітки та полегшення дихання. Наприклад, "Бхуджангасана" (поза кобри) та "Уштасана" (поза верблюда) можуть бути корисними для вокалістів.

Медитація: Медитація може допомогти співакові зосередитися і заспокоїти розум. Це може бути особливо корисним перед виступами або

записами пісень. Медитація сприяє зменшенню стресу та покращенню психічної готовності.

Мантра: Використання мантр (звукових повторень або фраз) може бути корисним для поліпшення контролю над голосом і виразністю вокаліста.

Звукотерапія: Деякі йогічні практики включають в себе використання інструментів, таких як тибетські чаші або гонги, для створення специфічних звуків. Це може бути корисним для роботи над голосовим резонансом та розширенням звукового діапазону.

Додаток Д

Музичні твори для роботи з вокальним ансамблем

По горі, горі пави ходили

(Українська народна пісня)

Обробка К. Стеценка

Moderato

SOPRANO

По го- рі, го - рі па - ви хо-ди ли. Щед-рий ве - чір!

ALTO

4

Па - ви хо - ди ли, пі - р'я гу - би ли. Щед-рий ве - чір!

По горі, горі пави ходили.
Щедрий вечір!
Пави ходили, пір'я губили.
Щедрий вечір!

А за ними йшла гречана панна.
Щедрий вечір!
Пір'я збирала, в рукавець клала.
Щедрий вечір!

З руковця брала, віночок плела.
Щедрий вечір!
Як сплела вінець, то й пішла в танець.
Щедрий вечір!

Летіла зозуля

(Українська народна пісня)

Обробка М. Коники

Andante

SOPRANO

ALTO

1. Ле - ті - ла зо - зу - ля та й ста - ла ку - ва - ти, а то не зо - зу - ля,
2. Як би зна - ла, ма - мо! Я - ка вме - не бі - да! Тоб ти пе - ре - да - ла

7

то рід - на - я ма - ти, а то не зо - зу - ля то рід - на - я ма - ти.
го - роб - чи - ком хлі - ба. Тоб ти пе - ре - да - ла, го - роб - чи - ком хлі - ба!

13

Го - роб - чи - ком хлі - ба, си - нич - ко - ю со - лі. Ой ма - мо, ой ма - мо, як важ - ко без

20

до - лі, ой ой, ма - мо, ой ма - мо, як важ - ко без до - лі. Ле - ті - ла зо - зу - ля!

Летіла зозуля
Та й стала кувати.
Ой, то не зозуля —
То рідная мати.

— Якби-с знала, мамо,
Яка мені біда,
То би-с передала
Горобчиком хліба.

Летіла зозуля
Та й стала кувати.
Ой то не зозуля —
То рідная мати.

Ой, то не зозуля —
То рідная мати.
Вона прилетіла
Дочку рятувати.

Горобчиком хліба,
Голубкою солі,
Ой, мамо, ж ти, мамо,
Як тяжко в неволі.

Ой то не зозуля —
То рідная мати.
Вона прилетіла
Дочку рятувати.

Закувала зозуленька

(Українська народна пісня)

Обробка М. Леонтовича

Andante

SOPRANO

ALTO

5

За-ку-ва - ла зо-зу-лень - ка на сто-до - лі на ро - зі.

За-пла- ка - ла дів-чи-нонь - ка вбать-ка на по - ро - зі.

Закувала зозуленька
На стодолі, на розі.
Заплакала дівчинонька
В батька на порозі.

Не куй, не куй, зозуленько,
На стодолі, на розі.
Не плач, не плач, дівчинонько
У батька на порозі.

Іду яром, до криниці,
Коромисло гнеться.
— Чом до мене, моя мати,
Ніхто не пришлеться?

— Багач, доню, не захоче,
А бідний не сміє.
Нехай твоя руса коса
Зіллям зеленіє.

Задрімали хвили

Український текст А. М'ястківського

Музика М. Анцева

Moderato

SOPRANO

За-дрі ма - ли хви - лі, яс - ний не-бо- свід. Ви-плив

ALTO

За-дрі-ма-ли хви - лі яс - ний не-бо- свід.

5

по - вен мі-сяць, о-ся - ва - є світ. Срі-блом гра-є мо - ре.

Ви-пли-ва-є мі-сяць, о-ся - ва - є світ.

11

тре - пет-но го- рить. Так і ра - дість го - ре змо-же о-сві-

Так і ра-дість го - ре змо-же о - сві -

16

rosso rit.

тять. змо-же о - сві - тить. **rosso rit.** змо-же о - сві тить.

тять.

Задрімали хвили, ясный небосвід.
Виплив повен місяць, осяває світ.
Сріблом грає море, трепетно горить.
Так і радість горе зможе освітить.

Задрімали хвили ясный небосвід.
Впливає місяць, осяває світ.
Так і радість горе зможе освітить,
Зможе освітить. Зможе освітить.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ В.К.Абужорой